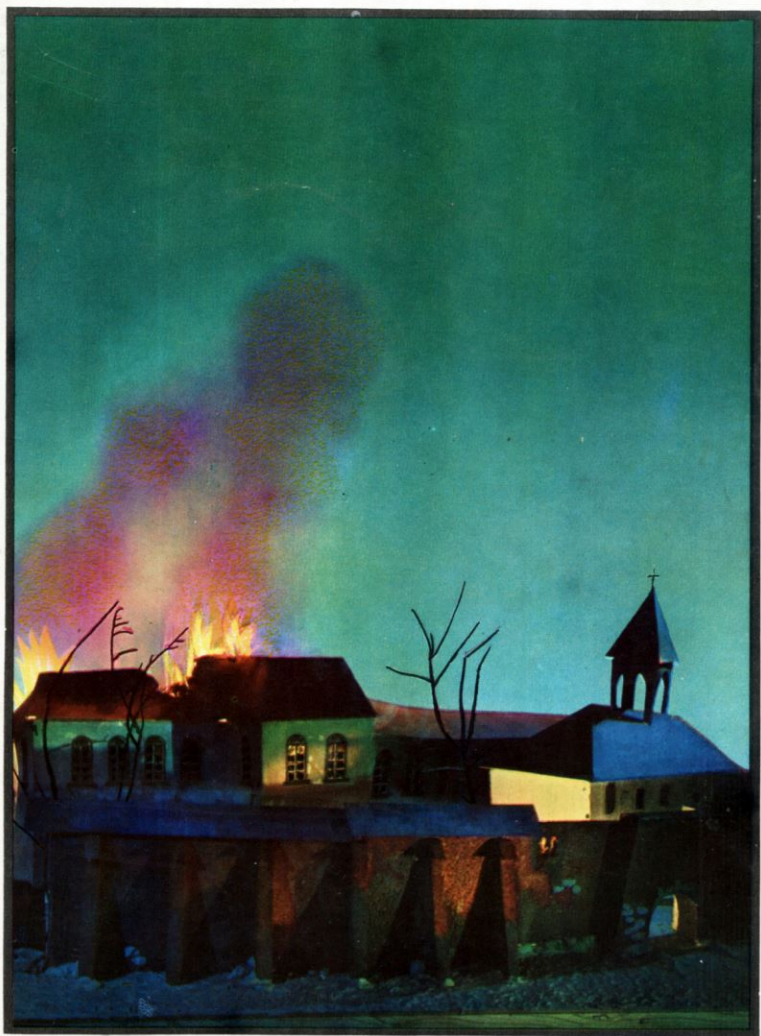

magazin istoric

ANUL IX Nr. 10 (103) OCTOMBRIE 1975

magazin istoric

Revistă de cultură istorică
Anul IX - Nr. 10 (103)
octombrie 1975

Redactor șef
CRISTIAN POPIȘTEANU

Redactor șef adjunct
NICOLAE MINEI

Colegiul redacției
DUMITRU ALMAȘ
CONSTANTIN ANȚIP
ADOLF ARMBRUSTER
VIRGIL CÂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMENY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ȘTEFAN PASCU
M. PĂTRESCU-DIMBOVIȚA
ȘTEFAN ȘTEFANESCU

COPERTELE NOASTRE

①

②

③

④

- ① Zorii zilei de 22 decembrie 1812: palatul domnesc din Dealul Spirii s-a transformat într-un uriaș rug. În imagine — Curtea Arsă; încercare de reconstituire într-o machetă, de Mircea Toia
- ② Valoroase mărturii ale artei medievale
- ③ germane la București: blazoanele a doi nobili, primul din secolul XVIII și al doilea din séc. XVI (Muzeul de artă feudală, p. 61)
- ④ La 15 iunie 1786, domnul Țării Românești Nicolae Mavrogheni a primit la noua sa reședință pe Lady Craven — în medalion — aflată într-o vizită la București (Curtea Arsă, p. 34)

SUMAR

Miron Costin — o primă treaptă a conștiinței naționale: DUMITRU ALMAȘ...	2
Procurorul de Covurlui refuză: M. C. STĂNESCU	5
Unirea românilor — o dorință unanim recunoscută: NICOLAE COPOIU, IOANA URSU	8
O carte cehoslovacă despre eroismul ostașilor români: MARIA COVACI	12
Cele două idei ale însemnării Viteazului: CONSTANTIN REZACHEVICI	13
Londra — martie 1939. „Cazul” Tilea: CRISTIAN POPIȘTEANU	16
Blocul Muncitoresc-Țărănesc: NICOLAE POPESCU, ANDREI CARDĂȘ	21
Un sculptor pictează o capodoperă: MARCEL BRION	24
Martori ai multimilenarei civilizații chineze: NICOLAE MINEI	28
Octombrie 1716. Invincibilul Løvendal la Timișoara: LYDIA LØVENDAL-PAPAE	30
Curtea Arsă: PANAIT I. PANAIT	34
Un strămoș al Bucureștilor?: CARMEN BOGDAN	37
Octombrie 1910. Portugalia se proclamă Republică: ION BABICI	38
Tot despre capitularea de la Gherghița: ERMIL VASILIU	41
La Tebea: I. POPESCU-MUSCUL	42
Octombrie-noiembrie 1918. Armistițiul: FERDINAND FOCH	44
Agathocle la asediul asediaților: HORIA C. MATEI	50
Sfârșitul țarismului. Disperata tentativă a unui trădător: M. KASVINOV	55

● Zîmbete din cronici... 33 ● Cărți sosite la redacție... 54 ● Roșta Magazin istoric... 62

300 ani de la scrierea Letopisetului Țării Moldovei

„Să încep osteneala aceasta, după atâtea veacuri
de la descălecatul țărilor cel dinții
de Traian împăratul Rîmului,
cu cîteva sute de ani peste mie trecute,
să sparie gîndul.

A lăsa iarăși nescris,
cu mare ocară înfundat neamul acesta
de o seamă de scriitori,
este inimii durere.

Biruit-au gîndul să mă apuc de această trudă,
să scoț lumii la vedere
felul neamului,

din ce izvor și seminție sînt lăcuiților
Țării noastre,

Moldovei și Țării Muntenesti
și românii din țărilor ungurești,
că toți un neam
și odată descălecați sînt...”

MIRON COSTIN,

Predoslovie la
De neamul moldovenilor

**MIRON COSTIN —
o primă treaptă
a conștiinței naționale**

DUMITRU ALMAȘ

La ce slujesc letopisețele

Ideea unității poporului român — sintetizată în aceste câteva rânduri din **Predoslovie** — este o idee majoră în opera, în gândirea istorică și în practica politică a cronicarului Miron Costin¹. În sprijinul acestei idei, pentru lămurirea și convingerea contemporanilor — oameni de cultură, ori șefi politici — el a adus argumente geografice, etnogenetice, istorice, arheologice, lingvistice, etnografice, politice, spirituale. Și chiar dacă interesele și concepțiile caracteristice orânduirii feudale nu i-au permis să înțeleagă perfect necesitatea unirii poporului român într-un singur stat, Miron Costin a militat cu ardoare, a luptat cu condeul și spada, jertfindu-se, în fond, pentru îndepărtarea dominației otomane și eliberarea tuturor românilor. A dovedit-o atunci când îi recomandă lui Duca vodă „să nu dea locul”, căci, „pământul acesta e frământat cu singele moșilor și strămoșilor”; atunci când — prieten cu nobilii poloni și cu regele Ioan Sobieski — îi informa asupra istoriei și aspirațiilor poporului nostru: originea comună dacoromană și marea dorință de libertate a românilor; atunci când călătorea prin țară să aflu documente istorice și arheologice, etnografice sau lingvistice — argumente în favoarea unității românești de origine și grai — pentru studiul său **De neamul moldovenilor** de fapt al românilor, căci se ocupă și de munteni și de transilvăneni ori pentru **Cronica polonă** și **Poema polonă**. N-a abdicat de la aceste principii nici în acele „cumplete vremi și cumpănă mare pământului nostru și nouă”, știind că „letopisețele nu sînt numai să le citească omul, să știe ce au fost în vremi trecute, ce mai mult să fie de învățătură ce este bine și ce este rău și de ce să se ferească...”.

Bărbat înzestrat cu talent politic și scriitoricesc, deținea-

tor al unei strălucite culturi umaniste, Miron Costin a fost pe rînd pîrcălab la Hotin, vornic în Țara de Sus și apoi, în Țara de Jos, mare logofăt. A participat la expedițiile militare din Transilvania (1659-1660), din Țara Românească, ajungînd pînă în Oltenia (1663) — cînd a văzut și a cercetat „pragurile” [picioarele — n.a.] podului lui Traian de la Drobeta Turnu-Severin. A revenit în Țirgovîște și București în timpul răzcoalei seimenilor (1665). În 1683 a străbătut iarăși Transilvania și a mers cu oastea lui Duca vodă la Viena, unde a trăit bucuria nemărturisită a înfrîngerii și decapitării lui Cara Mustafa. În timpul acestui asediu și a acțiunii energice a lui Ioan Sobieski pentru despresurare, oastea moldoveană, ca de altfel și cea munteană a lui Șerban Cantacuzino, aduse pentru a sprijini pe otomani, i-a ajutat în fapt pe asediați².

Înrudit cu o seamă de familii din Țara Românească (sora lui, Velica, era căsătorită cu boierul muntean Mihail Spătarul Dedulescu), Miron Costin a străbătut deseori drumurile pământului românesc, cu treburi personale ori în diferite solii, cînoscîndu-i munții și rîurile pe care le-a și descris — primul dintre români — cu un remarcabil talent literar. A cercetat și a înțeles rolul istoric al obiceiurilor, datinilor, graiului, portului, caracteristicilor poporului român de pretutindeni. Și dacă îl putem numi primul istoric român, căci **De neamul moldovenilor** nu este cronică propriu-zisă, ci un adevărat studiu istoric complex privind geneza poporului român, îl putem socoti, în aceeași măsură, primul geograf al teritoriului nostru, cel dintîi filolog și etnograf, oricît de modeste ar fi elementele pe care le relevă și le pune în circulație în lucrarea amintită.

Opera capitală a lui Miron Costin rămîne, însă, fără tăgădă, **Letopisețul** său, scris în 1675. În această lucrare, cronicarul a acordat un spațiu larg descrierii evenimentelor istorice din toate țărilor române. Astfel, lui Mihai Viteazul i-a consacrat trei capitole (2,3 și 4), aproape cît și **Cronica**

munteană contemporană. Deși, înrudit cu Movileștii — adversarii ai lui Mihai — voievodul din Țirgovîște reprezenta, și pentru Miron Costin, „acel vestit între domni”, care, „fără zăbavă”, „știa să strîngă oastea, „ca 30 000” și să unească Transilvania cu Țara Românească: „de pe acele vremi are nume de-i dzic Mihai Crai”. I-a consemnat, de asemenea, cu satisfacție, faptele de arme în războiul antiotoman: „multe pagube au făcut Mihai vodă turcilor peste Dîunăre...”. Înfațîșînd cu lux de amănunte tactice și strategice bătălia de la Bucov (20 octombrie 1600), el îl portretizează excepțional pe voievodul din Țara Românească: „Singur Mihai vodă ca un leu în fruntea războiului”. Iar descrierea bătăliei de la Verbia (mai, 1600) o încheie cu următoarea frază: „Și era Mihai vodă vestit în războaie în toate aceste părți, cît îndată ce au sosit la Suceava, i s-au închinat și cetatea Sucevei și a Neamțului, la cetăți pîind oșteni de-ai săi pedestrași...”.

Ca un adevărat cronicar al vremii, acordă mare importanță și contemporanilor lui Vasile Lupu: Matei Basarab și Gheorghe Rákóczy. Pe Matei vodă Basarab îl portretizează măiestrit: „om fericit peste toate domniile aceei țări, nemîndrî, blînd, drept, om de țară, harnic de războaie, așa neînrînt și nespăimat, cît poți să-l asameni cu mari oșteni a lumii”. Cu aceeași pană ascuțită, muiață în călimara moralei, surprinde și portretul lui Gh. Rákóczy, ucis în bătălia cu otomanii: „Și așea au fost războiul și lui Racoții, domn în mare fericire născut între cei feriți cnezdi, mare fericit. Dară la ce nu aduce, nesătioasă firea omenească la măriri”.

De altfel, **Letopisețul** ar merita un studiu larg, aprofundat, tocmai din acest punct de vedere: al tratării istoriei comune românești, în prima jumătate a secolului XVII în cele mai de seamă cronici scrise la Iași, ori la București.

Împotriva „băsnuitorilor“

Este sigur că, în 1675, cînd termina **Letopisețul Țării Moldovei**, Miron Costin începuse

¹ Despre viața și activitatea lui vezi și **Magazin istoric**, nr. 9/1968 și nr. 10/1969. Imaginea din p. 2: în fondurile Bibliotecii Academiei R.S. România, un tablou dăruit de Emanoil Bucuța figurează ca reprezentîndu-l pe Miron Costin într-un portret executat de un contemporan al său.

² Vezi **Magazin istoric**, nr. 4/1972.

studiul despre originea neamului românesc. O afirmă el însuși: „Fost-au gindul meu, iubite cititorule, să fac letopisețul țării noastre Moldovei din descălecatul ei cel dintîi, carele au fost de Traian împăratul și urdizăm și începătura letopisețului. Ce soasă asupra noastră cumplete aceste vremi de acum...”. Pornește, deci, să dea o bază științifică istoriei contemporane lui, să-l completeze pe Grigore Ureche, să combată „bănușitorii” și să continue epopeea neamului cu o cronică în care nara fapte și înfățișă oameni cunoscuți lui însuși, înfățișă în frământata lui viață. Dar și în **Letopiseț**, Miron Costin lucrează ca un istoric. Posedă, pe lângă cele aflate din tradiția orală, sau din propriile i-amintiri („în care mai la toate ne-am prilejit singuri”) și un aparat bibliografic. Și, aidoma unui istoric modern, nu reproduce izvoarele, ci le prelucurează, le împotește într-o unitate bine încheiată, le topește în magma planului și a stilului propriu, urmărind, în același timp, cu asiduitate, să scrie o cronică obiectivă, nepărtinitoare, întemeiată pe adevăr: „că nemica nu strică credința așe celor ce scriu letopisețele ca fătăria, cînd veghe voia unuia și coboară lucrul cu hula altuia”.

Originar din Moldova, Miron Costin scrie, în primul rînd, istoria acestei provincii românești. Dar nu ezită nicidecum să îngloba în lucrările lui istoria întregului spațiu românesc. **De neamul moldovenilor** este o dovadă peremptorie, în ciuda titlului care îi restrînge conținutul sau, mai bine spus, nu-l cuprinde întru-totul. În **Predoslovie** afirmă de altfel clar că dorea să scrie „din ce izvor și semintie sînt lăcitorii țării noastre, Moldovei și Țării Muntenestei și românii din țările ungurești [adică cele aflate sub stăpînirea maghiară — n.a.] că toți de un neam și odată descălecați sînt”. Conștiința originii latine, comună tuturor românilor, și-o întemeiază pe diverse și solide argumente istorice, filologice, etnografice, arheologice. „Și limba iese dovada că în graiul nostru pînă astăzi sînt

cuvintele, unile latinești, iar altele italienești. Să miră un historic, anume Cavație!, zicînd: «De mirat lucru iese că limba moldovenilor și a muntenilor mai multe cuvinte are în sine rimlenești, decît a italienilor».

Istorisind, apoi „de Traian împăratul”, „de Dachia” și de eroismul lui „Decheval, craiul dachilor”, Miron Costin pune stîlp de temelie istoriei antice a poporului român, introducînd în istoria românească și universală geneza poporului și a statului român, „prin descălcarea lui Traian cu romanii de la Italia”. Tratează adică, nașterea poporului român și întemeierea statului nostru, combatîndu-i pe toți acei care denigrează originea poporului și îndeosebi pe Simion Dascălul¹, ori a cel „amăgeu”, Misail Călugărul²; în schimb îl laudă pe „iscusitul istoric Lavrenție Topeltin³ din Mediiși” care descrie portul românilor din Transilvania și-l aseamănă cu cel al dacilor și romanilor.

După ce argumentează cu bogăție de dovezi originea latină, arătînd că numele român, cu toate variantele folosite de slavi sau de maghiari, vine de la roman și „că iese tot unul, la toate țările”, adică Moldova, Țara Românească și Transilvania, Costin trage o concluzie plină de mîndrie și demnitate: „Cautăte dară acum, cetitorule, ca într-o oglindă și te privește de unde ești, lepădîndu de la tine toate celelalte basne, cite unii au însemnat de tine, din neștiință rătăciți, alții din zavistie, care din lume între neamuri n-au lipsit nicodată, alții de bîguite scripturi și deșarte”.

Peste doi ani, în 1677, cînd a trecut prin Iași spre Istanbul, solul polon Ian Gninski i-a cerut o istorie a românilor pentru Marek Matczinski, comisul Poloniei și prietenul lui

Miron Costin. Așa a rezultat **Chronika ziem Moldawskich i Multanskich** („Cronica Țării Moldovei și a Munteniei”), o lucrare de referință pentru istoria română în Polonia din acea vreme și, totodată, o pledoarie pentru originea romană a poporului român. Dă și aici știri amănunțite despre Dacia, despre războaiele daco-romane, despre șauul Troian „săpat de împăratul Trăian după așezarea romanilor în aceste părți” despre cetățile Moldovei, între care menționează Cetatea Albă, unde, credea el, „bietul Ovidius, poetul a stat surghiunit pentru niște versuri necuviințioase ale lui” sau Hotinul, cetate pe care o consideră „clădită de daci”.

După ce relatează „pustiirea coloniilor lui Traian de către tătari”, se preocupă de „al doilea descălecat al Țării Moldovei și al Țării Muntenestei”, explicînd de ce și de unde au dobîndit ele aceste denumiri diferite, deși e vorba de un singur și același popor. „Numele cel mai adevărat, autentic, de la primul descălecat prin Traian — scrie el în această cronică — este român sau **romanus**, care nume acest popor l-a păstrat întotdeauna între dinșii [...] acești nume este dat îndeobște și muntenilor și moldovenilor și celor ce locuiesc în țara Transilvaniei. Român este nume schimbat în curgerea anilor din roman; și astăzi cînd întreb pe cineva dacă știe moldovenește, spun: știi românește, aproape ca: **scis romanice**”⁴.

Idee asemănătoare asupra originii, unității și dreptului la libertate al poporului român le relevă Miron Costin și în **Istoria în versuri polone despre Moldova și Țara Românească**, scrisă „la Dașov, în casa de vinătoare”, a regelui Ioan Sobieski, în iulie 1684. În cele peste 750 versuri înfățișează tabloul istoric și legendar al formării poporului român, precum și țara în care locuitorii săi au fericirea de a trăi. De pildă, podul de la Drobeta Turnu-Severin este socotit „ca o minune, acolo în Țara Muntenască, unde și astăzi stau pragurile lui”.

(Continuare în p. 43)

⁴ Vezi *Magazin Istorie*, nr. 10 și 12/1969.

¹ Cavatius, numele latinizat al istoricului ungur Wolfgang Kowaczoy, din sec. XVI.

² Autorii unor interpolări la cronica lui Grigore Ureche.

³ Laurențiu Topeltin — istoric sas, pe a cărui operă *Origines et occasus Transylvanorum*, tipărită la Lyon în 1667, Costin a prelucrat-o cu titlul *Istoria de Craia ungurească*.

PROCURORUL DE COVURLUI REFUZĂ

M. C. STĂNESCU

Adoptînd Legea pentru persoanele juridice, din 5 februarie 1924, clasele dominante din România şi-au creat cadrul „legal” pentru a îngădi activitatea organizaţiilor politice şi profesionale proletare şi chiar de a le dizolva. De fapt, ţelul urmărit era „distrugerea comunismului în România”, ţel care, cu toate eforturile depuse, nu-l putuseră realiza în anii 1921-1922. Curînd după adoptarea legii amintite, guvernul a trecut la aplicarea planului său anticomunist. Astfel, prin ordonanţele militare din aprilie şi iulie 1924, activitatea legală a Partidului Comunist Român a fost interzisă. La 19 decembrie 1924, Parlamentul a adoptat Legea pentru reprimarea unor infracţiuni contra liniştii publice, care statua în acest mod noua situaţie creată după aplicarea ordonanţelor din iulie.

Trecerea organizaţiilor P.C.R. în ilegalitate nu s-a produs la aceeaşi dată şi mai ales în acelaşi mod în toate regiunile şi centrele din ţară. O situaţie deosebită a existat, de pildă, la Galaţi. În acest oraş, fiinţa o secţiune a P.C.R. încă din anul 1921. Continuînd îndelungata tradiţie de luptă a muncitorimii din localitate, organizaţia de la Galaţi a folosit cu maximum de eficienţă condiţiile concrete în care îşi desfăşura activitatea, în primul rînd existenţa unui puternic detaşament muncitoresc, cu o bogată şi glorioasă experienţă în lupta politică. Bucurîndu-se de mult prestigiu, comişii din Galaţi au fost în tot acest timp avangarda luptei asupra-şilor pentru o viaţă mai bună, iar organizaţia comunistă de aici una dintre cele mai puternice din ţară.

Goana după „acte compromiţătoare”

Un prim val al represuniilor anticomuniste s-a abătut împotriva Galaţilor în zilele de 7 şi 8 aprilie 1924. Fără a se institui starea de asediu prin vreo ordonanţă militară, cum se întîmplase, de exemplu, la Bucureşti cu două zile mai înainte, Poliţia şi Siguranţa din Galaţi au operat o serie de percheziţii la sedii ale organizaţiilor revoluţionare şi la domiciliile unora dintre comuniştii cunoscuţi. Printre cei la care s-au efectuat percheziţii s-a aflat şi I. E. Vasiliu, în locuinţa căruia se afla şi sediul Secţiunii P.C.R. Galaţi. Cu acest prilej, autorităţile au confiscat numeroase broşuri şi materiale propagandistice, privitoare la rolul şi activitatea sindicatelor, a organizaţiei comuniste de tineret. Dar, cu tot zelul depus de autorităţi, acestea n-au găsit „acte compromiţătoare pentru siguranţa statului” şi, ca atare, n-au avut nici un temei pentru a efectua arestări. Rezultatul a nemulţumit Direcţia Generală a Poliţiei şi Siguranţei, care a ordonat repetarea cercetărilor. Astfel că, la 12 aprilie, şeful Serviciului local de siguranţă, D.C. Popescu, a cerut, în scris, prim-procurorului Tribunalului Covurlui aprobarea de a face noi percheziţii. În dimineaţa zilei de 13 aprilie s-au făcut noi descinderi care au avut, însă, acelaşi rezultat: „acte compromiţătoare” nu s-au găsit.

Aceste măsuri au indignat opinia publică gălăţeană. Astfel, abonaţii din localitate ai ziarului **Socialismul** — organ

central de presă al P.C.R. — au înaintat un protest pe adresa Ministerului de Interne, condamînd dispoziţia din 8 aprilie 1924, prin care se interzicea apariţia acestei publicaţii. Între altele, semnatarii documentului arătau: „Vă rugăm să luaţi măsuri ca aceste ilegalităţi să înceteze. Noi, muncitorii din Galaţi, nu înţelegem să fim lipsiţi de singurul ziar care apără interesele noastre, prin astfel de metode samavolnice şi în contrazicere cu legile ţării”.

Chiar şi presa burgheză democratică din localitate a dezavuat măsurile autorităţilor. La 9 aprilie, ziarul **Vocea Galaţilor**, sub titlul sugestiv **Stare de asediu sau farsă?**, scria: „Ne ridicăm hotărît împotriva proclamării stării de asediu şi a metodelor marţiale. E ridicol, atît pentru România, cît şi pentru guvernul ei”.

Dezaprobind valul de represii ce se abătuse asupra centrelor muncitoreşti din ţară, ca şi regimul aspru aplicat militanţilor comunişti din Bucureşti arestaţi de autorităţi, acelaşi ziar, în numărul din 17 aprilie, arăta: „N-am putut şi nu putem aplauda instituirea stării de asediu, către oricine sancţiunile ei riguroase ar fi îndreptate. Dimpotrivă, nu avem cuvinte pentru a fiuiera noua stare de lucruri creată în ţara noastră”.

Dat fiind faptul că îşi continua activitatea (în condiţii deosebit de grele, se înţelege), Secţiunea P.C.R. Galaţi a publicat, la 25 aprilie, în amination ziar, un viguros protest adresat Ministerului de Interne. După ce evidenţia neîntemeierea arestării unor militanţi comunişti din Bucureşti (Gh. Cristescu, Al. Dobrogeanu-Gherea, Lucreţiu Pătrăşcanu,

Gh. M. Vasilescu, Elena Filipovici, Imre Aladar ș.a.), în protest se sublinia: „Comitetul Secțiunii comuniste din Galați, în numele muncitorilor organizați, cerem punerea imediată în libertate a tovarășilor noștri care nu au altă vină decât aceea de a fi comuniști și de a fi susținut interesele muncitorilor și lăsară liberă pentru apariția ziarelor lor”.

În ziua de 1 Mai, prin intermediul Comisiei locale a Sindicatelor Unitare, comunistii gălățeni au organizat o întrunire publică, condusă de Dumitru Chicuș, unul dintre conducătorii Secțiunii P.C.R. Vorbitorii au evocat trecutul glorios de luptă al clasei noastre muncitoare și situația deosebit de grea în care se afla în acel moment, manifestându-și hotărârea neabătută de a lupta mai departe împotriva exploatării.

În lunile următoare, deși serios stinjenită, activitatea secțiunilor P.C.R. și U.T.C., a Comisiei Sindicatelor Unitare locale și a altor organizații revoluționare din Galați a continuat legal. De altfel, ca urmare a faptului că nu putuseră fi găsite dovezi de vinovăție împotriva comunistilor, ca și a ecoului defavorabil produs în țară și peste hotare, de măsurile represive luate de autorități, în iunie și în prima jumătate a lunii iulie prigoana anticomunistă s-a atenuat întrucâtva. Multe secțiuni activau încă legal sau semilegal, iar altele au intrat treptat în ilegalitate. În acest timp, conducerea P.C.R. și-a concentrat atenția în două direcții: intrarea în ilegalitate și ținerea Congresului III al partidului. De aceea, ordonanțele militare date, începând din 23 iulie 1924, de comandamentele tuturor corpurilor de armată, prin care, de fapt, se preconiza dizolvarea organizațiilor comuniste, dar mai ales, noul val de percheziții ce le-au urmat n-au avut, în toate cazurile, rezultatele scontate de autorități.

Între ordinul șefului și refuzul tribunalului

La 23 iulie, generalul Rudeanu, comandantul Corpului 3 armată, a emis și el ordonanțele 4 și 5, cu un conținut similar celor date de Corpul 2 armată din București, privind instituirea și aplicarea regimului stării de asediu și dizolvarea organizațiilor comuniste. Dar, lucru curios, ordonanțele 4 și 5 nu au fost afișate în orașul Galați, ci numai în restul razei de acțiune a Corpului 3 armată. O explicație oficială asupra acestui fapt nu s-a dat cu acel prilej. Cert este faptul că, la 12 noiembrie 1924, răspunzând unor ziaristi ai cotidianelor locale, însuși generalul Rudeanu preciza că „nu există stare de asediu la Galați”. Este posibil ca, în adoptarea acestei hotărâri, un rol important să-l fi avut și incusina și flexibilitatea cu care comunistii gălățeni au știut să acționeze în contextul vieții politice românești și chiar în rindurile proletariatului din orașul de pe Dunăre. În această situație, Procuratura județului Covurlui a interpretat acest fapt ca o neintroducere a stării de asediu la Galați, în timp ce Siguranța locală și Inspectoratul General de Siguranță au considerat că există o asemenea situație și, în consecință, s-au străduit din răspuț să aplice ordinele primite de la Ministerul de Interne și Direcția Generală a Poliției și Siguranței.

Întrucât într-o serie de centre, printre care și Galați, organizațiile comuniste își continuau activitatea, la sfârșitul lunii iulie și în prima decadă a lui august, R. Franasovici, subsecretar de Stat la Ministerul de Interne, a emis o serie de ordine prin care cerea aplicarea urgentă a ordonanțelor militare.

Ca urmare, la 5 august, șeful Serviciului de Siguranță Galați a cerut din nou primului procuror al Tribunalului Covurlui aprobarea de a efectua percheziții la domiciliile a 10 comuniști din localitate. Dar prim-procurorul a refuzat să dea o acoperire legală acți-

unilor represive ale Siguranței din Galați.

Presat de inspectorul general de Siguranță să treacă la acțiune, la 16 august, D.C. Popescu — șeful Siguranței din Galați — îi răspundea acestuia: „Ordinului dumneavoastră telegrafic cifrat nr. 11 863 din 11 august a.c., raportăm că în localitate există o filială a partidului comunist, organizație comunistă locală și diverse sindicate industriale care sînt afiliate Consiliului General Unitar, precum și Cercul Tineretului Socialist, pe lângă care există și un cerc sportiv «Natura». Întrucât ordinul prevede dizolvarea acestor organizații și cum Galații nu cad în zona stării de asediu, vă rugăm a dispune să ni se comunice dacă putem executa ordinul dumneavoastră sus-menționat”.

La 19 august, el a repetat întrebarea. Z. Husărescu, șeful Inspectoratului General al Siguranței din Chișinău, în subordinea căruia intra și orașul Galați, a cerut cu insistență executarea urgentă a ordinului. De aceea, subalternul său de la Galați s-a văzut nevoit ca, la 24 august, să se adreseze încă o dată primului procuror cu rugămintea „să binevoiți a ne da cuvenita autorizațiune pentru desființarea partidului comunist local, a comisiei [sindicale] locale, filiala Consiliului General Unitar, a Cercului Tineretului Socialist și a asociației sportive comuniste «Natura» din localitate”. Neprimind răspuns, la 27 august a revenit cu o nouă adresă, cerind aprobarea pentru dizolvarea imediată a organizațiilor comuniste.

Față de aceste cereri repetate, la 1 septembrie 1924, primul procuror al Tribunalului Covurlui, Ovidiu Perjescu, a răspuns următoarele: „La rapoartele dv. nr. 4 866 și 4 972/1924, am onorarea a vă răspunde că dizolvarea organizațiilor de care vorbiți nu se poate face în principiu decât pe calea justiției, dat fiind faptul că orașul Galați nu este cuprins în zona stării de asediu. Cu toate acestea, însă, dacă socotiți că aveți dovezi suficiente cum că aceste organizații își desfășoară activitatea împotriva ordinii publice și siguranței statului, vă rog să

binevoiti a interveni la Ministerul Justiției pentru obținerea dizolvării lor pe cale executivă, conform art. 26 din **Legea pentru persoanele juridice**, publicată în **Monitorul oficial** din 6 februarie anul curent¹.

Prins între ordinul superiorilor și refuzul tribunalului și neputînd, deci, să-și îndeplinească misiunea primită, șeful Serviciului de Siguranță din Galați s-a adresat din nou, la 4 septembrie, superiorului său direct, înfățișîndu-i situația. Totodată, el arăta: „Întrucît dizolvarea pe cale judiciară pare aproape exclusă din cauza faptului că numeroasele noastre intervențiuni cu acte, pentru dizolvarea organizației comuniste, Comisiei locale și a Tineretului Socialist au fost respinse de Tribunalul Covurlui, deși erau susținute și însoțite de Parchet, vă rugăm să binevoiti a se dispune să se intervie de către acel Inspectorat la Ministerul Justiției în vederea acordării autorizațiunii de dizolvare”.

Starea de nervozitate a celor două organe de Siguranță sporea cu fiecare zi. Refuzul argumentat al prim-procurorului le punea într-o situație din care nu vedeau ieșirea. De aceea, la 19 septembrie, Inspectoratul General de Siguranță Chișinău s-a adresat directorului general al Poliției și Siguranței Statului cu rugămintea să intervină „pe lîngă Ministerul de Justiție ca, în conformitate cu articolul 26 din **Legea persoanelor juridice** (publicată în **Monitorul oficial** din 6 februarie curent) să acorde convenita autorizație de dizolvare a organizațiilor comuniste din oraș Galați”.

Ce anume a întreprins Direcția Generală a Poliției și Siguranței Statului timp de aproape o lună de zile nu reiese din documentele cercetate. Însă la 16 octombrie, ea comunica Inspectoratului General de Siguranță că „pentru organizațiile muncitorești constituite în virtutea **Legii asupra asociațiilor profesionale** și recunoscute persoane juridice și care, prin activitatea ce desfășoară contravin menționatei legi, veți încheia cu acte constatatoare, potrivit articolului 44 și următorii din

1 Mai 1924 la Galați

Legea asociațiilor profesionale și 26-53 și 81 din **Legea pentru persoanele juridice** pe care le veți înainta Comisiei superioare a persoanelor juridice care funcționează pe lîngă Ministerul Justiției. Pentru celelalte organizații muncitorești, ca Cercul Tineretului Socialist, «Prietenii naturii», «Natura» etc., care nu sînt constituite pe baza formelor legale¹ și în care se face politică comunistă, veți proceda conform ordinelor Ministerului de Interne nr. 881 și 891/1922². Un ordin cu conținut identic a emis, la 22 octombrie 1924 și Z. Husărescu.

După aproape trei luni de intervenții și tergiversări, Siguranța din Galați nu obținuse încă aprobarea dizolvării principalelor organizații comuniste din oraș. De aceea, la 23 noiembrie 1924, Inspectoratul General de Siguranță din Chișinău a cerut Direcției Generale copii după ordinele 881 și 891/1922, pentru a putea

executa ordinul 64 914 din 16 octombrie 1924.

În acest context, este semnificativ faptul că la sfîrșitul anului 1924 prim-procurorul Ovidiu Perjescu a fost transferat de la Galați la Sibiu, această măsură a autorităților fiind aproape sigur o urmare directă a atitudinii acestui funcționar de tărgănare a acțiunii de interdicere a Secțiunii comuniste din Galați.

Eforturile repetate ale organelor de stat burheze de a lichida mișcarea comunistă din România s-au dovedit a fi zadarnice. Între timp, în toamna anului 1924, în conformitate cu hotărîrile Congresului III, Partidul Comunist Român trecuse în întregime în ilegalitate și se afla în plin proces de reorganizare potrivit acestor noi condiții. Pentru comuniștii din Galați, ca și pentru cei din întreaga țară, începea eroica epopee a ilegalității care a dăinuit timp de două decenii și la capătul căreia P.C.R. a ieșit victorios în lupta sa grea cu un dușman de clasă abil și puternic.

¹ În realitate, toate organizațiile muncitorești din Galați menționate erau constituite pe cale legală și aveau personalitate juridică — n.r.

UNIREA ROMÂNILOR— O DORINȚĂ UNANIM RECUNOSCUTĂ

Continuând publicarea seriei de documente referitoare la lupta poporului român pentru unitate și independență națională, din perioada premergătoare Unirii din 1859, reproducem după lucrarea lui D.A. Sturdza, Însemnățile Divanurilor ad-hoc din Iași și București în istoria renascerei României (pp. 601-609), traducerea în limba română a Convenției din 19 august 1858, semnată la Paris de reprezentanții celor șapte puteri¹.

După cum se știe, prin Tratatul de la Paris din 1856, problema Principatelor Române a devenit o chestiune de interes european. Lupta poporului român pentru realizarea unității sale statale și naționale căpătase o asemenea amploare, încât marile puteri europene au fost nevoite să țină seama de ea. Cele șapte puteri se angajaseră, prin Tratatul de la Paris, să reia lucrările pentru a dezbată special problema Principatelor Române. În prealabil, urma ca poporul român să fie consultat în privința viitorului patriei sale, prin convocarea unor Divanuri ad-hoc. O comisie europeană trebuia, la rându-i, să întocmească un raport privind situația din principate², material care să fie discutat la noua reuniune a reprezentanților celor șapte puteri.

Reprezentanții acestora s-au întrunit la Paris, în ziua de 10/22 mai 1858, în cadrul unei conferințe spre a lua în dezbatere raportul Comisiei europene. Dezbaterile (ale căror protocoale au fost publicate în Magazin istoric, nr. 1/1975), caracterizate adesea prin luări de poziții divergente, au ilustrat poziția și interesele fiecărei puteri față de principate. În timpul discuțiilor, spre a ușura sarcina Conferinței, reprezentantul Franței, ministrul de Externe contele Walewski, a prezentat un proiect de convenție, însoțit și de un proiect de lege electorală. Documentele prezentate au fost dezbătute apoi în cadrul mai multor ședințe, textele lor suferind modificări, uneori nu numai ca redactare, ci și în esența prevederilor lor. La 19 august s-a semnat Convenția privind organizarea definitivă a principatelor Moldova și Țara Românească, document care reflecta compromisul intervenit între cele șapte puteri de-a lungul negocierilor.

Convenția a fost socotită o veritabilă constituție pentru țările române. Deși a facilitat doar unirea parțială a celor două principate, acest document a constituit un pas înainte, afirmând o recunoaștere internațională a originii comune a muntenilor și moldovenilor, a necesității unirii lor. Recunoscînd, prin art. 2, tradițiile de viață statală de sute de ani, exprimate, între altele, și prin tratatele încheiate de domnitorii români cu sultanii turci, Convenția înlătura pretențiile Rusiei țariste și ale Austriei de a-și impune stăpînirea lor asupra țărilor române. Convenția a prevăzut unirea Moldovei cu Țara Românească sub numele de „Principatele Unite ale Moldovei și Țării Românești”, stipulînd însă, ca puterea publică să fie încredințată unui domn și unei Adunări electivă, în fiecare principat, iar pentru problemele de interes comun să fie înființată o Comisie centrală cu misiunea de a elabora legile cu putere în ambele principate. S-a prevăzut inamovibilitatea magistraturii și înființarea unei Curți de Casație comune, cu sediul la Focșani. Tot în același spirit, s-a hotărît ca cele două armate să aibă câte un drapel, pîrînd ca semn al unității o banderolă albastră; cele două oștiri erau puse sub comanda unui singur șef, numit alternativ de cei doi domnitori. Convenția a stabilit egalitatea în fața legilor și a impozitelor și dreptul tuturor cetățenilor de a fi aleși în funcțiile publice. Unele articole ale Convenției s-au referit la abolirea tuturor privilegiilor și monopolurilor și s-a recomandat revizuirea legii privind relațiile dintre proprietari și țăranii. Convenția a fost însoțită de stipulații electorale bazate pe un sistem cenșitar restrictiv.

Cererea de Unire a românilor a fost doar parțial rezolvată. În legătură cu conținutul Convenției, ministrul de Externe al Franței, Walewski, scria într-o circulară trimisă agenților diplomației: „Guvernul împăratului [Napoleon III], o știți, se pronunțase pentru unirea desăvîrșită a celor două principate sub guvernul unui principe străin, rămînînd sub suzeranitatea sultanului. Convingerea împăratului, în această privință, nu s-a modificat; ea s-a întărit chiar, dacă se mai putea, în fața manifestațiilor unanime ale populațiilor moldo-valahe, chemate a-și exprima dorințele lor. Obligații însă a ține socoteala de opiniunea diferită a altor puteri, și mai ales a curții suzerane, a trebuit

¹ Textul Convenției a fost publicat mai recent (în traducere proprie) în lucrarea întocmită de prof. univ. dr. doc. Ion Ionescu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe și intitulată, Relațiile internaționale ale României în documente (1308-1900), Editura Politică, București, 1971, pp. 332-346.

² Vezi Magazin istoric, nr. 8/1975.

să căutăm mijloacele de a împăca, pe cât e cu putință, aceste divergențe cu interesele principatelor" [subl. aut.].¹

Profunde nemulțumiri a stîrnit în rîndul frunțașilor politici, a opiniei publice române prevederea ca țările române să rămînă în continuare sub suzeranitatea Porții, căreia îi plăteau tribut, cele șapte puteri semnate acordîndu-le garanția lor colectivă. Referitor la aceasta, C. Hurmuzaki, unul dintre cei mai activi luptători pentru Unire din Adunarea ad-hoc, din Moldova, scria: „De mă ascultau colegii mei [din divanul ad-hoc — n.a.], cînd am propus să lămurim relațiile noastre cu Poarta, să arătăm că capitulațiile nu vorbesc de suzeranitate, că suzeranitatea este o minciună etc. poate scăpăm măcar de învestitură”. „Dar — spunea Hurmuzaki în continuare — cînd îmi aduc aminte lucrurile ce au urmat, tendințele infernale ale nemților [austriecilor — n.a.], englezilor și turcilor, ostilitatea lor și a jurnalelor inspirate de ei, cînd îmi aduc aminte nerușinarea și obrăznicia actelor oficiale turcești, care numeau pe sultanul suveran, zău că mă mir cum ne-au dat și atîta!”²

Oamenii politici români clarvăzători au apreciat acest document internațional și l-au folosit cu maximum de eficiență în lupta pentru realizarea Unirii.

Nicolae COPOIU,
Ioana URSU

TEXTUL CONVENȚIEI DIN 19 AUGUST 1858

Principatele unite ale Moldovei și Valahiei

„Plenipotențiarii Franței, Austriei, Marii Britanii, Prusiei, Rusiei, Sardiniei și Turciei s-au reunit ieri la Ministerul Afacerilor Străine și au procedat la schimbarea actelor de ratificare asupra Convenției încheiate la Paris, la 19 august curent.

Maiestățile lor Împăratul francezilor, Împăratul Austriei, Regina Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei, Regele Prusiei, Împăratul întregii Rusii, Regele Sardiniei și Împăratul turcilor, fiind, conform stipulațiilor Tratatului încheiat la Paris la 30 martie 1856, să consacre printr-o Convenție înțelegerea lor finală asupra organizării definitive a principatelor Moldovei și Valahiei, i-au desemnat ca plenipotențiarți ai lor, pentru a negocia și a semna numita Convenție, pe următorii:

Maiestatea Sa Împăratul francezilor pe d-l Alexandre conte Colonna Walevski, Senator al Imperiului, marea cruce a ordinului imperial al Legiunii de onoare etc., etc., Ministrul său și Secretar de Stat la Ministerul Afacerilor Externe;

Maiestatea Sa Împăratul Austriei pe d-l Joseph Alexandru baron von Hübnér, marea cruce a ordinului imperial Leopold și Coroanei de fier etc., etc., actualul său consilier intim și ambasador extraordinar și plenipotențiar pe lângă Maiestatea Sa Împăratul francezilor;

Maiestatea Sa Regina Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei pe preonorabilul Henri-Richard Charles, conte Cowley, viconte Daugan, baron Cowley, pair al Regatului Unit, membru al consiliului privat al Maiestății Sale britanice, cavalier, marea cruce a preonorabilului ordin al Băii, ambasador extraordinar și plenipotențiar al numelui Sale Maiestății pe lângă Împăratul francezilor;

Maiestatea Sa Regele Prusiei pe d-l Maximilian-Friedrich-Karl-Franz, conte von Hatzfeldt-Wildenburg-Schoenstein, cavalier al ordinului regal al Vulturului roșu, clasa I, cu frunze de stejar etc., etc., actualul său consilier privat și trimisul său extraordinar și ministru plenipotențiar pe lângă Maiestatea Sa Împăratul francezilor;

Maiestatea Sa Împăratul întregii Rusii pe d-l conte Pavel Kisselef, cavalier al ordinului Rusiei, decorat cu dublul portret în briliante al Împăraților Nicolae și Alexandru al II-lea etc., etc., agitanțului său general, general de infanterie, membru al consiliului imperiului, ambasadorul său extraordinar și plenipotențiar pe lângă Maiestatea Sa Împăratul francezilor;

Maiestatea Sa Regele Sardiniei pe d-l Salvatore, marchiz de Villamarina, marea cruce a ordinului regal al Sfîntului Mauriciu și Lazăr etc., etc., trimisul său extraordinar și ministru plenipotențiar pe lângă Maiestatea Sa Împăratul francezilor;

Maiestatea Sa Împăratul turcilor pe Mahomed Fuad-pașa, mîchir și vizir al Împăratului, decorat cu ordinele imperiale Medjidie și al Meritului personal clasa întâi, cu ordinul militar etc., etc., actualul său ministru al Afacerilor Externe. Care, avînd depline puteri, recunoscute a fi în forma cuvenită, s-au întrunit în conferință la Paris și au hotărît următoarele:³

Art. 1. Principatele Moldova și Valahia, constituite de acum înainte sub denumirea de Principatele-Unite ale Moldovei și al Valahiei, rămîn asezate sub suzeranitatea M.S. sultanului.

Art. 2. În puterea Capitulațiilor încheiate cu sultanii Balazid I, Mahomed II, Selim I și Soliman II, care constituie autohomia lor, reglementîndu-le relațiile cu înalta Poartă și pe care mai multe hotărîșuri, anume

acela din 1834, le-au consfințit; asemenea în conformitate cu art. 22 și 23 din Tratatul încheiat la Paris în 30 martie 1856, principatele vor urma a se bucura sub garanția colectivă a puterilor contractante, de privilegiile și imunitățile în a căror stăpînire se află. Prin urmare, principatele se vor administra liber și fără nici un amestec din partea înaltei Porți, în marginile stipulate

prin învoiarea puterilor garante cu curtea suzerană.

Art. 3. Puterile publice vor fi încredințate în fiecare principat unui domn și unei adunări electivă, care vor lucra în cazurile prevăzute prin Convenția de față, cu concursul unei comisii centrale comună ambelor principate.

Art. 4. Puterea executivă se va exercita de către domn.

Art. 5. Puterea legislativă se va exercita colectiv de către domn, de către adunare și de către comisiunea centrală.

Art. 6. Legile de un interes special pentru fiecare principat se vor prepara de către domn și se vor vota de către adunare. Legile de un interes comun pentru ambele principate se vor prepara de către comisiunea centrală și se vor vota de către adunări, cărora ele se vor supune de către domni.

Art. 7. Puterea judiciară, exercitată în numele domnului, se va încredința magistraților numiți de dînsul, fără ca cineva să poată fi detras [sustras] de la judecătoria cei firești. O lege va determina condițiile de primire și de înaintare în magistratură, luînd de bază aplicarea progresivă a principiului inamovibilității.

Art. 8. Principatele vor da curții suzerane un tribut anual, a căruia cîmte [cotă] rămîne statornicită la suma de 1 500 000 de lei pentru Moldova și la suma de 2 500 000 de lei pentru Valahia. Investiția, ca și în trecut, va fi dată domnilor de către M.S. sultanul. Curtea suzerană va combina cu principatele măsurile de apărare a teritoriului lor în caz de năvălire din afară; și ea va avea o procură, prin o înțelegere cu curțile garante, măsurile neapărate pentru restatornicirea ordinii în caz cînd s-ar întîmpla a fi compromisă. Ca

¹ D. A. Sturdza, însemnătatea Divanurilor ad-hoc din Iași și București în istoria renascerei României, București, 1912, p. 704.

² Documente privind Unirea Principatelor, vol. III. Corespondență politică (1853-1859), București, 1963, p. 416.

³ Introducerea la Convenție este reproducută după Felix Colson, Nationalité et régénération des paysans moldo-valaques, Paris, 1862, pp. 252-254, în traducerea publicată în Relațiile internaționale ale României în documente, pp. 332-334.

în trecut, tratatele internaționale care se vor încheia de către curtea suzerană cu puterile străine vor fi aplicabile în principate, înclt nu ar vătăma imunităților lor.

Art. 9. La caz cînd imunitățile principatelor s-ar viola, domnii vor adresa un recurs la curtea suzerană; și dacă nu se va face dreptate reclamațiilor lor, ei îl vor putea transmite prin agenții lor la reprezentanții puterilor garante în Constantinopol. Domnii se vor reprezenta lîngă curtea suzerană prin agenți (capuchene), născuți moldoveni sau munteni, neatințați de vreo jurisdicție străină și primiți de Poartă.

Art. 10. Domnul se va alege pe viață de către adunare.

Art. 11. La caz de vacanță și pînă la instalarea noului domn, administrația va fi încredințată Consiliului de Miniștri, care de drept va intra în exercițiu. Atribuțiile sale, curat administrative, se vor mărgini în expedierea (rezolvarea) treburilor, fără-a putea schimba pe funcționari, decît numai pentru delcte constatate judecătorește. În asemenea caz ei nu-i va înlocui decît provizoriu.

Art. 12. La caz de vacanță, întîmplîndu-se ca adunarea să fie intrunită, ea va proceda pînă în opt zile la alegerea domnului. Iară nefîind intrunită, adunarea va fi convocată îndată și intrunită în termen de zece zile. În caz cînd ea ar fi dizolvată, se va păși către noi alegeri în termen de cincisprezece zile, și noua adunare de asemenea se va întruni în termen de zece zile. În cele opt zile de la intrunire ea va fi datorată să procedeze la alegerea domnului. Prezența a cel puținîmîi din numărul membrilor înscrîși va fi cerută spre a proceda la alegere. În caz cînd în opt zile nu s-ar face alegerea, în a noua zi la amiază, adunarea va păși la alegere, ori care ar fi numărul membrilor de față. Investiția se va cere ca în trecut; ea se va da în termen cel mult de o lună.

Art. 13. Va fi eligibil la domnie oricine va avea 35 ani, va fi fiu al unui părinte născut moldovean sau muntean și va putea dovedi că are un venit funciar de 3 000 galbeni, cu această (condiție) înscă ca să fi îndeplinit funcții publice în curs de 10 ani sau să fi făcut parte din adunări.

Art. 14. Domnul guvernează cu concursul miniștrilor numiți de dînsul. El sancționează și promulgă legile; el poate refuza sancțiunea sa. El are dreptul de a lerta și a comuta pedepsele în materii criminale, fără a putea interveni altfel în administrația justiției. El prepară legile de un interes special pentru principat și anume bugetele și le supune deliberării adunării.

El numește în toate funcțiile administrației publice și face trebuincioasele Regulamente pentru executarea legilor. Lista civilă a fiecărui domn se va vota de către adunare, odată pentru totdeauna, la întronarea sa.

Art. 15. Orice act al domnului trebuie să fie contrasemnat de miniștrii competenți. Miniștrii vor fi răspunzători de călcarea legilor și mai în particular de orice rispire a banilor publici. Ei vor putea fi trași la

judecată de către Înalta Curte de Justiție și de Casație și se vor putea trage la judecată de către domn sau de către adunare. Punerea sub judecată a miniștrilor nu se va putea rostî decît prin majoritatea de două treimi a membrilor de față.

Art. 16. Adunarea electivă a fiecărui principat se va alege pe șapte ani, conform cu dispozițiile electorale anexate la Convenția de față.

Art. 17. Adunarea se va convoca de către domn și se va întruni în fiecare an în Întîia dîmîinecă a lunii lui decembrie. Cursul fiecărei sesiuni ordinare va fi de trei luni; domnul va putea să prelungească sesiunea, de va cere trebuința. El poate să convoace în caz extraordinar adunarea sau să o dizolve.

În acest de pe urmă caz el este dator de a convoca o nouă adunare, care va trebui să fie intrunită pînă în trei luni.

Art. 18. Mitropolitul și episcopii eparhioti vor fi de drept membri ai adunării. Președinția adunării se cuvine mitropolitului; vicepreședinții și secretarii se vor alege de către adunare.

Art. 19. Președintele va determina condițiile sub care publicul va fi admis la sedințe, afară de cazurile excepționale, care vor fi prevăzute de regulamentul dînlăuntru. Prin îngrijirea președintelui se va face un proces-verbal sumar al fiecărei sedințe, care se va publica în gazeta oficială.

Art. 20. Adunarea va discuta și va vota proiectele de lege ce se vor înființa de către domn. Ea le va putea amenda sub rezerva prescripă prin art. 36, cît pentru legile de interes comun.

Art. 21. Dacă miniștrii nu vor fi membri ai adunării, totuși ei vor avea drept de intrare și vor putea lua parte la discutarea legilor, fără a se împărtăși la votare.

Art. 22. Bugetele de venituri și acele de cheltuieli, preparate în tot anul pentru fiecare principat, prin îngrijirea domnului respectiv și supuse adunării, care le va putea amenda, nu vor fi definitive, decît după ce vor fi votate de adunare. Dacă bugetul nu s-ar vota în timpul cuvenit, puterea executivă va întîmpina serviciile publice conform bugetului din anul trecut.

Art. 23. Diferitele fonduri ce proveneau pînă acum din case speciale și despre care guvernul dispune sub diverse titluri, vor fi cuprinse în bugetul general de venituri.

Art. 24. Regulamentul definitiv al socotelilor va trebui să se înființeze adunării cel mult pînă în doi ani, socotită de la încheierea fiecărui buget.

Art. 25. Nici o dare nu se va putea pune sau lua, de nu va fi încuviințată de adunare.

Art. 26. Precum toate legile de interes comun sau special și regulamentele de administrație publică, așa și legile financiare se vor publica în gazeta oficială.

Art. 27. Comisiunea centrală va rezida la Focșani. Ea va fi compusă din 16 membri: opt moldoveni și

opt munteni. Patru vor fi aleși de către fiecare domn, dintre mădăulare (membrii) adunării, sau dintre persoanele care vor fi ocupat funcții înalte în țară și patru de către fiecare adunare din sinul ei.

Art. 28. Membrii Comisiunii centrale conservă dreptul de a lua parte la alegerea domnilor în adunarea din care vor face parte.

Art. 29. Comisiunea centrală este permanentă. Cu toate acestea cînd o vor ierta lucrările, ea se va putea amîna pentru un timp, care nici într-un chip nu va putea trece peste patru luni.

Cursul funcțiilor acestor membri, pentru fiecare principat, atît al acelor numiți de către domn, cît și al celor aleși de către adunări, va fi mărginit cît va ține legislația. Cu toate acestea, funcțiile membrilor ce ies nu vor înceta decît cu instalarea noilor membri.

În caz cînd mandatul amînduror adunărilor va expira deodată, Comisiunea centrală se va reînnoi în totalitate pentru amîndouă principatele la deschiderea noilor adunări. În caz de disoluție a uneia din adunări, reînnoirea se va face numai pentru acei din membrii Comisiunii centrale a principatului a cărui adunare se va alege din nou. Membrii ce ies vor putea fi aleși din nou.

Art. 30. Funcțiile de membru al Comisiunii centrale vor fi răsplătite.

Art. 31. Comisiunea centrală va numi ea pe președintele ei. În caz cînd votleurile ar fi împărțite între doi candidați, atunci se va hotărî prin sorți. Funcțiile președintelui încețază cu mandatul său de membru al Comisiunii centrale. Ele se pot reînnoi.

În caz de împărțire egală a votleurilor la deliberările sale, votle președintelui va fi precumpător. Comisiunea centrală face ea regulamentul ei dînlăuntru. Cheltuielile de orice fel se vor pune pe jumătate în sarcina ambelor principate.

Art. 32. Dispozițiile constitutive ale noii organizații a principatelor sînt puse sub apărarea Comisiunii centrale. Ea va putea arăta domnilor abuzurile ce i se vor părea de neapărată trebuință a se reforma și le va propune îmbunătățirile ce vor fi de introdus în diversele ramuri ale administrației.

Art. 33. Domnii vor putea supune Comisiunii centrale toate propunerile care li s-ar părea de folos a se preface în proiecte de legi comune ambelor principate. Comisiunea centrală va prepara legile de interes general comune ambelor principate și va supune aceste legi, prin mijlocirea domnilor, adunărilor spre deliberare.

Art. 34. Sînt considerate ca legi de interes general toate acele cîte au de obiect unitatea legislației, stabilirea, păstrarea sau îmbunătățirea unirei de vămi, de poște, de telegraf, fixarea cursului monetar și diversele materii de folos public, comune ambelor principate.

Art. 35. Comisiunea centrală, în dată ce va fi constituită, se va ocupa în special cu codificarea legilor existente, punîndu-le în armonie cu actul constitutiv al noii organizații. Ea va revedea Regulamentele organice, precum și codul civil, acel

criminal, acel de comert și de procedură, astfel ca afară de legile de un interes curat local, să nu existe decât un singur și același corp de legislație, care se va pune în lucrare în amindouă principatele, după ce va fi votat de adunările respective, sancționat și promulgat de fiecare domn.

Art. 36. Când adunările vor introduce amendamente în proiectele de legi de interes comun proiectul amendat se va întoarce la Comisiunea centrală, care va aprecia și va întocmi un proiect definitiv, pe care adunările nu vor avea drept ori a-l adopta ori a-l respinge în total. Comisiunea centrală va trebui să adopteze amendamentele ce se vor fi votat deodată de către adunările amindouă.

Art. 37. Legile de un interes special pentru fiecare principat nu se vor sancționa de către domn, decât numai după ce el le va fi comunicat Comisiunii centrale, care va avea a le aprea, de sint compatibile cu dispozițiile constitutive ale noii organizări.

Art. 38. Se va institui o Înalță Curte de Justiție și de Casație comună ambelor principate. Ea va rezida la Focșani. Compunerea ei se va reglementa. Membrii ei sint înamovibili.

Art. 39. Sentințele date de către Curțile de apel și hotărârile pronunțate de către tribunale, atît intr-unul cît și într-altul din principate, se vor supune exclusiv înaintea acestei Curți de casație.

Art. 40. Ea va exercita un drept de cenzură și de disciplină peste Curțile de apel și peste tribunale. Ea va avea drept de jurisdicție exclusivă peste membrii săi proprii în materie penală.

Art. 41. Ca o Înalță Curte de Justiție, ea va cerceta purtă ce vor fi provocate în contra miniștrilor de către domn sau de către adunare, și-va judeca fără apel.

Art. 42. Militările regulate ce există astăzi în ambele principate vor primi o organizare identică, spre a putea la trebuință a se întruni și a forma o singură armată. Pentru acest scop se va face o lege comună. Afară de aceasta, în fiecare an se va face o inspectare a milițiilor ambelor principate prin inspectori generali, numiți în toți anii alternativ de către fiecare domn. Inspectorii vor fi însărcinați a priveghia ca să se execute pe deplin dispozițiile destinate a conserva milițiilor tot caracterul de două corpuri ale uneia și aceleiași armate.

Fără cointelegere de mai înainte cu curtea suzerană, numărul milițiilor regulate, fixat prin Regulamentul organic, nu se va putea spori cu mai mult decât cu o treia parte.

Art. 43. Militările se vor întruni, de cite ori siguranța dinlăuntrul sau aceea a marginilor ar fi amenințată. Întrunirea va putea fi provocată de către unul sau de către celălalt domn; ea însă nu va putea avea loc decât în urma unei comune înțelegeri și despre aceasta se va da știre curții suzerane. După propunerea inspectorilor, domnii de asemenea vor putea întruni milițiile, în totul sau în parte,

în cîmp de manevră sau spre a le trece în revistă.

Art. 44. Comandantul șef se va numi pe rînd de fiecare domn, cînd vor avea a se întruni milițiile. El va trebui să fie moldovean sau muntean de naștere. El va putea fi revocat de către domnul ce l-a numit. Noul comandant șef se va numi în asemenea caz de către celălalt domn.

Art. 45. Amindouă milițiile vor conserva stindardele lor actuale; dar aceste stindarde vor purta în vîltor o banderolă de culoare albăstră, conform modelului anexat la Convenția de față.

Art. 46. Moldovenii și muntenii vor fi toți egali înaintea legii, înaintea dărilor și deopotrivă admisi la funcțiile publice, atît în unul, cît și în celălalt principat. Libertatea lor individuală va fi garantată. Nimeni nu va putea fi reținut, arestat sau prigonit decât conform legii. Nimeni nu va putea fi expropriat decât legiuit [legal] pentru o cauză de interes public și prin mijlocirea unei dezaudări [despăgubiri]. Moldovenii și muntenii de toate riturile creștine se vor bucura deopotrivă de drepturile politice. Întrebuințarea acestor drepturi se va putea întinde și asupra altor culturi prin dispoziții legislative. Toate privilegiile, scutirile sau monopoliurile, de care se bucură încă cîteva clase, vor fi desființate și se va proceda fără întîrziere la revizua legii, care reglementează raporturile între proprietarii de pămînt cu lucrătorii, spre a îmbunătăți starea țăranilor. Instituțiile municipale, atît cele urbane, cît și rurale, vor primi toate dezvoltările iertate de stipulațiile Convenției de față.

Art. 47. Pînă cînd se va proceda la revizua prevăzută în art. 37, legislația astăzi în vigoare în principate se va menține în dispozițiile care nu sint contrarii cu stipulațiile Convenției de față.

Art. 48. Spre a se îndeplini art. 25 al Tratatului din 30 martie 1856 un hatîșer, conform cu textul stipulațiilor Convenției de față, va publica dispozițiile mai sus însemnate, în termen cel mult de 15 zile, numărate din ziua schimbării ratificațiilor.

Art. 49. În momentul publicării zisului hatîșer, calmacamii actuali ai fiecărui principat vor încredința administrația unei comisii interne (călmăcamie), constituită conform cu dispozițiile Regulamentului organic. Prin urmare aceste comisii vor fi compuse din președintele Divanului Domnesc din marele logofăt și din ministrul Dinlăuntrul care se aflau în funcții sub cel de pe urmă domni, înainte de instalarea administrațiilor provizorii în anul 1856.

Zisele comisii se vor ocupa îndată cu formarea listelor electorale, care vor trebui să fie întocmite și afișate în termen de 5 săptămîni. Alergerile se vor face trei săptămîni, după publicarea listelor. În a zecea zi ce va urma, deputații vor trebui să se întrunească în fiecare principat, spre a proceda în termenele sus însemnate la alegerea domniilor.

Art. 50. Convenția de față se va ratifica și ratificațiile se vor schimba la Paris în termen de 5 săptămîni sau mai înainte, de se va putea.

În virtutea căreia plenipotențiarii respectivi au subscris și pus sigiliile lor.

Făcut la Paris, la 19 august 1858.

(L.S.) A. WALEWSKI
(L.S.) HÜBNER
(L.S.) COWLEY
(L.S.) KATZELFELD
(L.S.) KISSELEFF
(L.S.) VILLAMARINA
(L.S.) FUAD

ANEXĂ

Stipulațiile electorale anexate Convenției încheiată la Paris, la 19 august 1858, între Maiestățile Lor Împăratul francezilor și Împăratul Austriei, Regina Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei, Regele Prusiei, Împăratul tuturor Rusiilor, Regele Sardiniei și Împăratul otomanilor:

Art. 1. Adunarea electorală se compune în fiecare principat din membrii aleși de către districte și de către orașe. Mitropolitul și episcopii eparhioși fac din drept parte din adunare.

Art. 2. Alegătorii sint sau primari sau direcți.

Art. 3. Este alegător primar în districte oricine va dovedi că are un venit funciar cel puțin de 100 galbeni.

Art. 4. Este alegător direct în districte oricine va dovedi că are un venit funciar cel puțin de 1 000 galbeni, în orașe oricine va dovedi că are un capital funciar, industrial sau comercial cel puțin de 6 000 galbeni, proprietatea sa sau de zestre.

Art. 5. Nimeni nu va putea fi alegător, de nu va fi împlinit 25 ani și nu va fi născut sau naturalizat moldovean sau muntean.

Art. 6. Nu vor putea fi alegători: a. Cel ce sint supuși unei jurisdicții străine;

b. Interziși;

c. Faliți nereabilitați;

d. Acel condamnat la pedepse degradatoare sau numai curat defaimătoare.

Art. 7. Listele electorale se vor întocmi în fiecare an, în fiecare district prin îngrijirea administrației. Ele se vor publica și afișa în cea dintîi duminică a lunii lui ianuarie, pretutindeni unde va cere trebuința. Reclamațiile se vor da la administrație în cele trei săptămîni care vor urma după publicarea listelor. Reclamații vor putea apela la tribunalele districtului, care va hotărî în grabă și fără apel.

Art. 8. Fiecare alegător va putea reclama înscrierea sau ștergerea fiecărui individ, netrecut sau fără dreptate înscris în lista din care el însuși face parte.

Art. 9. Este eligibil, fără deosebire, în toate colegiile oricine care este născut sau împămîntenit moldovean ori muntean, care va fi împlinit vârsta de 30 ani și va dovedi că are un venit cel puțin de 400 galbeni.

Art. 10. Alegătorii primari în districte numesc în fiecare ocol respectiv trei alegători care, întruniți în capitala districtelor, vor alege cîte un deputat de district.

Art. 11. Alegătorii direcți în districte vor alege doi deputați de district.

Art. 12. În orașe, alegătorii direcți vor alege la Cruceaști și la Iași trei deputați; la Craiova, Ploiești, Brăila, Galați și Ismail doi deputați; în celelalte capitale de districte cîte un deputat.

Art. 13. Alegătorii fiecărei categorii se vor aduna deosebit în colegii speciale spre a propaga la operațiile lor respective.

Art. 14. Colegiile electorale vor fi convocate de către puterea executivă cel puțin cu 3 săptămîni înaintea zilei fixate pentru alegere.

Art. 15. Scrutinel pentru alegerea deputatilor este secret.

Art. 16. Alegerea se face după majoritatea voturilor rostite. Dacă nici unul din candidați nu a putut dobîndi majoritatea, atunci

se va proceda la al doilea rînd de scrutin și candidatul care va fi întrunit cel mai mare număr de voturi, va fi ales.

Art. 17. Operațiile electorale se vor verifica de către adunare, care singură are dreptul a judeca despre validitatea lor.

Art. 18. Deputatul ales în mai multe cercuri electorale trebuie să facă cunoscut președintelui adunării voința sa, în cele zece zile ce vor urma declarația validității acestei alegeri. Căci de nu-și va arăta dorința în acel termen, atunci se va hotărî prin sorți.

Art. 19. În caz de vacanță în urmarea arătării voinței, a morții, a demisiei sau altei, colegiul electoral care trebuie să îndeplinească vacanța se va întruni în termen de 3 luni.

Art. 20. Nici un membru al adunării nu poate, în cursul sesiunii, să fie arestat sau prigonit pentru materii penale, afară de cazurile prinderii în delict flagrant, decît după ce adunarea a autorizat prigonirea lui.

Art. 21. Oricine care se va înscrie în listele electorale prin mijloc de declarații false sau ascunzînd vreuna din incapacitățile prevăzute, sau care va fi luat parte la vot, deși era

neînscris, ori lipsit de dreptul electoral, va fi pedepsit cu o globire [amendă] de 100 galbeni cel puțin și de 1 000 galbeni cel mult, sau cu închisoare de opt zile cel puțin și de trei luni cel mult.

Art. 22. În lipsa inițiativei ministerului public, zece alegători întruniți vor avea drept de a intenta proces criminal: a) în contra oricărei persoane, care în cursul operațiilor electorale va fi îndostit [sustras] adăugat sau prefăcut biletele; b) în contra aceluia care ar fi turburat operațiile electorale și ar fi jignit libertatea votului prin mijloace înșelătoare, prin silinții sau amenințări.

Art. 23. Stipulațiile electorale care compun cele 22 articole de mai sus, trebuind să fie anexate la Convențiunea care are data zilei de 19 august, conform art. 16 a citatei convențiuni, plenipotențiarul respectiv ar semna-o și ei-au pus sigiliile lor.

(L.S.) A. WALEWSKI
(L.S.) HÜBNER
(L.S.) COWLEY
(L.S.) HATZFELDT
(L.S.) KISSELEFF
(L.S.) VILLAMARINA
(L.S.) FUAD

ÎN NUMELE PRIETENIEI

○ carte cehoslovacă despre eroismul ostașilor români

FRANTIŠEK MAINUŠ / PAVEL BENEŠ

VE JMÉNU PŘÁTELSTVÍ

RUMUNSKÁ ARMÁDA V BOJÍCH
ZA OSVoboZENÍ ČESKOSLOVENSKA

În mai 1975, Editura Vydalo Nakladatelství Blok din Brno, a tipărit lucrarea În numele prieteniei. Armata română în lupta pentru eliberarea Cehoslovaciei, întocmită de cunoscuții istorici militari cehoslovaci František Mainuš și Pavel Beneš.

Folosind un bogat material de arhivă — rezultat al cercetărilor efectuate de autori atît în Cehoslovacia cît și în țara noastră — volumul se constituie ca un semnificativ omagiu adus eroicii armate române, vitejilor ostași căzuți în luptele pentru eliberarea țării prietene.

Cele 189 pagini ale cărții reconstituie drumul eroic parcurs de ostașii noștri, pentru alungarea hitleriştilor de pe teritoriul Cehoslovaciei, marile bătălii purtate pentru nimicirea definitivă a inamicului, în cursul cărora s-a cimentat frăția de arme româno-cehoslovacă. În numeroase pagini, autorii dau cuvîntul participanților la luptele de acum peste trei decenii de pe pămîntul cehoslovac, volumul reproducînd emoționante fragmente din amintirile unui mare număr de ostași români, care au luat parte la operațiunile militare desfășurate împreună cu glorioasele oști sovietice pînă în primăvara victoriei.

Un grupaj de documente, în partea finală a lucrării, evidențiază efortul economic și uman, importanta contribuție adusă de armata română la eliberarea unui mare număr de localități din țara prietenă.

O bogată ilustrație de epocă întregeste volumul, aducînd și pe această cale mărturie referitoare la eroismul ostașilor noștri, la sentimentele de bucurie și recunoștință cu care localnicii au întâmpinat trupele române pretutindeni pe pămîntul cehoslovac.

Apărută în anul celei de-a XXX-a aniversări a victoriei popoarelor asupra fascismului, lucrarea se înscrie ca o nouă mărturie a eroismului dovedit de armata română în războiul antihitlerist. Ea e o nouă mărturie, a importantei contribuții adusă de poporul nostru, alături de celelalte popoare din coaliția antihitleristă, și în primul rînd alături de marele popor sovietic, la lupta pentru zdrobirea definitivă a agresorilor.

Dr. Maria COVACI

CELE DOUĂ IDEI ALE ÎNSEMNĂRII VITEAZULUI

CONSTANTIN REZACHEVICI

În 1902, N. Iorga a publicat, în volumul IV al colecției sale de Studii și documente cu privire la istoria românilor, o însemnare autografă, cu caractere chirilice, a lui Mihai Viteazul, care a avut, ulterior, o frumoasă „carieră”: „Și hotaru Ardealului// Pohta ce-am puhtit// Moldova// Țara Rumânească”. Deși a împărțit acest text în patru rinduri, Iorga a avut grijă să atragă atenția, într-o notă, că „în original rindul 1 e departe de rindul 2 și cele două din urmă formează unul singur”. El a indicat, însă, alt document pe care s-ar afla însemnarea aceasta, document publicat într-o lucrare în limba maghiară și în colecția Hurmuzaki (volumele IV, partea I și XII). Cei care, după N. Iorga, au reprodus această însemnare, trăgând anumite concluzii din interpretarea ei, n-au mai ținut seama nici de nota explicativă a marelui istoric privind forma originală a însemnării și nici nu au căutat să vadă pe ce document a fost scrisă.

Trecând din publicație în publicație, ea a fost adesea modificată, îndepărtându-se de forma originală și, implicit, de gândul marelui voievod care a zămislit-o. S-a spus, între altele, că prin ea, Mihai Viteazul și-a exprimat „dorința de a uni cele trei țări române”², deși, cum vom vedea, la data când a făcut însemnarea respectivă, Mihai unise deja, sub autoritatea sa, cele trei țări române.

Trei variante

Ceea ce a determinat această interpretare a fost faptul că însemnarea respectivă a fost publicată și comentată întotdeauna *separat de actul pe care a fost scrisă*, act al cărui conținut nici nu a fost cunoscut în acest context, rindurile lui Mihai căpătând astfel o existență de sine stătătoare, fiind, uneori, însoțite și de o semnătură a voievodului.

¹ Un studiu amplu, consacrat documentului și însemnării de pe el, este publicat de autorul articolului de față în revista *Apulum*, Alba Iulia, 1975 — n.r.

² Vezi și *Magazin Istoric*, nr. 4/ 1973.

Care este, însă, semnificația reală a celei de însemnări a lui Mihai Viteazul? Se știe că marele domn avea obiceiul să scrie pe spatele documentelor redactate în limbi pe care nu le cunoștea, câteva cuvinte românești, menite să-i amintească fie persoana la care se referea, fie conținutul actului respectiv.

Asemenea însemnări au, deci, un caracter personal și, pentru a le înțelege, trebuie să apelăm la însuși textul actului pe care se află și la care se referă, iar pe de altă parte, trebuie stabilite împrejurările în care au fost scrise.

În cazul de față, este vorba de un important document, pe care l-am identificat de curând, produs al gândirii politice a marelui domn, consemnând acea variantă a cererilor pe care le-a adresat împăratului Rudolf II la începutul verii lui 1600, care a fost acceptată ca bază de discuții de reprezentantul acestuia, într-un moment de mare tensiune între domnul român și aliații săi imperiali. Abia înțors din Moldova, aflat în culmea gloriei sale politice și

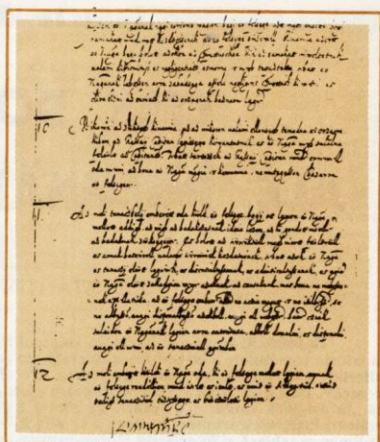
militare, stăpînitor al Țării Românești, Transilvaniei și Moldovei, Mihai Viteazul trebuia să discute cu un trimis special al împăratului, consilierul imperial dr. Bartolomeu Pezzen, forma sub care Rudolf II urma să-i **recunoască** stăpînirea asupra celor trei țări române, practic înfăptuită.

Cele trei rinduri de cereri privind această problemă, documente de o deosebită importanță, adresate de Mihai comisarilor imperiali³, și, prin ei, împăratului, se află azi în Arhiva de război din Viena. Microfilme ale acestor documente au fost aduse în 1968 de dr. Cornelia Bodea pentru Arhivele Statului din București. Cererile lui Mihai nu sînt date în original, dar e limpede că au fost redactate după dobîndirea Moldovei, amintită în text, fiind probabil transmise prin dr. Pezzen comisarilor imperiali aflați la Satu Mare. Astfel, una din ele — pe verso-ul căreia a afirmat din eroare N. Iorga că a fost făcută însemnarea de care ne

³ Împăratul numise doi comisari pentru Transilvania: David Ungnad și Mihail Székely.

Mihai Viteazul, gravură publicată la Nürnberg în 1601

Pagina a treia a cererilor adresate de Mihai Viteazul lui Rudolf II, cu semnătura domnitorului

ocupăm — semnată de Mihai, a ajuns sigur în mina comisarilor, și sint cunoscute și răspunsurile acestora. O altă variantă a cererilor lui Mihai privind recunoașterea stăpînirii țărilor române — tocmai cea care ne interesează — și aceasta semnată de domn, s-a aflat în mina lui Pezzen. Cunoaștem aceasta din însemnarea pe care Mihai Viteazul însuși a făcut-o pe verso-ul exemplarului românesc al aceluiași document: „Duhtor Peți cu ce-au venit“ (la tratativele de la Alba Iulia). Forma românească, dictată de Mihai, a fost tradusă în limba maghiară, pentru a fi înțeleasă și de comisarii imperiali. Această traducere, și ea semnată de voievod, a fost acceptată ca bază a discuțiilor care au avut loc la Alba Iulia, în perioada 12-22 iulie 1600, între Mihai Viteazul și Pezzen. Pe ea, domnul muntean a făcut însemnarea de care ne ocupăm. Faptul că aceasta se află pe pagina a patra — ultima — a unui act oficial, semnat și destinat altcuiva, dovedește că, după terminarea discuțiilor de la Alba Iulia, Pezzen a lăsat docu-

mentul lui Mihai, care l-a păstrat pînă în ziua mișeșcului asasinat de pe Cîmpia Turzii, după care, prin generalul Basta a ajuns în arhiva imperială.

De fapt, însă, avem de-a face, cu două însemnări, căci primul rînd — „Și hotaru Ardealului“ — este plasat spre capătul de sus al paginii, iar al doilea și al treilea rînd se află în partea de jos a paginii. În nici un caz aceste două însemnări, despărțite de aproape înălțimea unei pagini, nu pot fi redată într-o singură frază, cum s-a făcut pînă acum.

O Transilvanie întregită

Trebuie spus că însemnările respective cu caracter strict personal nu rezumă în general actul — pe care spațiul nu ne îngăduie să-l publicăm în paginile de față — ci au o țintă precisă. Mențiunea „Și hotaru Ardealului“ se referă la punctul al cincilea al cererilor lui Mihai cuprinse în actul menționat: „Dorința Măriei Sale este ca acele cinci comitate,

Bihorul, Solnocul-de-Mijloc, Maramureșul, Zărândul și Crasna, să le dea Domnia Sa [împăratul Rudolf II — n.n.], Ardealului, precum au fost înainte, cu toate cetățile și ținuturile dimpreună“.

Așadar, Mihai Viteazul cerea împăratului recunoașterea stăpînirii sale și a urmașilor săi asupra întregii Transilvanii, inclusiv cele cinci comitate din Partium¹, locuite în cea mai mare parte de români. Cererea era cu atît mai îndrăzneată cu cît se zvonea că Pezzen venise, în realitate, la Alba Iulia pentru a primi renunțarea lui Mihai și a prelua Transilvania pentru Rudolf II. Ea era, însă, justificată de faptul că Basta ocupase de fapt o parte din comitatele revendicate de Mihai, în vremea intrării acestuia în Transilvania, astfel manifestîndu-se „ajutorul“ imperialilor în lupta împotriva lui Andrei Báthory.

O Transilvanie întregită cu străvechile ținuturi românești ale Bihorului, Maramureșului, Zărândului etc. cuprinse pe

¹ Denumire folosită în evul mediu pentru teritoriile din vestul și nordul Transilvaniei (vezi Magazin Istoric, nr. 3/1973).

Handwritten text in Cyrillic script, likely a signature or date, on the left page of the manuscript.

Handwritten text in Cyrillic script, likely a signature or date, on the left page of the manuscript.

Handwritten text in Cyrillic script, likely a signature or date, on the left page of the manuscript.

Insemnările lui Mihai pe spatele aceleiași pagini:
Și holaru Ardealului
Pohta ce-am puhtit
Moldova Țara Rumânească

atunci în Partium — iată la ce se referea, după părerea noastră, Mihai Viteazul în lapidara însemnare: „Și hotaru Ardealului”. Ea continuă, fixînd astfel, pe hîrtie, prin cuvîntul de legătură „și”, gîndul voievozului privitor la stăpînirea sa și a urmașilor săi într-o Transilvanie „cum au fost mai dentăiu”. De altfel, Mihai ceruse hotărit imperialilor, în mai multe rînduri, încă de la începutul anului 1600, respectarea „vechilor hotare” ale Transilvaniei, făcînd apel chiar la Tratatul de la Speyer din 1570, prin care împăratul Maximilian II recunoscuse principelui Ioan Sigismund Zapolya stăpînirea Transilvaniei asupra comitatelor amintite.

Cît despre însemnarea privitoare la Moldova și Țara Românească, ea se referă la punctul doi al cererilor lui Mihai, menționate în documentul amintit: „Dorește Măria Sa, ca și Moldova să i-o dea Domnia Sa [Rudolf II — n.n.] pe veci, de la fiu la fiu, [...] și Țara Românească încă Măriei Sale...”. Cele două țări românești sînt înșirate în aceeași ordine în care apar în

punctul menționat al documentului, și care reprezenta ordinea de dificultate în obținerea recunoașterii imperiale.

Mihai nu se îndoia însă, că Rudolf II îi va recunoaște stăpînirea asupra Moldovei, căci în această țară intrase fără voia și ajutorul împăratului, care, de altfel, nu putea avea nici o pretenție asupra ei. Chiar în vremea tratativelor cu Pezzen, din iulie 1600, Mihai se intitula într-un act public (proclamația pentru convocarea Dietei transilvane) „Voievod al Valahiei transalpine și al Moldovei”. Și cronica contemporană, zisă a Buzేశtilor, știa că împăratul îi îngăduise „să-și ție Mihai vodă Țara Moldovei și Țara Rumânească”. De aceea Mihai a însemnat și „Pohta ce-am puhtit// Moldova, Țara Rumânească”, în care „pohta”, nu are sensul actual de dorință sau plăcere, ci acela de **cerere** (hotărîtă). Acest ultim sens al cuvîntului se întîlnește, de altfel, și în alte însemnări făcute de Mihai pe verso-ul exemplarelor conținînd instruc-

Handwritten text in Cyrillic script, likely a signature or date, on the right page of the manuscript.

Versiunea desenată de N. Iorgu

țiuni trimise la începutul lui 1600 solilor săi la Praga, prin logofătul Pantazi, care arăta ce „să pohtească [ceară] de la pă-atul” sau „pohta [cererile] ce-am trimes pe Pantazi la păratul”.

Așadar, interpretînd a doua însemnare a lui Mihai de pe actul menționat, considerăm că prin aceasta domnul urmărea să-și amintească faptul că documentul, scris în limba maghiară, pe care nu o știa, se referea și la cererea privind recunoașterea stăpînirii sale în Moldova și Țara Românească. Este semnificativ pentru gîndirea politică a lui Mihai Viteazul că din cuprinsul actului, pentru a-și aminti conținutul, el a ales două idei **ma-jore**: întregirea hotarelor Transilvaniei încălcate de imperiali, și cererea de a i se recunoaște stăpînirea în Moldova și Țara Românească. Aceasta este, după părerea noastră, **semnificația reală**, a însemnării, care, redactată acum 375 ani, constituie o reprezentativă și esențială mărturie a gîndirii politice a Viteazului.

Londra — martie 1939

„CAZUL” TILEA

CRISTIAN POPIȘTEANU

Biblioteca Beaverbrook. Una dintre instituțiile culturale pe care Londra le-a moștenit de la magnatul presei britanice, lordul cu același nume¹. În timpul îndelungatei și deseori divergentei discuții avute aici cu A. J. P. Taylor², unul dintre cei mai străluciți și deopotrivă criticați istorici ai școlii burgheze londoneze, cel de-al doilea război mondial a constituit subiectul principal. Las pentru un alt articol relatarea asupra punctelor sale de vedere, mărginindu-mă să amintesc că A. J. P. Taylor mi-a indicat atunci una dintre cărțile noi, interesante, despre preludivul ultimei conflagrații mondiale. Interesantă — spunea Taylor — deoarece autorul a înțeles să acorde atenția cuvenită încercărilor României de a trage un semnal de alarmă în primăvara anului 1939.

Prin intermediul editorului englez Andre Deutsch (cărui îi adresez mulțumirile mele) am putut lua cunoștință de lucrarea recomandată de A. J. P. Taylor, carte scrisă de un tânăr istoric canadian, Sidney Aster, autor al unei antologii a poeziei engleze la Quebec și al unui volum consacrat diplomatului sovietic Ivan Maiski³ și parlamentarismului anticonciliatorist în anii 1938-1939.

În noua sa carte, 1939: Making of the Second World War, ceea ce în românește ar echivala cu „1939: Preludiu la cel de-al doilea război mondial”, Aster schițează încă una din variantele istoriografice privind agitata și dramatica perioadă de nici șase luni dintre

invadarea și ocuparea Cehoslovaciei de către armatele hitleriste și începerea marii conflagrații. Beneficiind de noua legislație britanică din mai 1967 prin care termenul de păstrare a secretului documentelor de stat a fost redus de la 50 la 30 ani, Aster și-a alcătuit cercetarea sa pe baza materialelor oficiale și particulare de arhivă devenite accesibile începând de la 1 ianuarie 1970, precum și a numeroaselor convorbiri avute în Anglia cu oameni aflați pe scena politico-diplomatică acum 35 ani. Rezultatul investigației și evaluării sale asupra evenimentelor atît de controversate din perioada martie-septembrie 1939 ne sugerează un tablou viu și extrem de nuanțat al contactelor, negocierilor și conflictelor politice din prezulia noului conflagrații mondiale. Avem în față calendarul politico-diplomatic a 175 zile, un calendar stabilit aproape exclusiv după reacțiile și manifestările cercurilor guvernamentale de la Londra și care tinde să demonstreze cum cel de-al doilea război mondial ar fi devenit inevitabil numai după ocuparea orașului Praga de către diviziile naziste. Desigur, autorul arată că rădăcinile confruntării cu Reichul hitlerist erau cu mult mai vechi, dar el fixează ocuparea Cehoslovaciei drept momentul din care Hitler trezește ireversibile suspiciuni guvernelor democratice occidentale și în mod particular liderilor britanici care-l semnaseră, pînă atunci numeroase cecuri în alb, culminînd cu funestul acord de la München din septembrie 1938.

Efortul de a lansa în circulație numeroase noi documente despre originile războiului este pus de Aster în slujba argumentării sale principale: sfîrșitul conciliatorismului a început odată cu ocuparea Cehoslovaciei de către Hitler. Ideea sa fundamentală — contrazisă de mulți alți autori — este că după martie 1939 Marea Britanie a început încetul cu încetul să se acomodeze cu inevitabilitatea unei ciocniri cu Germania nazistă, iar cabinetul Chamberlain, care a fost atîta vreme prizonierul concepției conciliatoriste, a fost, de asemenea, acela care a pregătît premisele punerii Angliei pe picior de război, atît sub raport militar-economic cît și politico-diplomatic. Deși nu cuprinde în analiza sa totalitatea sau măcar majoritatea factorilor principali care au acționat pe plan european și mondial în lunile

¹ Sir William Maxwell Aitken, lord Beaverbrook (1879-1964), financiar britanic, deputat conservator, ministru în div. rse guverne și proprietar al unui puternic grup de presă din care cel mai important ziar era Daily Express (4-5 000 000 exemplare zilnic); ministru al Producției aeronautice (mai 1940-aprilie 1941), membru al Cabinetului de război britanic (aprilie 1940-februarie 1942), lord al Sigiliului privat (septembrie 1943-iulie 1945).

² A. J. P. Taylor, profesor universitar, cunoscut istoric britanic (născut la 25 martie 1906). Autor a zece de lucrări foarte discutate pentru punctele de vedere iconoclaste pe care le promovează. Între acestea cităm: *The Struggle for Mastery in Europe, 1848-1914*; *Bismarck: The First World War: The Origins of the Second World War*; *English History, 1914-1965*; *From Sarajevo to Potsdam: The Course of German History*.

³ Ivan Mihailovici Maiski (1884-1975), diplomat și om de știință sovietic; după ce a ocupat diverse posturi în cadrul unor oficii diplomatice sovietice, a devenit ambasador al U.R.S.S. în Marea Britanie (1932-1943); apoi adjunct al ministrului Afacerilor Externe al U.R.S.S. (1943-1946).

premergătoare războiului, Sidney Aster surprinde și discerne cu diagnostic precizie convulsile, fluxul și refluxul politicii britanice, ale cărei implicații aveau consecințe majore în evoluția evenimentelor. Și din acest punct de vedere el relevă cu insistență două aspecte mai puțin dezbătute în istoriografia occidentală — „greva” unui important număr de membri ai guvernului britanic în favoarea formulării unei poziții neechivoce față de agresiunea hitleristă contra Poloniei și modul în care demersurile ministrului român la Londra, V.V. Tilea¹, au determinat o anumită trezire a cercurilor guvernante la realitatea amenințărilor naziste, care vizau, după Cehoslovacia, România. Sidney Aster acordă un întreg capitol demersurilor diplomatului român apreciind că acestea au fost determinante pentru orientarea ulterioară a Cabinetului Maiestății Sale.

Amintit sub diferite unghiuri de vedere în numeroase lucrări străine și românești, episodul Tilea (cuprinzător evocat în coordonatele contextului său românesc și european de dr. Viorica Moiscu în lucrarea *Diplomația României și problema apărării suveranității și independenței naționale în perioada martie 1938 - mai 1940*², pe care Sidney Aster o citează în mai multe rânduri) devine acum un nou punct de reper al istoriografiei occidentale.

Ocupându-se pe larg de activitatea lui Tilea de la preluarea misiunii sale în capitala de pe

Tamisa, la 1 februarie 1939, Sidney Aster evidențiază, în consens cu dr. Viorica Moiscu, eforturile României pentru salvagardarea independenței sale politice și economice, nenumăratele încercări de a atrage cercurile influente britanice într-o activitate de respingere a expansiunii și presiunilor naziste în sud-estul Europei, făcând chiar „apel către guvernul Maiestății Sale de a apăra România de ghearele Germaniei”. Aster citează dintr-o conversație cu

Tilea: „A negocia cu oficialitățile britanice în februarie 1939 era ca și când ai fi jucat tenis de unul singur. Am reușit să trimit mingea de multe ori pe terenul lor, dar ei nu mi-au înapoiat-o niciodată”.

Tilea reușise, de asemenea, într-un timp foarte scurt să stabilească contacte cu reprezentanții diplomației ai S.U.A. și U.R.S.S. la Londra. „La 1 martie, Tilea a discutat situația politică cu ambasadorul sovietic, Ivan Maiski. Acesta l-a asigurat că, în caz de agresiune germană, România putea să se bazeze pe ajutorul U.R.S.S. Fără îndoială, asigurarea era pe placul lui Tilea, dar el știa că un astfel de angajament, luat numai de sovietici, nu l-ar aduce mulți prieteni la Londra și ar provoca acasă opoziția violentă a multora din anturajul regal și al Ministerului Afacerilor Externe” — scria Aster.

Prin întregul capitol consacrat lui Tilea (cu care a purtat numeroase

convorbiri pentru reconstituirea evenimentelor din primăvara 1939), istoricul canadian ilustrează ideea istoriografiei românești că „Momentul culminant al presiunilor naziste s-a produs în săptămâna 15-23 martie cînd, în urma invadării Cehoslovaciei, trupe hitleriste și horthyste ocupaseră poziții la frontierele țării”³.

Cititorii Magazinului istoric pot reconstitui din cele câteva pagini pe care le reproducem din lucrarea scrisă de Sidney Aster⁴ retrospectiva acelei săptămîni cînd la Londra se spulberau speranțele unei înțelegeri cu nazismul care se năpustea, rînd pe rînd, asupra țărilor europene. Și deși nu este deloc sigur că toate firele misteriosului „caz” Tilea vor putea fi vreodată deznodate (despre ele însuși personajul principal mă-a vorbit ore în șir în modesta sa locuință

Tilea, ministrul român la Londra, părăsind Foreign Office după vizita din 20 martie 1939

¹ Viorica Tilea — unul dintre fruntașii vieții politice burgheze și de afaceri românești dintre cele două războaie mondiale. Născut la 6 aprilie 1896 la Sibiu, Tilea și-a făcut studiile universitare la Bratislava, Viena, Cluj și Londra, luîndu-și doctoratul în Drept. În 1918 era secretar al Consiliului Național Român de la Viena, iar între 1919 și 1922 a făcut parte din delegația română la Conferința de pace. V.V. Tilea a fost ales deputat în mai multe legislaturi figurînd pe listele Partidului Național Tărănesc, din a cărui conducere făcea parte și a desfășurat o intensă activitate publicistică de aceeași orientare. Fiind unul dintre industriștii români cu celebritate la London School of Economics), V.V. Tilea a fost numit în ianuarie 1939 de regele Carol II (între al cărui intimi se număra) ministrul României la Londra. Datorită atitudinii sale ostile regimului de dictatură militară-fascistă și a alianței cu Germania nazistă, lui V.V. Tilea i s-a retras cetățenia română și i s-a confiscat întreaga avere prin Decretul lege nr. 3964/1940 și prin Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 84/3 februarie 1941. În timpul și după al doilea război mondial, Tilea a continuat să locuiască la Londra, unde a încetat din viață în urmă cu trei ani, la 23 august 1944, măsuri luate împotriva lui în 1940-1941 au fost anulate.

² Editura Academiei R.S.R. — București, 1971.

³ Marea Conflagrație a secolului XX, București, 1974, p. 64.

⁴ Subtitlurile aparțin revistei Magazin istoric.

din cartierul londonez Kensington), un fapt esențial este cert, iar întreaga carte despre care am relatat aici o confirmă: atunci, în martie 1939, demersul României a fost acela care a mișcat imobilismul de sfînx al lui Cham-

berlain — cum se exprima Winston Churchill — spre o altă atitudine în fața agresiunilor hitleriste, atitudine care — a dus în final după în-vădarea Poloniei la declarația de război a Angliei și a Franței din 3 septembrie 1939.

Alerta la Foreign Office

În ziua de 17 martie, la orele 6 dimineața, Violel Virgil Tilea, ministrul României la Londra, a fost trezită din somn la domiciliul său din Belgrave Square de un apel telefonic misterios de la Paris. O voce îl vorbea în românește: „știți cine este la aparat?”

Tilea recunoscu imediat pe cel care-l vorbea, și care-l informa în amănunt despre grelele pretenții economice și politice pe care Hitler le formulase României.

Îndată, Tilea coborî în biroul său, unde îl aștepta o telegramă din partea Ministrului Afacerilor Externe al României, Grigore Gafencu care îl însărcina să avertizeze guvernul britanic despre uriașele consecințe ale ocupării capitalei Cehoslovaciei de către Hitler asupra întregii Europe continentale. Se răspindea din ce în ce mai mult convingerea că Hitler era unicul arbitru care decidea soarta națiunilor. Și, pînă în momentul de față, puterile occidentale nu acționaseră în nici un fel pentru a risipi această credință.

Tilea reflectă la instrucțiunile primite și la cele auzite de la vocea anonimă. Ce avea de făcut? Își aminti o discuție din ziua precedentă. Îngrîșorat de prăbușirea Cehoslovaciei, se dusese în mare grabă la Ministerul de Externe, pentru a vorbi cu Sir Orme Sargent. Discutind cu acesta, îi spusese că, „prin informații secrete și din alte surse” — serviciile de informații române erau foarte eficiente — guvernul său aprecia că Germania se pregătește să reducă Ungaria la statutul unui vasal și, totodată, să distrugă România. Apoi, după ce subliniasă clar că el nu vorbea decît „în numele său personal”, îl întrebare pe Sargent pînă la ce punct putea să conțeze România în caz de nevoie pe ajutor

britanic. România solicita în cea mai mare grabă armamentul necesar pentru a dota patru divizii, armament de același tip cu cel pe care plîna atunci îl comandase din Cehoslovacia. Era dispusă Marea Britanie să acorde României un împrumut de 10 milioane de lire pentru a cumpăra material de război? Tilea mai pusese această întrebare precisă de multe ori, dar fără succes.

Sir Orme Sargent îl ascultase cu înțelegere. Dintre toți diplomații Ministerului de Externe, el era cunoscut în cea perioadă drept unul din cei mai sinceri; în plus era profund dezamăgit de politica de conciliere. Dar nici el nu-i dăduse lui Tilea un răspuns precis. Propunerile care-i fuseseră avansate, explicase el, implicau „sterele înalte ale politicii” și urma să-l informeze pe lordul Halifax. Așadar, Tilea părăsise Ministerul de Externe fără nici un rezultat. Și totuși el s-ar fi simțit reconfortat dacă ar fi cunoscut sprijinul pe care îl dăduse indirect, în cea zi, propriul său guvern, care peste puțin timp avea să-l abandoneze, lăsîndu-l într-o situație umilitoare.

La 16 martie, orele 12.10, la Foreign Office sosise o telegramă din partea ministrului britanic la București, Sir Reginald Hoare. Regele Carol al României, strănept al reginei Victoria, solicita Maril Britaniei și Franței „să facă cunoscut, la momentul apreciat ca potrivit, că interesul lor în problemele Europei de sud-est nu scăzuse”. Telegrama se afla a doua zi pe biroul lui Sargent și el hotărî să acționeze imediat. Cere „insistent” ca ministrii, în viitoarele lor declarații, să sublinieze că guvernul britanic „este la fel de interesat ca întotdeauna de problemele Europei de sud-est”.

Sargent luă și o altă decizie importantă. „Am atras atenția secretarilor particulari, notează el, să introducă, dacă mai era posibil, în discursul primului ministru din cea seară, o referire în același sens”. Neville Chamberlain a fost contactat telefonic înainte de a-și ține discursul la Birmingham și a menționat ceea ce i s-a cerut.

Tilea nu era la curent cu nimic din toate acestea cînd hotărî să o nouă inițiativă. El era imputer-

niat de guvernul său să aia contact cu guvernul britanic. Informațiile de care dispunea îl împingeau și ele în acest sens. În ultimele săptămîni, urmărise cu o îngrîșorare crescîndă, lipsit fiind de informații complete, delicatesle negocieri comerciale care se desfășurau la București între guvernul român și o delegație germană cu depline puteri. Felul său de a acționa avea să provoace o serie de evenimente care, după părerea ambasadorului Statelor Unite, Joseph Kennedy², „au modificat politica lui Chamberlain”; cinci luni și jumătate mai tîrziu, totul se sfîrșise cu izbucnirea celui de-al doilea război mondial.

Îndreptîndu-se spre Ministerul de Externe, unde i se fixase o întîlnire la sfîrșitul acelei după-amiezi de 17 martie, Tilea intră și la Ambasada americană. Deși îl cunoștea pe Joseph Kennedy doar de cîteva săptămîni ambasadorul Statelor Unite îl inspira simpatie. Tilea hotărî să-l inițieze în problemele sale. Îl informă deci că pretențiile germane, exprimate în urmă cu o săptămîină sau zece zile „erau de ordin economic și însemnau de fapt ruina României”. Pretențiile fuseseră în consecință respinse. Kennedy comunică telefonic, la rîndul său, această știre Departamentului de Stat din Washington.

Tilea se duse apoi la Ministerul de Externe, unde Oliver Harvey, secretarul particular al lordului Halifax îl conduse în biroul ministrului de Externe de la etajul întîi. Cu puțin înainte de venirea lui Tilea, Harvey îl înștiințase pe Halifax că primise un mesaj telefonic. Walter Elliot, ministrul Sănătății îl sunase să-i spună ce aflase de la Robert Bernays, deputat și ministru fără portofoliu. Printesa Marta Bibescu — celebra scriitoare, prietenă cu lady Violet Bonham-Carter — îi spusese lui Bernays că președintele Consiliului de Miniștri din București, Armand Călinescu, o pusesse la curent cu ultimatumul economic german.

Cu eleganță și politețe ce-l caracterizau, Halifax îl ascultă pe diplomatul român repetînd ceea ce-ci

² Joseph Kennedy, om de afaceri, politician și diplomat american (născut la 6 septembrie 1888). Sprijinitor activ al campaniilor electorale ale lui Franklin Delano Roosevelt, a deținut diferite funcții în administrația democratică americană, iar între 1937-1940 a fost ambasador al Statelor Unite în Marea Britanie, post din care a fost nevoit să demisionare datorită simpatilor sale afișate față de unele acțiuni ale Germaniei naziste. Tatăl fostului președinte al S.U.A., John Fitzgerald Kennedy.

¹ Belgrave Square, scuar în centrul cartierului rezidențial londonez Belgravia, situat în vestul capitalei britanice.

² Originalul telegramei nr. 17 180 trimisă de Grigore Gafencu la 16 martie și primită de V.V. Tilea a doua zi, este reprodus de dr. Viorica Moiscu în lucrarea citată (p. 157).

³ Sir Orme Garton Sargent (1884-1962) diplomat britanic. Întră la Foreign Office în 1906. A făcut parte din delegația britanică la Conferința de pace de la Paris (1919); asistent al subsecretarului de Stat la Foreign Office (1926-1939); adjunct al subsecretarului de Stat (1939-1946); subsecretar de Stat permanent la Foreign Office — respectiv titularul celui mai înalt post de funcționar de carieră care asigură permanența și continuitatea (1946-1949).

⁴ Edward Wood, lord Halifax (1881-1959), om politic conservator britanic, ministru în diverse guverne, vicepreședinte al Indiei (1926-1931); ca ministru de Externe (1938-1940) a fost unul dintre inițiatorii politicii de conciliatorism față de Hitler; ambasador în S.U.A. (1940-1946).

spusese cu o zi înainte lui Sargent. Tilea reaminti că în ultimele zile, Misunea germană din București negocia un nou tratat comercial, prin care cerea guvernului român să acorde Berlinului monopolul exporturilor sale și să reducă producția sa industrială potrivit cu interesele germane. În schimb, Germania ar fi garantat frontierele României.

Cererea era apreciată de guvernul român ca un ultimatum, spuse Tilea, care-și cîntărea cuvintele cu grijă pentru a nu lăsa impresia că Germania prezentase în mod oficial un ultimatum. Și-ar putea guvernul britanic preciza poziția în cazul în care Germania ar ataca România? Situația ar putea fi salvată prin crearea unei alianțe solide între Polonia, România, Grecia, Turcia și Iugoslavia cu sprijinul Marii Britanii și al Franței. Halifax răspunde că va expune această problemă „cu maximum de urgență” primului ministru și Cabinetului.

Tilea își dădu seama că nu putea cere nimic mai mult. Înainte de a pleca, el înmînă ministrului de Externe o copie a telegramelor cu instrucțiunile primite de la Grigore Gafencu. Se duse apoi la Sir Alexander Cadogan¹, căruiu îi prezentă aceeași expunere. În timp ce aștepta să intre în audiență, Tilea schimbă cîteva cuvinte cu secretarul particular al lui Cadogan, Gladwyn Jebb. El făcuseră un tur de orizont al situației în ansamblu ei. Ar accepta România ajutorul U.R.S.S., singura țară care ar putea să-i furnizeze un sprijin militar efectiv? Spre surprinderea lui Jebb, care se aștepta la un răspuns negativ, Tilea răspunde: „Da, bineînțeles. Nu încapă îndoială”. Jebb își dădu seama pe dată de gravitatea pericolului care amenința România.

Indiscreții pentru presa

Tilea mai făcu o ultimă vizită importantă în Ministerul de Externe: lui Sir Robert Vansittart², al cărui

birou era situat chiar sub cel al ministrului. Tilea îi puse, de asemenea, la curent cu informațiile sale. Era ascultat cu atenție și primi cele mai înțelegătoare încurajări. De altfel, serviciile de informații confirmau lui Vansittart întru totul spusele ministrului român. Vansittart căzu de acord că ar fi foarte util ca Tilea să facă declarații indiscrete presei, ceea ce se și întâmplă. În drum spre Legatia României, diplomatul român se opri să la ceilal — desigur era cam tirziu — cu ambasadorul Turciei, doctorul Tefvik Rüstü Aras³. Erau de față ministrul Greciei, Haralambos Simopoulos, și ambasadorul sovietic, Ivan Maiski. Amenințarea ce plutea asupra României constituia un pericol pentru fiecare dintre țările lor. Tilea le împărtăși că-i văzuse pe Halifax, Cadogan și Vansittart, și îi pusea la curent cu ceea ce aflase dimineața la telefon. Conform raportului pe care Maiski îl trimise chiar în aceeași seară la Moscova, Tilea le destăinuise că ultimatumul „dat cu o săptămână în urmă” și care fusese respins, fusese repetat cu o zi înainte, „sub o formă și mai amenințătoare”. În cele din urmă, reîntror la legăție, Tilea compară notele sale cu cele ale atașatului militar român și ale colaboratorilor acestuia, care se duseseră la ministrul de Război Leslie Hore-Belisha, pentru a defini din punct de vedere strategic implicațiile informațiilor primite și comunicate de Tilea la Ministerul de Externe.

La Ministerul de Externe, Halifax, Cadogan și Sargent căzura de acord asupra unui fapt evident: Marea Britanie nu era în situația de a da un ajutor direct României. Dar care era situația vecinilor și a aliaților potențiali ai României? În aceeași seară, pe la orele 10, erau expediate telegrame la Moscova, Varșovia, Ankara, Atena și Belgrad. Toate telegramele conțineau aceeași întrebare: care ar fi atitudinea țărilor respective dacă Germania ar ataca România? La Moscova se punea o problemă diferită: ar ajuta U.R.S.S. România, în cazul cînd i s-ar cere să o facă? Așa luă sfîrșit o zi, despre care Cadogan, epulzat, nota în jurnalul său că fusese „îngrozitoare din punct de vedere politic; cu mult mai rea decît septembrie trecut” — aluzie la momentul culminant al crizei cehice înainte de München.

Și astfel o informație incompletă lansată la Ministerul de Externe

silier diplomatic-sef din 1938 (post creat de adepții politiciii conciliatoare pentru a-i diminua influența, cunoscută fiind opoziția sa la politica de concesi practică de Chamberlain față de Hitler). În 1941 a demisionat, consacrîndu-se redactării memoriilor sale.

³ Tefvik Rüstü Aras, om politic și diplomat turc (1883-1974). Ministru de Externe (1925-1938), apoi ambasador al Turciei la Londra. A promovat, alături de Nicolae Titulescu, o politică de largă cooperare între țările din Balcani, sub formula „Balcanii ai Balcanicilor”, luînd parte activă la crearea Întelegerii Balcanice (1934-1940).

de un diplomat, relativ necunoscut, al unei țări îndepărtate, declanșă o adevărată revoluție în politica externă britanică.

Dezavuarea

„Cazul” Tilea a avut consecințe cu mult mai profunde și îndepărtate decît controversele care au derutat pe cercetători din 1939 pînă azi. Cum s-a explicat influența intervenției sale la Ministerul de Externe, cum se explică schimbarea altfel de radicală provocată în politica externă britanică? Diplomatul român acționase din interes personal sau din patriotism? De unde obținuse el informațiile?

La întrebarea de ce a reușit Tilea să pună în mișcare Ministerul de Externe, găsim un răspuns parțial în influența loviturii de forță dată Cehoslovaciei. Hitler provocase minia ministrului de Externe britanic, și-l umilise pe Chamberlain. Singurul răspuns posibil era un protest diplomatic, dar nimeni la Londra nu se îndoua că ar fi rămas fără efect. Atunci, la momentul potrivit a apărut Tilea, cu informațiile sale revelatoare. Era o ocazie de a intra în acțiune, cu fermitate. Ocazia a fost folosită de îndată. Dacă Hitler așa cum se credea la Londra, se pregătea de înaintare, trebuia împiedicat. În consecință fuseseră expediate telegrame guvernelor Europene de est și de sud-est. Dar ministrul de Externe englez s-a lăsat cumva amăgit de Tilea? Observatori alți de subtili ca Sargent și Cadogan să fi fost doar victimele unei mistificări? Într-un articol semnat de corespondentul londonez al ziarului *Voelkischer Beobachter* se afirmă că „pamfletul declanșat în legătură cu un ultimatum comercial avea la origine o fabulație a lui Tilea și a lui Sir Robert Vansittart: primul se temea pentru cariera sa, după eșecul încercării de a obține relații comerciale mai strînse între Anglia și România; al doilea ținea să declanșeze o înfruntare armată cu Germania în Europa de sud-est.

În ziua de 18 martie, la amiază, Sir Reginald Hoare expedia din București un mesaj scurt, dar urgent, sfătînd anularea demersurilor făcute de Ministerul de Externe în Europa de est și de sud-est. Trei ore mai tirziu sosi o telegramă explicativă. Grigore Gafencu, ministrul român al Afacerilor Externe, afirmase că negocierile economice cu Germania urmau cursul lor normal; independența României nu era amenințată, și exprima regretul că Tilea „prin excesul său de zel” interpretase greșit situația, dar cerea guvernului britanic să acorde aceeași încredere diplomatului român.

Tilea cheamă la telefon de la Foreign Office. Și reafirmă convingerea că informațiile sale erau exacte. Cadogan nu se lăsa convins, și-i ceru să vină personal pentru a-și explica acțiunea.

După dezmințirea dată de Gafencu, ipoteza Tilea apărea în ochii Londrei „mai degrabă deconștințată”.

„Tilea că se afla într-o poziție precară, dar rămase la fel de hotărît.

¹ Sir Alexander George Montague Cadogan (1884-1968) diplomat britanic. Absolvent al Colegiilor de la Eton și Oxford. Își începe cariera ca atașat de legăție la Constantinopol în 1909; după 1920 a funcționat la Liga Națiunilor; ambasador din 1935 (în China); adjunct al subsecretarului de Stat la Foreign Office între 1936-1938; din ianuarie 1938 pînă în februarie 1946 subsecretar de Stat permanent la Foreign Office (în ultimele două posturi a fost succedat de O. G. Sargent); reprezentant permanent al Marii Britanii la Consiliul de Securitate (1946-1950). S-a retras din activitatea diplomatică în 1950.

² Sir Robert Vansittart, diplomat britanic, (1881-1957), om de literatură; a intrat la Foreign Office în 1902; sef de cabinet al ministrului de Externe (1920-1929); subsecretar de Stat la Foreign Office (1930-1938); con-

³ Voelkischer Beobachter, cotidian berlinez — unul dintre principalele organe de presă ale Partidului Național Socialist, creat și dirijat de Goebbels.

Mar iulii traduse lui Cadogan o telegramă, sosită atunci de la Gafencu, prin care i se cerea să dezmințim povestea ultimatumului. Cadogan notează continuarea discuției astfel: „El (Tilea) îmi explică de ce era pe deplin convins de autenticitatea ultimatumului, adăugând că acesta fusese prezentat de către germani cu 12 zile înainte de recenta criză chehoslovacă, fiind de îndată respins de guvernul român”.

Tilea însuși nu era orb să nu vadă că se afla într-o situație foarte dificilă. În seara zilei următoare, la 19 martie, el face o vizită lordului Lloyd, președinte la British Council. Munca desfășurată de acest organism în stringerea relațiilor culturale anglo-române prilejuise celor doi contacte strînse. Lloyd însuși era un partizan al salvării Europei de sud-est de dominația germană.

În urma discuției sale cu Tilea, Lloyd îi scrisese a doua zi lui Halifax: „Am avut ieri seară o lungă întrevvedere cu Tilea. El ține ca dumnea-voastră să fiți sigur că, ori care ar fi informațiile pe care le-ați putea primi de la Rex Hoare sau de la originea altcineva, ultimatumul economic german a fost dat României. Tăărăscu” i-a comunicat telefonice stirea, iar Bonnet a confirmat-o...

Tilea ține mult ca dumnea-voastră să înțelegeți că de dificultă este situația internă a României, dar nu v-o poate face cunoscută oficial. După părerea mea, Gafencu nu este un om ferm și a fost tot timpul înclinat să facă concesii Germaniei. Pe de altă parte, regele este încurajat de persoane care au interese economice în Germania și se fac presiuni asupra lui în acest sens. Personal, cred că regele va fi foarte ferm, mai ales dacă i se vor da încurajări din partea noastră, dar știu că Tilea are dreptate în privința influențelor germane exercitate asupra regelui de către industria și de către alte cercuri de afaceri din România”.

Tilea lăsa atunci afacerea baltă. El nu acționase datorită unui impuls, ci din grija față de securitatea țării sale. După părerea lui, aceasta depindea de stringerea legăturilor cu Marea Britanie. Dacă depășise importanțirea o făcuse în limitele legitimității, întrucât odată cu numirea sa la Londra, căpătase impetivnicri foarte largi personal din partea regelui Carol și nu ezitase să le folosească. El sperase în înțelegerea guvernului britanic și, mai ales, în acțiunea sa. De fapt acesta a acționat imediat, dar a înțeles mai târziu.

Secretarul Legăției germane se sinucide

Într-adevăr nici în 1939 și nici până azi nu a fost găsită în vreo arhivă dovada scrisă a ultimatumului german. Poate că această dovadă nu va fi dată niciodată la iveală. Este posibil ca presiunile germane să nu

British Council, organism creat cu sprijin guvernamental în 1934, înscădunat cu dezvoltarea relațiilor și schimbării în toate domeniile culturale între Marea Britanie și celelalte țări ale lumii.

Minutivul de la Reginald.
Pe atunci ambasadorul României la Paris.

fi fost exprimate decât oral. Pe măsură ce lunile treceau și alte informații cu privire la povestea lui Tilea despre „ultimatum” se răspindeau de la București, Ministerul de Externe britanic începu să-și reconsidere părerea în privința ministrului Român din Londra. În luna iunie, Reginald Hoare lansase o veste ciudată. Un secretar al Legăției germane la București se sinucisese în aprilie, deoarece „flecărise” într-o noapte la bar, unde consumase prea multă sampanie, despre „ultimatumul” dat României. Trimisind această „piesă” la dosarul Ministerului de Externe, Reginald Hoare a însoțit-o de următorul comentariu: „Pînă la urmă din toate acestea reiese că Tilea nu era poate prea departe de adevăr”.

În noiembrie 1939, se află că între 18 și 20 martie regele Carol ordonase intense pregătiri militare capabile să opună rezistență amenințării germane. Hoare, care furniza acest nou argument, făcea concluzia „că spusele domnului Tilea la Londra erau mai aproape de realitate decât cele ale ministrului Afacerilor Externe sau chiar ale regelui însuși deși este greu de înțeles de ce regele era gata să lanseze o informație la Londra pe care însă acasă o ținea secretă”. Un funcționar de la Foreign Office nota: „De fapt, domnul Tilea poate mai aproape de adevăr decât presupunem noi”. Sarghele Cadogan și Halifax semnă această notă cu inițialele lor.

Un alt argument în favoarea succesului obținut de Tilea privea mai puțin informația lansată la Ministerul de Externe, ci ideea obsesivă care-l făcea din ce în ce mai mult loc la Londra despre o Germanie pornită să domine întreaga Europă continentală. În primele săptămîni ale anului 1939, francezii nu încetaseră să prezică că România va fi foarte curînd subjugată de Germania. În ianuarie, Serviciul secret primise informații avînd ca sursă și Ministerul Afacerilor Externe German, potrivit cărora Führerul „se va îndrepta către România, ca următoarea țintă a dominației germane”.

Ca o măsură de precauție, România a mobilizat la rîndul ei rezervistii și a întărit forțele de la granița cu Ungaria în zilele de 15 și 16 martie.

De îndată ce Praga a fost ocupată, Gladwyn Jebb a intrat în legătură cu Serviciul secret britanic. El a solicitat toate informațiile cu privire la intențiile militare germane. Ministerul de Externe britanic considera puțin probabil ca infanteria și blindatele germane să rămîină la Praga pentru a vizita minunile arhitectonice baroce și rococo ale vechiului oraș!

La 18 martie Jebb scoate la iveală un raport de o importanță capitală. Potrivit aprecierilor Serviciului secret britanic nu exista nici un indiciu de concentrări masive în vest. Majoritatea diviziilor blindate și motorizate germane, forța lor ofensivă, înalta spre răsărit și la sud de Praga. Se spunea că Bulgaria mobilizase cîteva contingente și întărise frontiera sa de nord-est cu România. „Pare deci clar, scria în concluzie Jebb, că din punct de vedere militar, Germania pregătise trecerea prin Ungaria spre România, de comun acord cu Bulgaria”. În vest era vorba doar de simple măsuri

defensive. Această informație, ca și demersul lui Tilea, au pus în mișcare guvernul britanic. Tot astfel se explică de ce, după ce ministrul român fusese practic dezavuat de către guvernul său, Londra continua să pregătască planuri și să-și atragă aliați. Rămînea ca planurile să fie bune și aliații găsiți.

Politica de concilierii murise. Care avea să fie noua politică? Nimeni la Londra nu putea da un răspuns. O alternativă evidentă era un sistem de alianțe; „marea alianță” preconizată de Churchill în martie 1938. Această ipoteză nu era pe placul lui Chamberlain din motive personale: era politica lui Churchill. Din punct de vedere politic ea li era, de asemenea, neacceptată, deoarece „marea alianță” presupunea și participarea U.R.S.S. Chamberlain mai credea că primul război mondial fusese provocat de formarea celor două blocuri de națiuni opuse. „Marea alianță” ar fi dus cu siguranță la un nou război, lucru pe care Chamberlain era hotărît să-l împiedice.

În ziua de 18 martie, la orele 17, Cabinetul britanic s-a reunit în Downing Street 10 într-o stare de spirit foarte belicoasă. Neville Chamberlain se scuza în fața colegilor săi deoarece le stricase week-end-ul; dar pentru Marea Britanie „începea o nouă perioadă destul de tulbură”.

Halifax schiță în fața Cabinetului un tablou dramatic al evenimentelor, discuțiilor și deciziilor survenite de la ultima lor reuniune, cu treile zile în urmă. Semnală dezmințirea dată de Gafencu informațiilor lui Tilea și socoti nimerit să sugereze ca pe viitor să se reconsidere atitudinea Marii Britanii într-o situație similară. Apoi lordul Chathfield rezumă în fața Cabinetului avizul șefilor de stat major. El era de acord să se dea un ajutor politic în sud-estul Europei.

Chamberlain avea totuși o altă părere despre evenimentele din Europa. El se opunea ca discuțiile să pornească de la ipoteza dacă Marea Britanie trebuie sau nu să se lupte pentru România. El reamintește Cabinetului discursul său de la Birmingham. Considera discursul ca „un avertisment adresat Germaniei, în diferent dacă aceasta intenționa sau nu să domine Europa prin forță”. Un atac împotriva României, pe care-l considera improbabil, ar fi ilustrat doar intențiile napoleoniene ale lui Hitler. În consecință „dacă Germania persistă pe această cale și după avertisment, nu există altă alternativă decât să primim provocarea”. Cabinetul aprobă această schimbare de politică? Întreabă el. „Cît privește alegerea momentului cînd trebuia acționat, aceasta era o altă problemă”.

Pînă la declararea războiului, în Cabinetul britanic aveau să se facă auzite diferite glasuri ale slăbiciunii. Unii doreau mai mult timp de pregătire, alții se temeau de încercuirea Germaniei și de lupta propriu - zisă.

B. M. T.

NICOLAE POPESCU, ANDREI CARDAŞ

Blocul Muncitoresc-Ţărănesc, organizaţie politică legală de masă, iniţiată şi condusă de Partidul Comunist Român, a luat fiinţă la 11 octombrie 1925, cînd, la Bucureşti, s-a constituit Comitetul de acţiune¹ al Blocului Democraţiei Muncitoreşti-Ţărăneşti (B.D.M.Ţ.), cum s-a numit iniţial. Într-un manifest difuzat în vederea alegerilor comunale preconizate pentru anul următor, se arăta că B.D.M.Ţ. a fost creat cu scopul de a stringe laolaltă toate forţele sincere democratice, avînd ca sarcini imediate: respectarea drepturilor şi libertăţilor democratice; abrogarea legislaţiei antimuncitoreşti; amnistie politică; relaţii de bună vecinătate cu statele vecine, inclusiv cu Uniunea Sovietică; înfăptuirea frontului unic al tuturor celor ce muncesc. Pînă în decembrie 1925, în numeroase localităţi (Bucureşti, Iaşi, Craiova, Timişoara, Tg. Mureş ş.a.) s-au constituit comitete de front unic, în care activau numeroşi militanţi comunişti şi ai Sindicatelor Unitare, publicişti, intelectuali, printre care: Gh. Cristescu, L. Pătrăşcanu, Gh. Florescu, C. Mănescu, Ştefan Dan, Eugen Rozvan, N. Popescu-Doreanu, Coloman Müller, Simo Geza, M. Macavei, State Ciuhurezu, M. Cruceanu, I. Diaconescu, N. Bolangiu, P. Constantinescu-Iaşi, I. Niculi, I. Iliescu, C. Neniţă, D. Chicuş şi mulţi alţii.

Spre unitatea de acţiune

Guvernarea liberală stîrnea nu numai nemulţumirea clasei muncitoare şi a ţărănimii, ci şi a altor categorii sociale. Ca urmare, chiar de la fixarea datei alegerilor comunale — februarie 1926 — se contura o puternică confruntare între forţele opoziţioniste şi P.N.L. În acest sens, Plenara C.C. al P.C.R. din iulie 1925 formulase o serie de indicaţii pe baza cărora coalizarea tuturor forţelor democratice impotriva guvernării liberale urma să se realizeze prin acceptarea unui program în patru puncte: nrecunoaşterea Constituţiei şi a legislaţiei libe-

rale; restabilirea şi lărgirea libertăţilor democratice; amnistie generală; reformă agrară în favoarea şi sub controlul ţărănimii; legislaţie socială democratică.

Ca atare, comitetele B.D.M.Ţ. din mai multe judeţe au încheiat în cadrul „opoziţiei unite”, înţelegeri cu organizaţiile locale ale Federaţiei Partidelor Socialiste, Partidului Ţărănesc, Partidului Naţional şi în unele cazuri şi cu cele ale Partidului Poporului, păstrîndu-şi, însă, fizionomia politică şi dreptul de critică la adresa acestora.

Alegerile desfăşurate în zilele de 18-19 februarie 1926 au constituit pentru B.D.M.Ţ. un prim succes: printre consilierii şi supleanţii aleşi în consiliile comunale, erau 12 membri ai Partidului Comunist Român şi 11 simpatizanţi, între care se aflau Gh. Cristescu, Eugen Rozvan, Gh. Voştinar, Ion Niculi, C. Neniţă etc.

La scurtă vreme după alegeri, în aprilie 1926, a fost convocată la Turnu Severin o consfătuire a reprezentanţilor organizaţiilor B.D.M.Ţ. din întreaga ţară, în vederea centralizării lor, deoarece pînă atunci ele nu erau coordonate pe scară naţională, deşi o serie de comitete (Oradea, Tg. Mureş, Braşov, Ploieşti, Birlad) se afliaseră încă din 1925 Comitetului de acţiune din Capitală. Consfătuirea şi-a desfăşurat lucrările sub formă de conferinţă. Cu acele prilej, a fost adoptat **Programul Blocului Muncitoresc-Ţărănesc** (cum se va numi în continuare organizaţia). Programul preciza că din această organizaţie legală de masă puteau face parte muncitori, ţărani, intelectuali şi alte categorii sociale care aveau de suferit de pe urma exploatarei burgheze. Problema alianţei clasei muncitoare cu ţărănimia ocupa un loc important

¹ Din Comitet făceau parte Gh. Cristescu, S. Sein, I. Ţiri, P. Crăciun, M. Leonin ş.a.; ulterior au fost cooptaţi S. Margulies şi N.D. Cocea, care a pus la dispoziţia organizaţiei ziarul *Facla*.

Cei cinci deputați ai B.M.Ț. aleși în Parlament, în iunie 1921 (de la stînga la dreapta): Eugen Rozvan, V. Cașul, Ștefan Dan, Lucrețiu Pătrășcanu, Imre Aladar

în program și, în consecință, și în activitatea B.M.Ț.

Conferința a ales Comitetul Central al B.M.Ț., alcătuit din M. Leonin, N. Sternberg, Timotei Marin, Gh. M. Petrescu-Ghempet, Lucrețiu Pătrășcanu — membri; Coloman Müller, Eugen Rozvan, Mihail Cruceanu și Mihail Macavei — supleanți. În iunie 1926 și-a început apariția și organul central de presă al B.M.Ț., intitulat **Înainte**. De-a lungul existenței sale, în activitatea B.M.Ț. un rol important l-au avut și alți militanți revoluționari: C. Trandafirescu, Al Mihăileanu, Costache Țiulescu, Ilie Dumitru, V. Sirbu, N. Lambru, P. Mathais, Gh. Tabai, Gh. Iliescu, Benkő Pál, I. Krepes, Costa Stoeff, Chiru Ștefanov ș.a.

Alegerile parlamentare din mai 1926 au prilejuit o nouă afirmare a B.M.Ț., care a obținut 39 273 voturi.

Între 12-14 iunie 1927, o Conferință a B.M.Ț. desfășurată la București a adoptat un nou program, care cuprindea o serie de măsuri menite să ducă la consolidarea și îmbunătățirea activității B.M.Ț. De asemenea, a fost inclusă și sarcina de a demasca, în fața maselor, organizațiile de extremă dreaptă (LANC, Liga Arhanghelului Mihail), fiind ales și un nou Comitet Central.

Pe măsura intensificării activității B.M.Ț. au sporit,

însă, și măsurile represive ale autorităților. La 10 iulie, ziarul **Înainte** a fost nevoit să-și înceteze apariția, iar peste 10 zile membrii C.C. al B.M.Ț. au fost arestați. În perioada următoare, activitatea a scăzut în intensitate, iar la începutul anului 1928 legăturile Comitetului Central cu organizațiile locale s-au întrerupt, temporar. Neînțelegerea și cunoașterea insuficientă a realităților din țară, amestecul din afară în problemele interne ale mișcării noastre muncitorești s-au resimțit și în activitatea B.M.Ț., îndeosebi prin preluarea unor aprecieri greșite privind problema agrară, chestiunea națională și colaborarea cu alte forțe politice. În acest spirit, Congresul IV al P.C.R. din vara anului 1928 a formulat o serie de critici severe la adresa B.M.Ț.; în același timp, sub influența delegaților care cunoșteau realitatea a dat indicații privind întărirea organizatorică a Blocului și intensificarea activității lui. La jumătatea lui iulie a avut loc o consfățuire restrinsă a C.C. al B.M.Ț., care a adoptat unele modificări pe linia îmbunătățirii muncii organizatorice, fapt ce a permis reluarea activității Blocului, iar de la 23 septembrie și a organului său de presă. Tot în a doua jumătate a anului 1928 au fost reorganizate comitetele B.M.Ț. dintr-o se-

rie de localități, iar munca de propagandă s-a intensificat.

Simptomele crizei economice apărute la sfîrșitul anului 1928, înrăutățirea situației maselor nuncitoare, reclamau întărirea activității B.M.Ț., intensificarea luptei pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice. Conferința anuală a B.M.Ț., ținută în zilele de 17-19 noiembrie 1928, a formulat indicații precise privind permanentizarea activității organizației, această hotărîre fiind, totodată și un răspuns acelor păreri care voiau să transforme Blocul într-o formațiune destinată numai campaniilor electorale. Cu toate acestea pe lângă menținerea unor prevederi mai vechi cum era, de pildă, „socializarea întreprinderilor”, Conferința a preluat și introdus în programul B.M.Ț. și lozincă greșită în problema agrară adoptată de Congresul IV al P.C.R. De altfel, unele poziții sectariste, stingiste, influențate de amestecul din afară s-au resimțit multă vreme în activitatea Blocului.

Din cauza măsurilor represive (aproximativ 500 propagandiști și candidați ai săi pe listele electorale au fost arestați), dar și a unor poziții stingiste manifestate de unii dintre conducători, în a doua jumătate a anului 1929, B.M.Ț. și-a restrîns simțitor aria de activitate. Spre sfîrșitul acestui

an, prezența Blocului s-a făcut simțită doar prin unele acțiuni organizate în vederea apărării drepturilor maselor muncitoare, apăsate de criză, și în campania electorală pentru alegerile comunale și județene din primăvara anului 1930. Dar cu toate opreliștile exercitate de autorități, fapt ce a determinat ca listele electorale să fie depuse sub denumirea Uniunea Muncitorilor și Țăranilor, Blocul a obținut un număr apreciabil de mandate de consilieri comunali, între care 13 locuri de primari și 13 de ajutoi de primar.

Comuniștii în Parlament

O etapă importantă în existența B.M.Ț. — determinată de creșterea influenței și prestigiului comuniștilor în masă — a reprezentat-o participarea la alegerile parlamentare din vara anului 1931¹. Sub îndrumarea neîmijocită a partidului comunist, de-a lungul întregii campanii electorale, Blocul a desfășurat o intensă activitate, tipărind și difuzând manifeste în zeci de mii de exemplare, publicând numeroase articole prin care demasca politica claselor dominante de aruncare a tuturor greutăților crizei asupra muncitorimii. Campania electorală a oferit un bun prilej pentru ca Blocul să-și lărgască legăturile cu lumea satelor. Totodată, ea a dat naștere unei puternice confruntări a B.M.Ț. cu autoritățile burgheze care, în unele județe, l-au împiedicat să depună listele sale de candidații. În timpul alegerilor de la 1 iunie 1931, listele B.M.Ț., din unele localități, au fost anulate, iar în altele alegătorii au fost împiedicați să se prezinte la urne, delegații au fost arestați și eliberați abia după terminarea scrutinului.

Cu toate aceste greutăți, B.M.Ț. a obținut, în alegerile din 1931, 73 716 voturi, reprezentând 2,52% din totalul votanților, ceea ce însemna obținerea dreptului de a trimite 5 deputați în Parlament. Au fost aleși în jude-

țele Timiș și Cernăuți — Lucrețiu Pătrășcanu, în Bihor și Satu Mare — Imre Aladar, în Mureș — Ștefan Dan. În condițiile în care trei candidați se situaseră în fruntea listelor, iar Blocul obținuse cinci mandate în Parlament, s-a dat indicația ca cei care au obținut victoria în cîte două județe să opteze pentru unul din ele, mandatul celuilalt județ urmînd să fie încredințat candidatului B.M.Ț. care se situase pe locul al doilea. Astfel, urmau să fie trimiși ca deputați în Parlament Lucrețiu Pătrășcanu (Timiș), Eugen Rozvan (Bihor), Imre Aladar (Satu Mare), V. Cașul (Cernăuți), Ștefan Dan (Mureș). Presa capitalistă a comentat pe larg această situație, manifestîndu-și îngrijorarea față de posibilitatea pătrunderii comuniștilor în Parlament. Comisia electorală centrală a fost vehement criticată, și acuzată de miopie politică pentru faptul că nu a luat măsurile necesare la timp.

Prezența celor cinci deputați în Parlament a declanșat reacția violentă din partea claselor exploataatoare, care au cerut măsuri imediate de invalidare a mandatelor Blocului. Astfel, sub pretextul că Imre Aladar nu își putea exercita drepturile politice, deoarece fusese condamnat de către Consiliul de război, pentru că nu-și satisfăcuse stagiul militar, Parlamentul, în pofida numeroaselor proteste, a invalidat alegerile din județele în care candidase acesta. Astfel, Blocul nu mai putea întruni procentul de minimum 2% din totalul voturilor, ceea ce conform legii electorale de atunci a făcut ca Blocul să piardă dreptul de a trimite deputați în Parlament.

Această măsură arbitrară a determinat un puternic val de indignare și de proteste în rîndurile maselor muncitoare. Alături de protestele viguroase ale celor cinci deputați din ședințele Parlamentului au avut loc adunări, au fost publicate numeroase articole în care era demascată politica antimuncitorească promovată de cercurile guvernante. În cadrul lucrărilor Parlamentului, deputații P.S.D. s-au ridicat cu hotărîre împotriva măsurii luate și au cerut Ca-

merei „să dea dovadă elementară de legalitate și pricepere validînd alegerea”. Cu toate acestea, hotărîrea luată de autorități nu a mai putut fi schimbată.

În ciuda deznodămîntului, participarea B.M.Ț. la alegerile parlamentare din iunie 1931 a reprezentat un moment de afirmare a maselor muncitoare în viața politică, a demonstrat, în ultimă instanță, forța de atracție tot mai puternică a politicii partidului comunist în rîndul maselor. Cu prilejul acestor alegeri, partidul comunist a acumulat o experiență valoroasă, mai ales în ce privește necesitatea realizării Frontului Unic Muncitoresc și stringerea în jurul acestuia a tuturor forțelor sociale interesate în lupta împotriva exploatarii capitaliste.

Eforturile de a menține Blocul cu o structură organizatorică permanentă și de lărgire a activității sale, depuse în cursul anului 1932, s-au lovit, însă, de măsurile autorităților, tocmai într-o perioadă cînd experiența acumulată putea fi folosită cu și mai mare eficiență. Prin **Legea stării de asediu** din 3-4 februarie 1933, Blocul Muncitoresc-Țărănesc a fost scos în afara legii. În noile condiții, activitatea sa a fost organizată pe baze conspirative, adoptîndu-se metode de luptă identice cu cele folosite de P.C.R. Aceste metode, însă, nu erau adecvate pentru o organizație cu specificul B.M.Ț., care trebuia să desfășoare o intensă activitate legală în rîndurile maselor largi muncitoare. Drept urmare, acțiunile inițiate au devenit mai puțin, iar propaganda a slăbit și ea. Încercarea de ieșire din ilegalitate, cu prilejul campaniei electorale de la sfîrșitul anului 1933, a fost contracarată de organele de stat, care i-au retras semnul electoral, B.M.Ț. fiind șters din listele participanților la alegeri.

În aceste condiții, C.C. al P.C.R. a dat indicația să se treacă la constituirea unei noi organizații legale de masă. Astfel, în noiembrie 1933, a luat ființă Liga Muncii, care a înlocuit și a continuat în anii următori activitatea Blocului Muncitoresc-Țărănesc.

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 4/1968.

MICHELANGELO: 500 ani de la naștere

Un sculptor pictează o capodoperă

MARCEL BRION

membru al Academiei franceze

Construită în Vatican în a doua jumătate a secolului XV, Capela Sixtină își trage numele de la cel al papei Sixtus IV, în timpul căruia a luat ființă. Din inițiativa acestui pontif, capela a fost decorată cu imense fresce realizate de artiști celebri: Botticelli, Ghirlandaio, Signorelli, Perugino, Pinturicchio. După aproape trei decenii, strălucitei constelații de decoratori ai Capelei Sixtine avea să i se alăture, umbrindu-i pe predecesorii săi, Michelangelo Buonarroti (1475-1564), de profesie sculptor, cum i-a plăcut întotdeauna să se intituleze acestui titan al Renașterii, care a fost și un nu mai puțin talentat pictor, arhitect și poet.

Despre Michelangelo-pictor ne vorbește, în rindurile care urmează, scriitorul Marcel Brion, membru al Academiei franceze, care ne înfățișează dramatica geneză a frescei ce ornamează bolta Capelei Sixtine. A acelei fresce pe care Vasari a denumit-o „univers în mișcare”, un univers de titani închinat frumuseții și vitalității omului.

Titlul și subtitlurile aparțin redacției Magazin istoric.

În anii Renașterii, la Vatican mai rămăseseră destule spații goale, care așteptau să fie acoperite cu picturi. Fuseseră neglijate mai ales săliile amplasate mai puțin avantajoasă, în care lucrările de artă

nu s-ar fi evidențiat în plinătatea valorii lor. Rafael, de pildă, nu s-ar fi încumetat să picteze bolta Capelei Sixtine, care continua să fie neatinsă de mîna vreunui artist; în schimb a decorat cu multă

rivnă pereți ce fuseseră „curățati”, special pentru el, de vechile picturi murale.

Firește, e mai ușor să pictezi pe perete decît pe un plafon boltit. De altfel, bolta capelei i-a fost rezervată lui Michel-

angelo, restul fiind considerat nedemn de marele artist. Numai geniul lui era pe măsura acestui spațiu imens. Cel puțin așa susțineau arhitectul Bramante și prietenii lui, iar papa Iuliu II, auzind de nenumărate ori această părere, a sfârșit prin a fi convins că a încredințat artistului său preferat pictarea bolții era cea mai mare favoare ce i-o putea acorda.

Un dușman neașteptat — umezeala

Cînd Iuliu II îi comandă lui Michelangelo grandioasa lucrare, sculptorul nu se sfîșie să-și exprime nemulțumirea: el nu era pictor; să i se dea o altă lucrare, potrivit aptitudinilor sale; să i se comande o sculptură... Dar papa rămase neclintit în hotărîrea sa. Bolta Capelei Sixtine trebuia pictată. Dar de ce să n-o facă Rafael, pictor de meserie? — obiectă Michelangelo. Deoarece, sună răspunsul lui Iuliu, Rafael era destul de aglomerat. Și apoi, oare nu cuteza Michelangelo să se apuce de o treabă pe care tot el socotea că Rafael ar duce-o la bun sfîrșit?

Remarca își făcu efectul. Fie, va picta. Și încă de pe atunci, contemplînd imensul spațiu alb al plafonului cu o lungime de 40 m și o lățime de 14 m, artistul se simți cuprins de febra creației. Papa îi ceruse să decoreze doar centrul bolții. Nu, nu era de ajuns. Artistul se lăsă în voia înclinației sale spre grandioare: va picta întreaga boltă, toate ungherele ei, pînă la ferestre.

Fericit de această întorsătură, Iuliu II acceptă propunerea. Iar Michelangelo, care începuse prin a ezita, era acum de-a dreptul entuziasmat. El

dărlmă schelele ridicate de Bramante, care le fixase de tavan prin corzi ce traversau bolta. Cînd arhitectul îl între-

să reușească în tehnica rapidă și sigură a frescei. Nu avea nevoie de nimeni. Să plece toți!

Nici un ajutor, nici un martor la actul sacru al creației. Demiurgul trebuia să rămînă singur în fața fapturilor cărora le va da naștere. Singur în fața enormei suprafețe a bolții, a acestui deșert pe care el avea să-l populeze.

Michelangelo lucra de cîteva săptămîni, cînd culorile începură să fie înecate de mari pete de umezeală. Toate personajele care prinseseră viață dispăreau, rînd pe rînd. Creația sa se reintorcea în neant. Disperat, artistul coborî de pe platformă. Nu se va mai întoarce niciodată acolo sus, declară el. Priveliștea celui plafon cu chipuri și corpuri intrate parcă în des-

compunere era atît de descurajantă, încît Michelangelo alergă într-un suflet la papă. Îi mărturisii neputința sa. Era incapabil să picteze. Nu, nu asta era meseria lui.

Oscilînd între furie și compasiune, Iuliu II se întreba dacă trebuia să-l ocărăască sau să-l consoleze. Se mărgini, în cele din urmă, la a-i porunci să se întoarcă pe schelă. Artistul refuză. Dăduse dovadă de incapacitate. Opera lui putrezea, înainte de a fi terminată. Era sculptor, să i se dea deci să cioplească marmura!

Disperarea lui Michelangelo îl emoționă pe severul pontif, dar nu-l făcu să renunțe la ideea bolții pictate. Îi trimise pe arhitectul Sangallo să vadă despre ce era vorba. Se produsese oare un dezastru ireparabil? Sangallo urcă treptele ce duceau spre plafon, contemplă un timp titanii ce-l împresurau ca niște creaturi primitive, anevoie desprinse din haos, apoi coborî și se înfățișă papei.

Papa Iuliu II

În p. 24: Michelangelo. Autoportret

bă, cam acru, ce cusur aveau schelele lui, Michelangelo se mulțumi să-i arate orificiile prin care treceau corzile de susținere și să-i spună, zîmbind ironic:

— Nu prea văd cum aş putea picta găurile...

Născoci el însuși niște schele, pînă sub plafon, un solid eșafodaj de birne, încheiat printr-o platformă pe care putea circula în voie. Stînd pe ea în picioare, capul îi atîngea tavanul.

La 10 mai 1508, Michelangelo urcă treptele schelei pe care avea să rămînă patru ani. Începu prin a se ciorovăi cu ajutoarele sale. Ori de cîte ori avea de lucru, nu suporta prezențe străine în preajma sa. Toți acei oameni, care se foiau de colo-colo, îl stinghereau, îi tulburau liniștea. Simțea nevoia să mediteze în singurătate, față în față cu bolta goală. Îl văzuse pictînd pe Ghirlandaio și simțea că avea

— Nimic grav, spuse el. Unezeala provine de la varul prea lichid.

Așadar, un accident ușor de reparat: un nou strat de var, mai uscat, și pictura nu va mai avea de suferit. În același timp, Sangallo nu-și ascunde surpriza și uluirea. Priveștea îl zguduise, mărturisii el. Nicidind nu mai văzuse ceva similar. Mai liniștit, încurajat de aprecierea arhitectului, Michelangelo urcă din nou pe platformă. Urmă sfatului lui Sangallo și personajele își recăpătară forma și culoarea. Artistul își reluă lucrul, febril.

Tehnica frescei are ceva comun cu cea a sculpturii: greșelile sînt ireparabile. Cine dozează în argilă ori în ceră sau cîne pictează în ulei poate să adauge amănunte sau să renunțe la ele, poate să facă retușuri chiar după ce lucrarea este gata. Dar nici o rectificare nu mai e posibilă, dacă dalta face să sară o așchie de marmură sau dacă culoarea aplicată pe mortarul proaspăt apucă să se contopească cu el. Ori ieși învingător de la înția încercare, ori ești învins de materie. Lui Michelangelo îi plăceau constrîngerile, atît cele pe care și le impunea el însuși, cît și cele dictate de natură. Dificultățile ridicate de tehnica frescei — în lipsa marmurei — îl mențineau într-o stare de permanentă luptă cu el însuși, fără de care latura combativă a firii sale n-ar fi fost satisfăcută.

În fiecare zi, o porțiune de boltă se acoperea cu forme și culori definitive. Odată zvîntate, nu mai puteau fi modificate. Și în fiecare zi, noi figuri primeau contururi precise. O muncă grea, minuțioasă, care reclama deopotrivă viteză și prudență și care trebuia executată, de cele mai multe ori, într-o poziție incomodă, fie cu capul aplecat mult spre spate, fie culcat. Și atunci, în timp ce artistul își plimba penelul pe plafon, culorile i se prelingeau pe față...

Bastonul și ducății

Uneori, în timp ce Michelangelo lucra, de undeva, de jos, răzbătea pînă la el o voce urșuză: îl striga cineva. Artistul își intrerupea lucrul, drăcuind, își dezmoțea încheieturile înțepenite și privea în jos, peste balustrada de lemn. O siluetă gîrbovită, înveșmîntată în alb, se agita nerăbdătoare prin capela. Recunoscu-l pe papă, Michelangelo cobora grăbit și-l ajuta pe vizitator să urce treptele spre platformă. De cele mai multe ori, papa începea prin a se plînge că lucrarea înainta prea încet. Rafael, de pildă, picta atît de repede! Da, dar Rafael era înconjurat de o droaie de ucenici, care pictau alături de el. Puțin cite puțin, Iuliu II se înșenina, pe măsură ce descoperea atîtea frumuseți noi create de la ultima lui vizită: un chip de copil rîzînd, o impresionantă musculatură de atlet, un bătrîn maestuos, planînd în spațiu ca o pasăre pe care numai închipuirea o putea naște. Vedea doar fragmente din toate acestea, doar ceea ce ochiul putea surprinde, de la o distanță atît de mică, din acești uriași de trei-patru ori mai mari decît un muritor de rînd. Michelangelo îl conducea pînă la ușa capelei, după care se repezea din nou spre boltă, își relua poziția culcat și începea să picteze. Așa treceau zile, săptămîni, luni. Nimeni nu avea voie să intre în capelă. El însuși o părăsea doar rareori. Decît să se despartă de personajele sale, prefera să doarmă sus, pe schelă, pe o saltea ferfenișită. Uneori i se năzărea să lucreze noaptea și atunci aprindea o candelă și așternea pe suprafața albă a plafonului figuri de profeți și de titani.

Din cînd în cînd, se întîmpla ca papa să fie cuprins de o criză de furie, una din acele crize care îl zguduiau periodic. În aceste momente, în loc să meargă la capelă spre a-l vizita pe Michelangelo, pontiful tuna și fulgera, lovea cu bastonul în mese și în fotolii, jura că leneșul acela păcătos îl va face să moară de necaz și, în cele din urmă, porunca să-i fie adus cît ai bate din palme.

Artistul, bombănînd că nu e lăsat să lucreze în tihnă, se înfățișa de îndată, fără să fi avut măcar timp să-și aranjeze ținuta și să se spele. Într-o zi, la obișnuita întrebare a papei: „Cînd ai de gînd să termini lucrarea?“, Michelangelo răspunse, ca de obicei: „Cînd voi putea“. Dar în aceea zi, răspunsul artistului stîrni furia oarbă a lui Iuliu II, care se năpusti asupra lui Michelangelo și, strigînd cît îl ținea gura: „Cînd voi putea! Cînd voi putea!“ îl coplesii cu lovituri de baston.

Artistul pâlî și, fără să scoată o vorbă, plecă. Nu se mai întoarse însă în capelă, ci se duse acasă, poruncind servitorului său să-i vîndă toată mobila și să-i facă bagajele.

Michelangelo ar fi părăsit Roma de îndată, dacă un tînar secretar al papei n-ar fi ajuns la el într-un suflet, cu puțin înainte ca artistul să apuce să încalece. Trimisul lui Iuliu II îi înmîna 500 ducăți (pe care Michelangelo îi vîrî în buzunar fără o vorbă de mulțumire) și, ceea ce era mult mai important, îi transmise scuze din partea papei. Secretarul știu să invoce, abili, vîrsta înaintată a lui Iuliu II, irascibilitatea lui, deprinderea de a nu fi niciodată contrazis... Michelangelo uită supărarea și se întoarse pe schelă.

O așteptare care dura de doi ani și jumătate... Timpul trecea, dar artistul nu mai voia să-și arate opera neterminată. Papa porunca, amenința că va pune să se dărîme schelele, pentru a vedea ce se întîmplă cu bolta capelei. Știîndu-l în stare de acte de violență, prietenii lui Michelangelo îl sfătuiră să cedeze. Artistul se învoi cu inima îndoită. La 19 septembrie 1510, schelele fură înlăturate. Spațiul care cobora spre ferestre era încă neatins de penelul pictorului, care reușise să termine doar compozițiile din mijlocul bolții. Dar acestea erau de o frumusețe unică și atît de tulburătoare, încît toți cei ce fuseseră admiși în capelă, rămăseră uluiți, ca în fața unei minuni nemaivăzute. Căci cine ar fi putut rămîne insensibil în fața acestor gigantice compoziții, care însufleteau bolta cu un virtej de

Capela Sixtină în 1598, înainte ca marele artist să-i fi decorat bolta

figuri titanice? În plus, coloritul viu, racursiurile de o îndrăzneală surprinzătoare, echilibrul desăvârșit al compoziției — toate dezvăluiau o concepție nouă în tratarea spațiului, o manieră pe care pînă atunci nimeni n-o abordase și nici măcar nu cutezase să și-o imagineze.

Sculptor înainte de toate, Michelangelo învinsese, cu o prodigioasă virtuozitate, toate obstacolele de care s-ar fi lovit un pictor...

Cînd, în cele din urmă, Iuliu II contemplă pe săturate opera, schelele fură ridicate din nou și Michelangelo se întoarse în singurătatea lui printre colosi. Avea să petreacă încă doi ani în tovărășia profeților și sibilelor, titan solitar și tăcut printre titani.

În lumea uriașilor

Artistul pictase în mijlocul bolții scene din **Geneză**, de la crearea luminii pînă la potop; spațiul rămas liber

avea de gînd să-l umple cu imagini înfățișînd sibilele, pe care lumea pămîntului le investise cu darul prezicerii, și profeții din **Vechiul Testament**. Prin tradiție, aceștia erau reprezentați sub forma unor personaje grave și calme, cufundate în lectură sau în meditație, de o seninătate pe care nimic n-o putea tulbura. Dar pentru Michelangelo, sibilele și profeții nu erau niște ființe savante sau mistice, trăind într-o eternă pace și izolare. Dimpotrivă. Frămîntările lor trebuiau exteriorizate prin mișcările trupurilor, prin expresia dramatică a chipurilor, printr-o vehemență plină de dinamism, care îi înălța undeva sus, purtîndu-i pe aripi de taifun. Trăind în mijlocul acestor personaje, în permanent contact cu destinul lor tragic, cu viziunile lor fantastice, artistul se lăsă stăpînit de un simțămînt nou, de acut suflu de creație de care sînt cuprinse geniile. Cînd umplu și aceste spații mari, populă restul

cu sute de figuri de copii, dansînd sau jucîndu-se.

Schelele fură înlăturate la începutul lunii octombrie 1512. Artistul își terminase opera. Dar, fără nici un răgaz, papa reîncepu insistențele. De data aceasta, trebuia să picteze pereții capelei.

Artistul era însă epuizat. Efortul colosal depus în răstimpul celor patru ani îl obosise peste măsură. Avea nevoie de odihnă. Lucrase atîta timp culcat pe spate, încît ochii lui nu mai puteau privi în jos. Dacă voia să citească o carte sau o scrisoare, trebuia să le țină deasupra capului. Trăise în lumea acelor uriași, o simțise luni de-a rîndul, încît acum avea nevoie să coboare pe pămînt, să simtă sub picioare un teren solid, să revină în mijlocul muritorilor de rînd, cu care să poată sta de vorbă, să le cunoască preocupările și plăcerile.

Traversase o furtună și acum se simțea el însuși uluit și copleșit

Martori ai multimilenarei civilizații chineze

OSTAȘII DE CERAMICĂ AI ÎMPĂRATULUI UNIFICATOR

NICOLAE MINEI

O călătorie pe pământurile străvechii Chine, ca oaspete al Universității din Pekin, înseamnă în primul rând un contact nemijlocit cu oamenii și înfăptuirile marelui popor, care, sub conducerea partidului său comunist, în frunte cu președintele Mao-Tze-Dun, făurește de 26 ani vasta operă de construcție a noii orînduirii — socialismul. În același timp, călătorului i se dezvăluie în chip revelator glorioasa istorie revoluționară a Chinei, trecutului atît de dens al uneia dintre cele mai vechi civilizații de pe pămînt. La sfîrșitul unei vizite de cîteva săptămîni, una dintre impresiile cele mai stăruitoare rămîne aceea că, în viața și lupta sa de astăzi, poporul chinez se bizuie pe imensul tezaur de vitalitate pe care i-l transmit experiențele cele mai înaintate ale veacurilor și milenilor trecute.

Între multe din popasurile făcute pe cuprinsul Republicii Populare Chineze, la care am cunoscut și admirat impresionante valori descoperite în ultimii ani de cercetătorii chinezi, iată unul din locurile devenite vestite în lumea istoricilor.

...Miez de vară a acestui an. Ne aflăm la cîteva zeci de kilometri distanță de Sian, capitala provinciei Șensi. Sub soarele dogoritor în jurul nostru se văd ogoarele cultivate cu cereale ale căror spice freamătă în bătaia unui vînt molcom și cald.

Drept în față, la oarecare distanță, se înalță o colină teșită: tumulusul în străfundurile căruia este adăpostit mormîntul lui Cin Și Huang-di, primul împărat al Chinei. Mai precis, primul împărat al unei Chine pe care a unificat-o, în ultimele decenii ale secolului III înaintea erei noastre, în cadrul unui proces complex, care s-a desfășurat nu numai pe tărîm administrativ, ci și pe multe alte planuri, de la domeniile juridice și fiscale pînă la cele privind circulația monetară sau sistemul de măsuri și greutate.

Cin Și Huang-di este și principalul realizator al Marelui zid¹, „Zidul lung de zece mii de li”, îl spuneau chinezii din vechime. În realitate, gigantica incintă fortificată măsoară — cu toate circumvoluțiunile sale, care străbat nenumărate văi și se catără pe multe costișe muntoase — aproximativ 4 000 km. Nu departe de Pekin am avut prilejul să parcurgem unul dintre tronsoanele sale.

Acum, însă, admirăm, de pe coama unui dîmb din apropierea Sianului o altă priveliște, datînd tot din timpul împăratului Cin Și Huang-di, o fantastică aglomerație de statui, aliniate într-o mare suprafață excavată. Șantierul arheologic a fost inaugurat cu mai puțin de un an în urmă și mă bucur de privilegiul de a fi printre cei dintîi oaspeți ai Chinei Populare căruia i se oferă acest regal, deopotrivă istoric și artistic.

Mă adresez celor doi însoțitori ai mei, ambii membri ai corpului didactic al Universității din Pekin — U TAI-FÎN și KAE TIA-TANG.

— Cum s-a ajuns la această descoperire?

— Oarecum întîmplător. Tărânil din satul învecinat erau în căutarea unor surse de apă pentru irigații și, făcînd săpături la unul din puțuri, au dat peste obiectele de ceramică. Trebuie să spun, însă, că surpriza nu a fost chiar atît de completă: dată fiind apropierea de tumulus, oamenii nu ignorau cîtuiși de puțin posibilitatea unei înfîlîiri cu vestigii ascunse sub pămînt. Bineînțeles că, imediat ce ele au ieșit la iveală

și s-a semnalat prezența lor, a fost alcătuită o masivă echipă de specialiști care a preluat și duce mai departe lucrările de excavații.

— Ce reprezintă figurile umane pe care le vedem?

— Cele aproximativ 460 statui de ceramică înfățișează războinici în mărime naturală — ostași și ofițeri din epoca împăratului Cin Și Huang-di — măsurînd fiecare peste 1,80 metri în înălțime. Cel mai mulți poartă colțuri și unii dintre ei și platoșe. Ostașii simpli țin în mîini arcuri și săgeți, arbalete și lăncii. Re-

marcabil este faptul că, în timp ce oamenii sînt din lut ars, armele sînt absolut autentice. Lucrul prezintă o mare valoare științifică, dat fiind gradul excelent de conservare a acestor obiecte, ceea ce ne oferă o admirabilă sursă de informare cu privire la nivelul ridicat de dezvoltare a prelucrării metalelor, ca și la treapta atinsă de meșteșugarii din China de acum două milenii. După cum puteți vedea singur, săbiile pe care le minuiesc statuile ofițerilor sînt dintr-un oțel strălucitor neatinș de corозиune, în ciuda celor douăzeci și două

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 10/1968.

de veacuri scurse de la confecționarea lor.

— Pentru a reveni la statui, am impresia că făuritorii lor au acordat o mare atenție unei redări cât mai fidele și mai realiste a trăsăturilor umane.

— Într-adevăr, în cazul de față, deși materialul utilizat a fost ceramica, se poate vorbi de rodul activității unor adevărați sculptori, de veritabile opere artistice. Nu numai că fețele războinicilor sînt reconstituite în cele mai mici și mai tipice amănunte, executate cu o uimitoare migală, dar fiecare figură este diferențiată, nici una nu reprezintă o simplă copie a celeilalte, ba nici măcar nu se constată vreo asemănare între ele. Intenția de individualizare este evidentă

pînă și în deosebirile dintre felul de a-și pieptăna părul al fiecărui ostaș sau ofițer în parte. Este limpede că avem de-a face aici nu cu o „producție de serie”, ci cu un număr impresionant de unicate, realizate ca atare.

— Aceeași constatare este, desigur, valabilă și pentru celelalte lucrări de ceramică — cele care nu înfățișează oameni.

— Fără îndoială! În afara statuiilor de ostași și de ofițeri care au fost dezgropate deocamdată, s-au găsit pînă acum 24 cai, precum și un număr de care de luptă. Execuția artistică a calilor este impresionantă. După aprecierile unor specialiști, măiestria creatorilor egalează, dacă nu cumva depășește pe cea a autorilor din miinile cărora au ieșit celebrii cai în trei culori, caracteristici dinastiei Tang. Să nu uităm că între această dinastie (care a domnit între anii 608 și 907 ai erei noastre) și epoca împăratului Cîn Și Huang-di există o distanță de cel puțin opt secole.

— Ați folosit adineauri expresiile deocamdată și pînă acum: se poate trage, deci, concluzia, că se scontează noi descoperiri.

— Sigur că da. Să facem, în primul rînd, o mică socoteală. Suprafața estimativă a întregului șantier arheologic atinge aproximativ 12 600 metri pătrați. Pînă în ziua de astăzi,

s-au săpat doar 965 m.p. Distanța pînă la tumulus este de aproape doi kilometri. Arheologii prevăd că, pe lungul traseu pe care-l mai au de străbătut, ar mai putea găsi încă aproximativ 6 000 statui, precum și o cantitate considerabilă — deși greu de precizat — de telurite obiecte și podoabe din aur, jad și alte materiale, inclusiv țesături. Se presupune că mormintul propriu-zis al împăratului ascunde, așa cum este și logic, principalul tezaur pe care-l vor scoate la lumină arheologii. Aceștia vor trebui să desfășoare o muncă în același timp intensă, complexă și de mare răspundere, o muncă îndirjită, dar și delicată, care va lua multe luni, poate chiar ani de zile...

Privim toți trei, în tăcere, impunătoarele statui de ceramică, purtătoare ale unui concludent mesaj trimis, peste scurgerea vremii, de o civilizație care a atins încă în urmă cu mai bine de două mii de ani, culmi rar întîlnite pe suprafața globului nostru. Nici unul dintre noi nu are vreo îndoială cu privire la succesul colectivului de arheologi care lucrează aici. Ei își vor duce la capăt dificila lor sarcină, așa cum au făcut-o, în diferite alte puncte ale țării, numeroasele echipe de cercetători, care au smuls pămîntului atîtea alte mărturii ale mărețului trecut al Chinei.

1 12 iulie 1975,

Octombrie 1716

INVINCIBILUL LØVENDAL LA TIMIȘOARA

LYDIA LØVENDAL- PAPAE

...Noiembrie 1934.
Pe scena Teatrului
Banatului
din Timișoara,
reprezentarea
în premieră pe țară
a operetei Țara surisului
se transformă
într-o „seară de triumf“,
cum scriu ziarele.

La banchetul
de după spectacol,
primarul Timișoarei
felicită călduros pe pictorul
George Løvendal¹,
care a realizat decorurile.
În amintirea unui strămoș
al artistului,
mareșalul Løvendal,
care cu două veacuri
mai înainte
luptase pentru eliberarea
Timișoarei
de sub turci,
îi oferă una din ghiulelele
folosite
în acea memorabilă bătălie.
Așezată pe o frunză
sculptată în lemn de stejar,
ghiuleaua
se păstrează și azi,
mărturie
a unor întâmplări vechi,
unind peste veacuri
gloria militară
a strămoșului,
cu gloria artistică
a urmașului.

Ulrik Frederik Voldemar,
baron — apoi conte — de
Løvendal, s-a născut la 6 aprilie
1700 la Hamburg, oraș
care pe atunci era la hotarul
Germaniei, dar pretins de
Danemarca. Tatăl său a fost
vice-rege al Norvegiei, ca și

Mareșalul Løvendal (statuie de J.B.
Lemoigne)...

bunicul, Ulrik Frederik, singurul fiu natural și recunoscut al lui Frederik III (1609-1670), regele Danemarcei și al Norvegiei².

Deși poziția socială a familiei i-ar fi îngăduit să trăiască liniștit și comod, Løvendal a avut o viață agitată, petrecută în cea mai mare parte pe cîmpurile de luptă. De mic, a dovedit, o forță uimitoare, o memorie excepțională și o inteligență vie; la 13 ani, a cerut să se înroleze în armată. Tatăl său, pe atunci consilier intim al regelui Poloniei, a consimțit punîndu-i însă condiția să înceapă prin a asculta fără preget ordinele superiorilor, pentru a învăța astfel arta de a conduce. A intrat, ca simplu soldat, în armata Poloniei, antrenată în marele război nordic (purta între 1700-1721 de Rusia, Polonia și Danemarca împotriva Suediei). Luptînd efectiv, a trecut prin gradele inferioare, ajungînd la 14 ani căpitan; cu acest grad a participat la ultimele lupte din războiul purtat pentru succesiunea la tronul Spaniei (1701-1714), după a cărui încheiere, prin Pacea de la Rastadt (7 martie 1714) a intrat, ca voluntar, în armata daneză în timpul aceluiași război nordic.

În 1716, cînd a izbucnit războiul austro-turc, care s-a desfășurat în sudul Imperiului habsburgic, Løvendal a plecat în această regiune, pentru a lupta sub comanda strălucitului strateg, prințul Eugen de Savoia. În luptele desfășurate timp de doi ani (1716-1718), tinărul Ulrik Frederik

¹ Sub influență germană, s-a folosit la noi forma Løvendal, litera daneză ø citindu-se, ca și cea germană, ö.

² Între 1397 și 1814, Danemarca și Norvegia au alcătuit o unitate sub o singură dinastie — n.r.

... și clișia din contemporanii săi:
Eugen de Savoia

August II, regele Poloniei

Mareșalul Maurice de Saxa

Voldemar s-a distins la asedierea și cucerirea cetăților Petrovaradin (august 1716), Timișoara (13 octombrie 1716) și Belgrad (16 august 1717). Din vremea luptelor din Banat datează primul contact al lui Løvendal cu poporul român, despre care a scris multe impresii și amintiri; mai târziu, în 1751, va trimite Porții o scrisoare, atrăgând atenția asupra nedreptăților de care sufereau ortodocșii din Banatul rămas în stăpânirea habsburgică¹.

Alternativa

După încheierea războiului prin Pacea de la Passarowitz (21 iulie 1718), Løvendal a fost trimis în Italia, unde Imperiul habsburgic dobândise noi posesiuni, a căror stăpânire trebuia consolidată. A luat parte, acolo, la toate acțiunile militare întreprinse la Neapole, în Sardinia și în Sicilia. Din Italia a plecat în Polonia, unde unchiul său, prințul elector al Saxoniei, domnea sub numele de August II „cel Puternic”; acesta l-a numit colonel al Gărzii călare saxone, comandant al unui regiment de infanterie — care a primit numele de regimentul Løvendal — și, în cele din urmă, i-a acordat titlul de mareșal (1728), la vârsta de numai 28 ani. Moartea monarhului polonez (1733) a provocat un război de succesiune, în care

Løvendal se remarcă la asediul Cracoviei, la apărarea Varșoviei și în timpul campaniilor din 1734 și 1735 pe Rin.

Ascensiunea tinărului militar danez a fost, în continuare, prestigioasă: instructor al tinerilor ofițeri prusaci (1730), general-maior și inspector al infanteriei saxone (1732), comandant al Regimentului „Prinz Gotha” (1734), general de artilerie în armata rusă a țarinei Ana Ivanovna (nepoata de frate a lui Petru cel Mare) și a Elisabetei (fiica celuiiași țar). Cu gradul de general locotenent, a participat la războiul ruso-austro-turc din 1735-1739, în cursul căruia a avut din nou prilejul să-l cunoască pe românii. E foarte posibil că a intrat și el în Iași, în septembrie 1739, împreună cu Dumitrașcu și Constantin Cantemir, fiii fostului domnitor Antioh Cantemir². În anul următor, ca guvernator al Estoniei, a luptat în războiul ruso-suedez din 1741-1743, cucerind Finlanda și dictând condițiile păcii cu Suedia.

După atâtea fapte de arme, contele Løvendal, supranumit „Invincibilul Løvendal”, era cunoscut în toată Europa; fiecare din suveranii bătrînilui continent dorea să-l aibă de partea sa. Regele Cristian VI

al Danemarcei (vărul său de gradul doi) i-a oferit comanda supremă a armatelor daneze, pe care, însă, a refuzat-o în 1743, în favoarea invitației regelui Ludovic XV al Franței, angajat cu toate forțele în războiul de succesiune la tronul Austriei (1740-1748). Abia ajuns în Franța, a și plecat pe front ca general, luptînd în Flandra și în Alsacia și distingîndu-se în fruntea brigăzii normande în lupta de la Fontenoy (11 mai 1745), în care trupele franceze au fost conduse de vărul său, mareșalul Maurice de Saxa (fiu natural al fostului rege August II al Poloniei). În tot cursul războiului, Løvendal și-a pus în aplicare știința militară și experiența acumulată în trei decenii de prezență pe atâtea cîmpuri de luptă. Despre colaborarea între cei doi celebri conducători de oști, J. Castelnau scrie: „Iată reuniți doi oameni ale căror destine sînt atît de asemănătoare: Maurice de Saxa și Løvendal. Ei vor salva Franța, care nici măcar nu e patria lor. Soarta ar fi putut să-i plaseze în tabăra adversă și atunci fața lumii ar fi fost schimbată. Acești eroi nomazi nu cunosc altă lege decît pe cea a providenței. Ludovic XV a avut măcar de două ori, în timpul domniei sale, providența de partea sa”.

Regele Franței i-a cerut, în 1747, să asedieze fortăreața olandeză Berg-op-Zoom, una din cele mai bine întărite din Europa. În fața acestei cetăți, eșuasera mulți comandanți de armate, ceea ce-i adusese faima de a fi inexpugnabilă. Pentru cucerirea „invincibilei cetăți”, a fost trimis „invinci-

¹ Este interesant faptul că a simțit această atracție pentru românii, deși nu știa, cred, de legătura sa de sînge veche cu acest popor prin strămoșul său direct Nicolae Alexandru Basarab, mort în 1364 — L. L. - P.

² Despre acest al doilea contact al lui U.F.V. Løvendal cu românii din Moldova s-a scris mult. Numit comandant al întregii artilerii de cîmp și de asediu a armatei care lupta pentru eliberarea Moldovei de sub turci, Løvendal și-a câștigat prețuirea contemporanilor, datorită capacității sale, ingeniozității și victoriilor dobîndite. Pentru faptele sale a primit titlul de conte al Sfîntului Imperiu, gradul de general șef și a fost numit guvernator al Estoniei.

bilul Løvendal", singurul care credea ferm în victorie (nici regele nu credea!). Asediul a durat 75 zile. Prinziind un moment pe care l-a scotit prielnic, Løvendal a dezlănțuit un atac din trei părți, fără să mai piardă timp pentru a cere autorizația regelui și a cucerit cetatea. Aflind despre victoria de la Berg-op-Zoom, regele Ludovic XV, uimit de evenimentele de a căror declanșare nu fusese anunțat, l-a întrebat zimbînd pe mareșalul Maurice de Saxa cum trebuia să procedeze, acum, cu Løvendal. „Sire — i-a răspuns acesta — nu există cale de mijloc: ori îl spînzurați, ori îl faceți mareșal al Franței". Din fericire, a fost aleasă a doua variantă...

Lauri și datorii

Carierea militară a mareșalului Løvendal s-a încheiat odată cu Pacea de la Aix-la-Chapelle (1748), care a pus capăt acestui război. Primit în triumf la Paris, Løvendal și-a îngăduit, în sfîrșit, odihna.

Voltaire a scris despre acest uimitor personaj că „a cunoscut toate curțile domnitoare ale Europei.

Peste tot a cules lauri, titluri — cavaler al Ordinului regelui Franței, conte al Sfințului Imperiu, al Prusiei, al Imperiului rus — și cele mai înalte ordine: Sf. Andrei și Alexandru Nevski (rusești), Sf. Spirit și Sf. Ludovic (franceze), Sf. Hubertus etc. Fiind considerat și unul din cei mai erudiți oameni din Europa, a fost ales membru de onoare al Academiei de Științe a Franței (1754). În centrul Parisului, cit ține Academia Mili-

tară Franceză, pînă la Domul Invalizilor, se întinde un bulevard, care și astăzi se numește Avenue de Løvendal.

Unul dintre contemporanii săi ne-a lăsat mărturie interesantă despre el. „În timp de pace, Løvendal își împărțea vremea între studii serioase și societatea citorva prieteni aleși. El îi încînta prin bunătatea sa sufletească, prin candoarea sa, prin darul său de a se exprima cu egală forță, dreptate și claritate și printr-o înfinitate de cunoștințe dobîndite prin lecturile și călătoriile sale (vorbea și scria în 14 limbi). Poseda într-o măsură eminentă tactica, geniul, geografia o cunoștea în cele mai mici amănunte, așa cum trebuia s-o cunoască un militar însărcinat mereu cu comanda militară a unor țări întregi!" Frederic cel Mare, regele Prusiei — el însuși un strălucit comandant de oști — îl admira foarte mult. Odată, la un prînz, în 1750, l-a întrebat, în fața mai multor generali străini, ce mijloace ar folosi pentru a cucerii orașul Luxemburg. Găsind că locul, momentul și prezența atîtor străini făceau nepotrivită o asemenea discuție, Løvendal i-a dat următorul răspuns: „Sire, Luxemburgul nu e un oraș care să poată fi luat între o pară și o bucată de brînză!". Departele de a se supăra, Frederic, care aprecia mult oamenii de spirit (se știe că l-a găzduit multă vreme și pe Voltaire, care însă nu l-a scutit nici el de numeroase ironii!), a spus a doua zi ambasadorului francez: „Știți, domnule, că Løvendal mi-a dat aseară o bună lecție!".

Acest „urmaș al marilor cuceritori din legendă", cum

l-a definit istoricul francez Jacques Castelnau, a murit la 27 mai 1755 în castelul Luxemburg și a fost înmormîntat cu funeralii naționale: ceea ce nu putuse face gloanțele și ghiulelele în timpul celor 35 ani de prezență pe cîmpurile de bătălie ale Europei, a făcut, în cîteva luni, cangrena provocată de o veche rană la picior.

Dusmanii săi au încercat să insinueze că s-ar fi îmbogățit în războaie; regele a numit o comisie specială pentru inventarierea și evaluarea bunurilor mareșalului decedat; după cercetările făcute, comisarii au raportat regelui că „n-au găsit, în moștenirea sa, decît lauri și datorii".

★

Peste două secole, unul din urmașii săi, pictorul George Løvendal (1897-1964), statornic în România, „a înfățișat pentru întia dată, în tot complexul și în toată variația ei caracteristică, tipologia țăranelui român" (Mihail Ralea). Cu adîncă înțelegere și dragoste, el a pictat, în tablourile sale, chipuri, peisaje și monumente istorice din țara noastră, fixînd „pentru un veac viitor, aceste imagini scumpe ale trecutului nostru" (Mihail Sadoveanu).

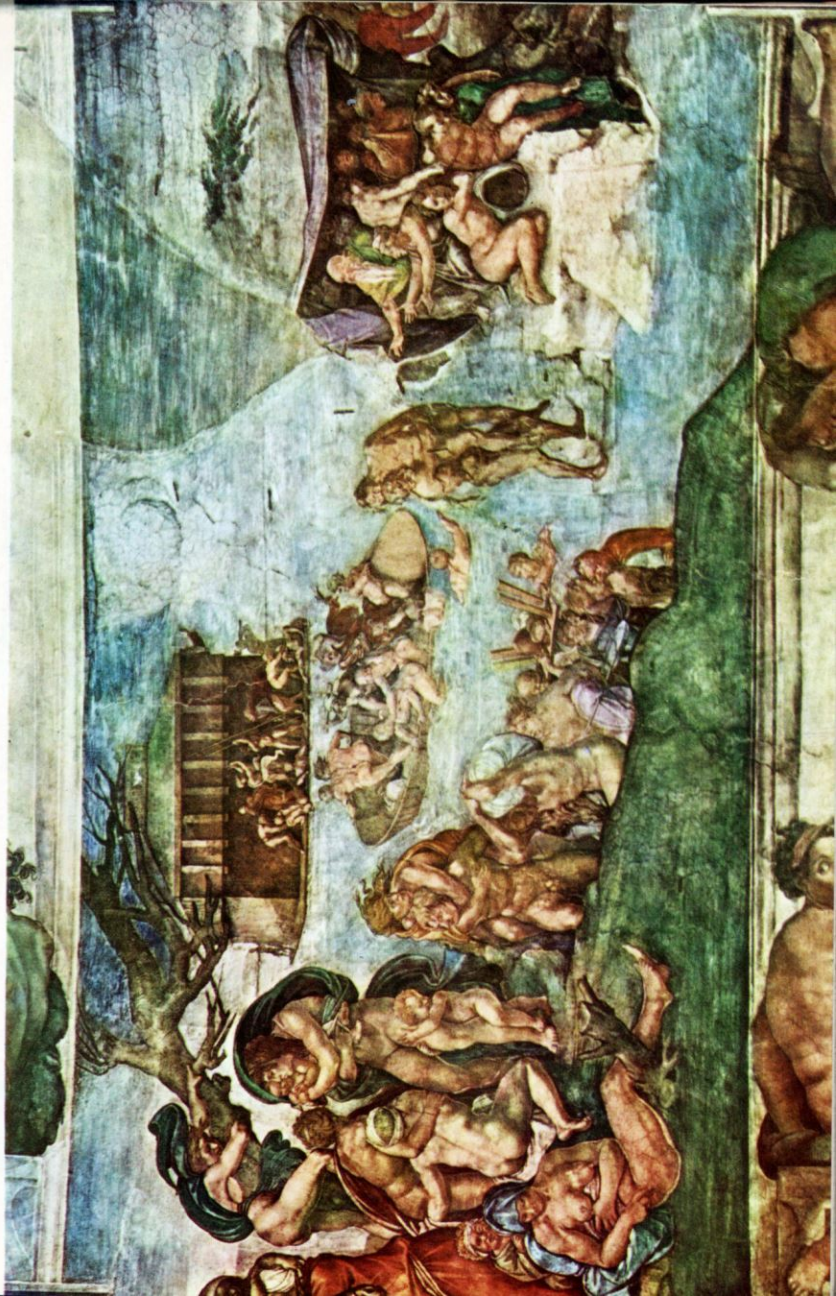
„Țăranii lui Løvendal sînt Țișanii și Horiai ai strănciei noastre naționale" (Octavian Goga). Presa vremii scria că „Løvendal nu pictază; rostogolește cu un os de plug toată firea de stîncă și pămînt, din care, cu maluri surpate în spinare, a ieșit poporul nostru". „O expoziție a lui Løvendal este o lecție de istorie și un imn al frumuseții oamenilor și locurilor noastre".

PLANȘELE NOASTRE

①—② Detaliu și imagine de ansamblu din grandioasa lucrare ce decorează bolta Capellei Sixtine (*Un sculptor pictază o capodoperă*, p. 24)

③ O gravură de epocă ni-l înfățișează pe mareșalul Løvendal, care în 1716 a eliberat Timișoara. În medalion — stema familiei

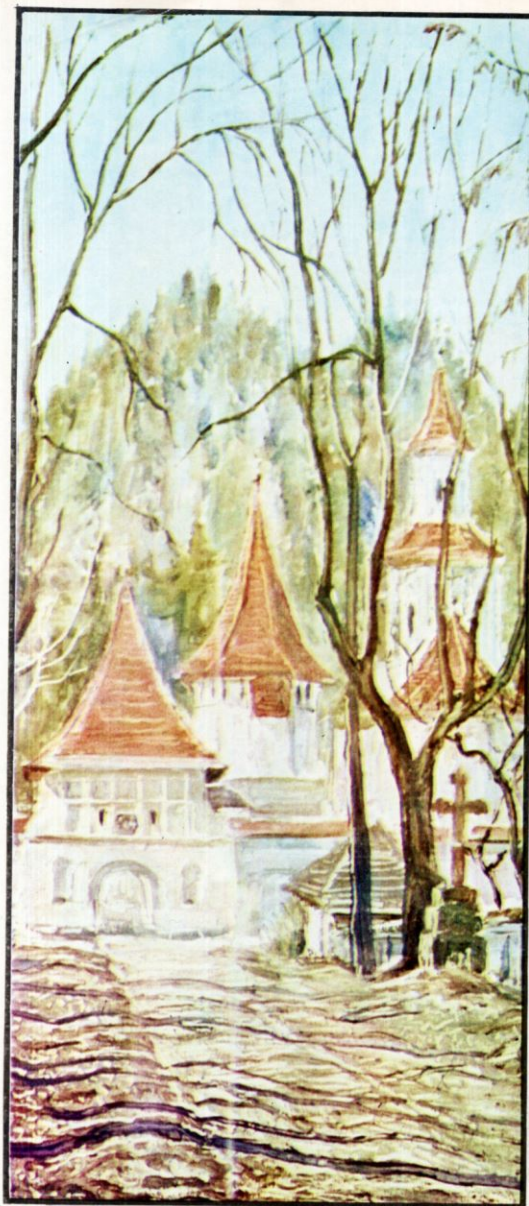
④ După 200 ani, unul din urmașii săi, George Løvendal, statornic în România, a pictat cu adîncă înțelegere și dragoste chipuri, peisaje și monumente istorice din țara noastră. În fotografie — mănăstirea Putna și trei imagini de țărani români (*Invincibilul Løvendal la Timișoara*, p. 30)

WOLDEMAR **DE LÖWENDAL,**
COMTE DE LÖWENDAL **ET DE L'EMPIRE,**
Maréchal *De France,*
Chevalier des Ordres du Roi;
Né à Hambourg en 1700; Mort à Paris le 27 Mai 1755.

Zîmbete din cronic

Rubrică redactată cu concursul cititorilor

■ Prilej de discuții

Alcibiade (c. 450-404 î.e.n.), renumitul comandant de oști atenian, avea un cîine de o frumusețe neobișnuită. Într-o zi, spre stupefacția prietenilor și cunoscuților săi, i-a tăiat coada. Un prieten i-a spus că tot orașul comenta gestul său, condamndu-l pentru această faptă.

— Asta și vreau, i-a răspuns Alcibiade. În timp ce atenienii se vor ocupa de coada cîinului meu, nu vor spune nimic rău despre mine.

■ Lipsă de tact...

În timpul unei reuniuni, un tânăr fiind așezat între d-na de Staël și d-na Récamier și vrînd să facă un compliment celor două celebre pariziene, le-a spus:

— Iată-mă așezat între inteligentă și frumusețe.

— Fără să te poți mîndri nici cu una, nici cu cealaltă, i-a replicat d-na de Staël.

I. PAȘCANU,
Suceava

■ Aducere aminte

Se spune că regele Filip al Macedoniei, tatăl lui Alexandru cel Mare, era însoțit întotdeauna de doi oameni care aveau datoria ca, în fiecare dimineață, să-i spună „Filip, adu-ți aminte că ești om!”

Seara, aceștia erau obligați să-l întrebe: „Filip, ți-ai amintit că ești om?”

■ Longevitate

Într-o zi, președintele Lincoln, aflat în trecere pe la o fermă, a văzut un om în vîrstă plîngînd, în vreme ce un alt bătrîn îl dojenea aprig.

— De ce plîngi, l-a întrebat președintele?

— Pentru că tata mi-a dat o palmă.

— A meritat-o din plin, a întărit tatăl.

— Și ce-a făcut? s-a interesat Lincoln.

— A fost necuviincios cu bunicul său, deși la cei 70 ani ai lui se cuvenea să știe de mult că vîrstnicii trebuie cu respectați, a explicat tatăl, profund indignat.

AI. STANCIU,
Timișoara

■ Confuzie

Calendarul pentru români al Institutului Albinei pe anul 1872, tipărit la Iași, oferea cititorilor săi și următoarea anecdotă, pe care o reproducem respectînd într-o măsură originalul.

Într-o zi, trecînd un recrut pe sub ferestrele generalului comandant al garnizoanei, văzu un papagal foarte frumos la acea fereastră; fiindcă nu văzuse o asemenea pasăre și mîrindu-se pre mult, ea îi zisă: „Bună dimineața”; recrutul nostru, necunoscînd ca o pasăre să vorbească, pusă mîna la chipiu și speriet băgui, crezînd că generalul îi vorbește, zise: „Iertați, Excelență, am crezut că sînteți o pasăre”.

■ „Să nu mai umble lute pe ulițe...”

Spre sfîrșitul secolului XVIII, Bucureștii erau un oraș... aglomerat. Intensa circulație pe străzile Capitalei crea serioase griji celor rînduiți cu bunul mers al treburilor în oraș. Multe supărări se trăgeau mai ales de la viteza cu care surugii își conduceau echipajele pe ulițele orașului. Drept pentru care, în repetate rînduri, înșiși domnii țării se vedeau nevoiți a emite severe ordine pentru strînirea celor atinși de... beția vitezei.

Prezentăm două astfel de documente, semnate de Mihai Suțu și Nicolae Mavrogheni.

„Dumneata Vel Agă, fiindcă este lucru de multă primejdie întîmplătoare a umbla sîinii tare în alergătura cailor pe ulițele Bucureștilor, unde nelipsit se află norod de oameni umblători, iată, poruncim dumitale, după ce vei face știută și cunoscută porunca aceasta la toți de obște, să vestească porunca și să zică a umbla, încet, cu sîfială, ca să nu se întîmple hatale, atît la alții, cît și însuși la dînsii, după cum s-a și întîmplat din pricina de acestea, și cea ce după aceasta în urmă nu va fi următoriu și cu neabăgere de seamă se va arăta la porunca noastră, să-l oprească străjerii, să-l cunoască și să ne arăți pe cel ce este neurmătoriu.

1783, decembrie 14”

Un alt ordin, dat la 6 martie 1787, de către Nicolae Mavrogheni.

„Domnitorul poruncește ca butcile, carele și căruțele să nu mai umble lute pe ulițe, că s-au întîmplat și moarte de om, cum a fost cazul cu Ion Surugiu, cînd s-a călcat o muieră și a omorît-o cu roata carului, fiind aproape de cunoștință că vizitii din blestemată firea lor, obișnuinți fiind a se întrece unul cu altul și a alerga cît pot cu butcile și caretele pe uliță, și fiindcă pe uliță pururea nelipsit urdină [circulă] oameni pe jos și călări, la trebuința lor, negreșit se pot întîmpla multe ca de-alde acestea. Cu prista-tavă să se vestească tuturor: arhierii sau boieri mari să-și înfrîneze vizitii, să meargă încet pe uliță, priveghind și de o parte și de alta, strigînd înainte să se păzească, iar mai virtos cînd este buluc, ori să aștepte să se curețe și să se lărgească locul de a trece, sau să urmeze mergerea cu mare liniște și încetinel. Domnitorul ordonă zapciilor și căpitanilor de răspintie a-l da jos de pe capră pe contravenitor și a-l trimite prin Spătar și Aga la Domn să-și ia pedeapsa. Toți să fie cu priveghere, căci și zapcii și căpitanii de răspintie și Aga vor fi răspunzători”.

Lucian SOTA,
București

Minutul palat domnesc

După anii grei ai războiului ruso-turc din 1768-1774, domnia Țării Românești a fost încredințată lui Alexandru vodă Ipsilanti, figură luminoasă a secolului fanariot. Bun gospodar, preocupat de redresarea vieții economice a țării, de înfățișarea centrelor urbane, Alexandru Ipsilanti a inițiat și în București unele acțiuni edilitar-urbanistice, inaugurând, astfel, modernizarea reședinței domnești. Cea mai importantă măsură a fost construirea unei noi curți domnești. O atare construcție se impunea la București de mai mult timp și îndeosebi acum, după ultimul război, care adusesese vechilor clădiri ale curții de pe Dimbovița serioase avarii. Domnitorul se pregătea să refacă palatul de la Curtea Veche, dar cheltuielile erau destul de însemnate. În afară de aceasta, Curtea Veche era, pur și simplu, înăbușită de casele și prăvăliile meșteșugarilor și negustorilor, care transformaseră acest loc într-un excelent vad comercial. Acestea erau motivele pentru care domnul a hotărât înălțarea unei noi curți. Atenția s-a oprit asupra Dealului Spirii, la poalele căruia dăinuia, încă de la 1591, de pe vremea când era ban al Craiovei, frumoasa ctitorie a lui Mihai Viteazul, mănăstirea Mihai vodă.

Dornic să-și înalțe cât mai curând palatul, Alexandru Ipsilanti a apelat la o echipă de meșteri transilvăneni, conduși de un arhitect sas. În luna martie 1776, Dealul Spirii s-a transformat într-un uriaș șantier. S-au adus care cu cărămidă, var, cherestea. În pământul încă jilav, s-a săpat primele șanțuri pentru fundații... Curând însă, după începerea lucrului, s-a ivit o gravă neînțelegere între meșterii transilvăneni și ispravnicii domnești; întinzându-se plata unor sume, ei au încetat lucrul și s-au întors la casele lor. După plecarea meșterilor, Ipsilanti a fost nevoit să recurgă

CURTEA ARSĂ

PANAIT I. PANAIT

Zorii geroasei zile de 22 decembrie 1812 s-au ivit la București învolburăți într-un tumult înfricoșător: o lumină neobișnuită, însoțită de valuri de fum, se abătea asupra orașului încă adormit. Sus, în Dealul Spirii, palatul domnesc se transformase într-un uriaș rug, din care țșneau spre albastrul sticlos al cerului jeturi de flăcări și scintei. Îngroziți, bucureștenii se îndreptau spre clădirile reședinței domnești, ajutînd tulumbagiilor (pompiștilor) să izoleze și să ostioască zguduitoarea catastrofă. Cînd soarele ridicat mai bine de două sulite și-a trimis cele dintîi raze, ele au întîlnit, în locul palatului lui Ioan vodă Caragea, ziduri înnegrite, spintecate de fisuri adînci și scîldate de apa noroioasă adusă din Dimbovița. Curtea Nouă din București își încheia astfel existența, mistuită în nimicitorul incendiu.

¹ În imagine: detaliu dintr-un plan de epocă al Bucureștilor, în care apare și Curtea Arsă.

la lucrători din țară: o poruncă domnească din 25 mai 1776 a obligat pe marele agă să caute și să aducă, cu ajutorul zapcilor, salahoři cu ziua la lucrul caselor domnești.

În noiembrie 1776, construcția a fost terminată și familia domnitorului s-a instalat în noua reședință. Lucrările au costat importanta sumă de 300 pungi de galbeni.

Contemporanii au lăsat descrieri contradictorii ale acestui edificiu. Secretarul domnitorului Grigore III Ghica, publicistul francez Jean Louis Carra, l-a considerat tot atât de frumos ca și cel din Iași al domnului Moldovei. Franz Joseph Sulzer menționa că palatul „avea o pravește încântătoare, păcat numai că două aripi i-au fost luate [...] într-un stil neplăcut”. Istoricul Dionisie Fotino găsea că noul palat domnesc era minunat.

An de an, ansamblul a fost completat cu noi clădiri. La 12 decembrie 1776, Alexandru Ipsilanti a primit raportul lui Spiridon Macri, arhitect sosit din Italia, și devizul necesar ridicării bisericii Curții. Din documentele rămase, rezultă că noua curte beneficia, în afara palatului, de o construcție prelungă ce acoperea toată latura de nord, fiind întreruptă doar de poarta ce permitea accesul dinspre mănăstirea Mihai vodă. O altă clădire, de mai mici proporții, se afla în vecinătatea aripii de est. În fine, spre extremitatea de sud se înălța biserica.

În afară de clădiri, curtea lui Alexandru Ipsilanti mai avea și câteva galerii, unice în București de atunci prin vastitatea și sistemul lor de comunicație. Săpăturile arheologice întreprinse cu ani în urmă de către prof. dr. Gh. Cantacuzino au permis cercetarea unui grup de astfel de hube, în strada Cazarmii 44. Este vorba de două galerii lungi de 56 și, respectiv, 46 m, întretăiate de alte trei de dimensiuni mai mici. Lățimea acestor încăperi boltite, cu pereții din cărămidă îngustă și mortar, atinge în

unele locuri 4,72 m, înălțimea fiind de 3,18 m. Al doilea mare grup se află în strada Puțul cu apă rece nr. 53-57, ajungând până sub strada Maior Ene. Acolo, constructorii au amenajat o galerie principală lungă de 26 m și înaltă de circa 5,50 m, din care porneau alte patru galerii. Din loc în loc, bolțile erau străpunse de răsuflători. Suprafața întregului grup de hube de aici, folosite după tradiție și ca pușcărie a Curții, însuma 310 m.p. După conturul redat în planurile de epocă și urmind traseul celor câteva ziduri ce mai dăinuie și astăzi, rezultă că noua curte a lui Alexandru Ipsilanti avea un perimetru cuprins între actualele străzi Uranus, Cazarmii, Militari, Bateriilor, închizându-se la câteva sute de metri de turnul de intrare în mănăstirea Mihai vodă.

Dar harnicului cititor nu i-a fost dat să se bucure prea mult timp de impunătorul său edificiu, căci în 1782 Poarta a hotărât scoaterea lui din scaunul Țării Românești și înlocuirea cu Nicolae Caragea, care s-a instalat tot în Dealul Spirii. Aici se țineau, luna, miercurea și vinerea, ședințele Divanului domnesc și tot aici își desfășurau activitatea marele vistiier, marele postelnic, marele cămăraș, logofeții, grămăticii domnești și mulți alți slujitori ai curții. În aceste ultime decenii ale sec. XVIII se obișnuia ca boierii și unii dintre negustorii de frunte să fie aproape permanent pe culoarele palatului.

După efemera domnie a lui Nicolae Caragea (1782-1783), urmată de aceea a lui Mihai Suțu, nici aceasta prea lungă, în primăvara anului 1786 a fost numit domn al Țării Românești Nicolae Mavrogheni. Noul domn nu s-a arătat prea încântat de palatul de la Curtea Nouă și încă din primele zile și-a manifestat dorința de a reface Curtea Veche. În acest scop, i-a obligat pe boieri să strângă cîte 50-60 pungi de galbeni, motivînd că „este rușine politiei a fi casele domnești în

mijlocul orașului surpate, de nu are Măria Sa unde să seadă”. Dar mare lucru n-a făcut, folosind în continuare palatul lui Alexandru Ipsilanti de pe Dealul Spirii. Aici a și primit, în iunie 1786, vizita fostei soții a lordului William Craven, Lady Elisabeth, care făcea o lungă călătorie prin unele țări din estul Europei. Însemnările pline de rafinement pe care ni le-a lăsat această aristocrată britanică se referă și la curtea domnului.

Descinzînd în București la 15 iunie, Lady Craven a fost primită la palat, unde a sosit într-o caretă trimisă special de domn. A străbătut o primă curte, trecînd printre două rînduri de ieniceri și arnăuți. Apoi, intrînd în a doua curte, a fost invitată în sala de audiențe, destul de încăpătoare și ornată cu perne și covoare. Mavrogheni, îmbrăcat în costum oriental aștepta într-unul din colțurile sălii, fiind înconjurat de dregătorii săi cei mai apropiați. Pe pereți se aflau arme și însemne personale ale domnului, printre care tuiurile, sabia, coiful ș.a.

„Să se isprăvească negreșit...”

Chiar în cursul aceluiași an (1786), între Imperiul habsburgic și Înalta Poartă a izbucnit un nou război, în care a fost atrasă și Țara Românească. Ostaș cu veleități de mare comandant, Mavrogheni a încercat să-și alcătuiască o armată care, alături de oștile sultanului, urma să aducă la ascultare pe generalii imperiali. După cîteva bătălii locale cîștigate, războiul a luat o întorsătură la început nesigură, apoi dramatică pentru domnul Țării Românești. La sfîrșitul anului 1789, el a fost nevoit să părăsească București, în timp ce, la 10 noiembrie 1789, oștile prințului de Saxa-Coburg pătrundeau în oraș.

Ocuparea Curții Noi a dus la confiscarea tuturor bunurilor atribuite lui Mavrogheni,

palatul fiind transformat în spital pentru ostași austriei. În cursul zilei de 14 decembrie 1789 a izbucnit un puternic incendiu. Consulul Austriei, Merckelius, raporta, zece zile mai târziu, că focul s-a produs „spre marel nostru noroc că tre amiază, așa încât au putut fi salvați, în timp util, toți bolnavii”. Incendiul a afectat atât palatul, cât și construcțiile din apropierea zidurilor înconjurătoare.

La 8 februarie 1790, Divanul domnesc a hotărât numirea unor paznici la Curtea Nouă pentru a se împiedica indeosebi sustragerea foilor de fier de la acoperiș, în speranța refacerii palatului de îndată ce ar fi fost posibil. Noul domnitor Mihai Suțu, găzduit în chiliile mănăstirii Mihai vodă, nu a manifestat însă dorința de a repara palatul din vecinătate, ci s-a preocupat mai mult de clădirile de la Sf. Sava. În larga sa descriere a orașului, diplomatul rus Heinrich von Reimers menționa, în august 1793, referindu-se la Curtea Nouă, că „zidurile rămase din palatul ars te fac să-ți dai seama de întinderea sa destul de mare de odinioară”. Războiul și epidemia de ciumă care numai în București a făcut 10 000 victime, au împiedicat cîtiva ani începerea reparațiilor la Curtea Nouă. În dezbaterile Divanului din 29 decembrie 1795, se sublinia că „amîndouă curțile domnești și cea veche și cea nouă, se află dărăpănate și de tot stricate”. Boierii au cerut lui Alexandru Moruzi — succesorul lui Suțu — să se pronunțe care dintre cele două curți dorea să fie refăcută. Domnitorul s-a oprit asupra clădirilor de pe Dealul Spirii și lucrările au început în februarie 1796, înaintînd însă, destul de greu, aceasta și datorită expedițiilor de jaf ale cetelor lui Pasvan-Oglu, rebelul pașă din Vidin, epidemiilor ce se repetau cu furie și cererilor mereu sporite ale Porții, încît Curtea Nouă a început să fie cunos-

cută tot mai mult sub numele de Curtea Arsă. Prima mențiune documentară a acestui nume se întîlnește într-un pitac din 12 mai 1796.

Schimbarea de domnie de la 1 ianuarie 1798 avea să deschidă însă o etapă nouă în existența Curții Arse. Noul domn, Constantin Hangerli, nu s-a putut acomoda cu atmosfera sărăcăcioasă a locuinței lui Alexandru Moruzi din mănăstirea Mihai vodă. El a hotărît să treacă la repararea efectivă a palatului, dînd ordine pentru procurarea de materiale, meșteri și salariați. Zgîrcenia domnului, împletită cu docilitatea sa de a satisface toate poruncile venite de la Istanbul, a dus la sporirea excesivă a dărilor. Pentru a procura banii necesari reconstrucției, domnul a scos la mezat terenul Curții Vechi. Parcelarea și vînzarea lui s-a început în mai 1798 și s-a continuat și în anul următor.

În vara aceluiași an, Dealul Spirii era din nou un vast șantier. Marile mănăstiri au fost obligate să trimită oameni pentru a ajuta la desfășurarea lucrărilor. Dificilă s-a dovedit și procurarea meșterilor calificați. Printr-un pitac din 11 mai 1798, un funcționar al curții a fost însărcinat să aducă din țară, de oriunde, zidari și lemnari cu plată. Deoarece mulți dintre meșteri lucrau prin oraș, s-a poruncit aducerea lor forțată la curtea domnească.

La începutul lunii octombrie, Constantin Hangerli a fost nevoit să recunoască că „din lipsă de lemnari ori din nevrednicia lor s-au făcut zăgîznire [întrziere] mutării domniei noastre”. Faptul l-a determinat ca în 12 octombrie 1798 să dea o drastică poruncă vătășelului de lemnari și zidari „ca ori unde va găsi lemnari și zidari și cherestea, veri la tîrg, sau veri la cine, să o ia și [să] o aducă la domneasca noastră Curte ca să se isprăvească negreșit fără de zăbavă...”. Către începutul lunii noiembrie, familia domnească a reușit, în sfîrșit, să se sta-

bilească în vechea ctitorie a lui Alexandru Ipsilanti, în mare parte reconstruită. Peste numai trei luni, însă, în februarie 1799, la Curte s-a petrecut una dintre cele mai oribile fapte. La 15 februarie, un capugi, înarmat cu firman împărătesc și însoțit de un arap, a sosit la București și a tras la Casele Belicului de pe Podul Șerban vodă. După trei zile, el s-a prezentat la Curtea Nouă, fiind primit de domn. În timpul discuției, bănuind că oaspetele are gînduri ascunse, vodă a poruncit postelnicului, în limba franceză, să aducă cîtiva ostași în camera alăturată. Precauție tardivă, deoarece, îndată ce s-au închis ușile, domnul a fost strîngulat cu un laț de mătase de însoțitorul capugiului. Cînd cei din palat, atrași de larmă, au intrat în încăpere, capugiul le-a arătat firmanul prin care sultanul cerea moartea domnitorului.

Ca un Vezuviu în minie

Primii ani ai sec. XIX au fost extrem de tulburi și agitați. Spaima provocată de oamenii lui Pasvan-Oglu își găsea ecouri puternice chiar între zidurile Curții domnești. Cînd în mai 1802 s-a zvonit că Pasvan-Oglu nutrește dorința de a ocupa București, domnul Mihai Suțu s-a grăbit să părăsească orașul, cuprins de o mare neliniște. Dionisie Fotino scria că au fugit atunci peste 70 000 suflete: „Țipenie de om nu se vedea pe uliță, chiar pereții păreau sălbatici și fioroși pentru cei ce-i vedeau. Din cînd în cînd, se auzeau numai urletele unor cîini înspăimîntați [...] Împrejurul Curții sau înlăuntrul, erau numai cîtiva arnăuți și turci care vociferau, corîndu-și lefile”. Marele cutremur din 14 octombrie 1802 a afectat și mai mult clădirea, încît noul domn, Constantin Ipsilanti, a preferat să stea la mănăstirea Văcărești.

Anii care au urmat au însemnat, pentru Curtea din Dealul Spirii, o continuă decădere. În 1807, în camerele palatului a funcționat, scurt timp, un spital pentru ostașii ruși, dar din pricina degradării încăperile deveniseră umede și neospitaliere. Încheierea războiului ruso-turc în 1812 a adus o nouă schimbare de domnie. Dimitrie vodă Moruzi a fost mazilit și pe tronul Țării Românești a fost numit Ioan Caragea. Pentru găzduirea noului domn, s-au întreprins lucrări de reparație la Curtea Nouă; la 12 decembrie 1812, un mare alai a însoțit pe noul domn pe Podul Șerban vodă și el proaspăt reparat, spre Curtea din Dealul Spirii.

La numai zece zile de la intrarea domnului în oraș, în zorii zilei de 22 decembrie, a izbucnit incendiul care a nimicit edificiul domnesc. Un martor ocular l-a comparat cu „Vezuviul în minie”, subliniind că „torente de flăcări care ieșeau din el amenințau orașul cu un prăpăd general”. Tulumbagii au luptat zadarnic cu focul care a mistuit mai întâi acoperișul, apoi cele două caturi. Domnul a fost nevoit să se mute în casele lui Grigore Ghica de pe Podul Mogoșoaiei.

Sus, în Dealul Spirii, zidurile înnegrite au rămas din nou și pentru totdeauna, părăsite. În 1819 s-a mai întocmit un proiect al arhitectului Freywald pentru construirea unei noi curți, dar vitregia vremurilor nu a dat posibilitatea transpunerii lui în fapt. Curtea din Dealul Spirii, intrată în istorie cu numele de Curtea Arsă, a rămas din ce în ce mai subrezită de interperii. Când Alexandru Ioan Cuza a hotărât construirea unui arsenal ostășesc, el a ales locul acesta înălțat de lângă mănăstirea Mihai vodă, năpădit de ierburi și moloz. Vestigiile ce-l impresionaseră și pe pictorul francez M. Bouquet în 1841, au fost înlocuite de clădirile noului stabiliment.

Opinii

Un strămoș al Bucureștilor?

CARMEN BOGDAN

Scerile antice arată că în anii 300 și 292 î.e.n., regele get Dromichaites, care stăpânea în Cimpia munteană, a purtat două războaie victorioase contra regelui macedonean Lysimah al Traciei, unul din moștenitorii (diadohii) lui Alexandru cel Mare, care vroia să cucerească teritoriile din stnga Dunării. În ultimul război (292 î.e.n.), regele macedonean a fost făcut prizonier, împreună cu întreaga sa armată, care, însetată și înfometată, nu a mai putut lupta. Se consideră că lupta s-a dat în Bărgan. Luat prizonier, Lysimah a fost dus în cetatea Hells, centrul uniunii de triburi geto-dacice, al cărei fruntaș au cerut uciderea lui. Dromichaites i-a convins, însă, că păstrind viața regelui, încheierea unei păci favorabile era mai ușoară. Astfel, geto-dacii au recăpătat cetățile din dreapta Dunării, pe care le pierduseră anterior.

Cetatea Hells nu a fost încă identificată pe teren; s-a presupus că ea ar fi fost la Crăsani, pe Ialomița. Avem, însă, motive să propunem o altă localizare, pornind tot de la textele vechi.

Istoricul grec Polybius (sec. II î.e.n.) îl numește pe Dromichaites „rege al odrisilor”. C. Dălcoviciu a arătat, însă, că este vorba de o greșală, strecurată de un copist, care a transmis „odrysi” în loc de „ordrysi” sau „ordesi”, adică geto-dacii de pe valea râului Ordessos, Argeșul de azi. Constatarea aceasta e de cea mai mare importanță, deoarece din ea rezultă că reședința regelui era pe valea Argeșului, în regiunea de mai târziu a Vlăsiei, zonă foarte populată. Denumirea cunoscută de Polybius a rezultat, evident, din faptul că ieșirea la Dunăre a geto-dacilor din centrul Cimpiei muntene se făcea pe cursul inferior al Argeșului; la vărsarea lui în Dunăre și în sus pe râu, grecii făceau schimburi de mărfuri cu geto-dacii de pe valea râului Ordessos. Prin urmare, cetatea Hells trebuie căutată în zona învecinată acestuia. În adevăr, urmărind harta așezărilor getice din Cimpia munteană, se constată, între râurile Argeș și Dîmbovița, o aglomerare de așezări umane, al cărei centru firesc trebuie să fi fost cetatea Hells. Cercetînd originea numelui Hells, am ajuns la concluzia că el poate fi apropiat de latinescul *felix*, care înseamnă *fericit*, *norocos*, termenii apropiați de *bucuros*. El ar putea fi comparat și cu grecescul *helliso* care are înțelesul de „a se învîrta, a dansa în jurul unui altar” și, prin extensiune, „a se bucura”. Hells se apropie, deci, după părerea noastră, de București.

Săpăturile arheologice efectuate pe teritoriul orașului București dovedesc că pe aceste locuri au existat așezări tribale, începînd din cele mai vechi timpuri, care apoi au dăinuit pînă în epoca modernă. E drept că nu s-au găsit, încă, urme din sec. IV-III î.e.n. Există însă indicații, inclusiv descoperiri monetare, pentru aceste secole în Militari, Străulești, Căteu, Fundeni, Cernica etc.

Săpăturile arheologice au dovedit, însă, existența unor „culturi” mult mai vechi. Poziții importante au fost descoperite pînă în prezent pe dealul Radu-vodă, unde s-au găsit urme începînd din jurul anului 1800 î.e.n., și unde apoi a existat o așezare puternică și bogată, întărită cu un șanț de apărare (palisada a fost distrusă, se pare, fără a se putea cerceta); la Mihai-vodă, s-a găsit o așezare avînd și o vatră străveche, cu un altar de cult, ornamentat, ambele datate din sec. III-I î.e.n.

Numărul mare de așezări de-a lungul Colentinei și Dîmboviței, pe dealurile Radu-vodă, Bucur, Mihai-vodă, Piscului apoi, la Ciurel, Văcărești, Progresul, Popești-Leordeni, Chitila, Străulești, Herăstrău, Tei-Toboc, Tei, Plumbuita, Pantelimon, Căteu-Nou etc., marchează dezvoltarea la care se ajunsese în sec. II î.e.n. Această aglomerare dovedește, în același timp, că aici era și centrul uniunii de triburi care poplau aceste așezări. Or, centrul acesta coincide cu centrul Cimpiei muntene și cu centrul Vlăsiei, unde codrii care-l înconjurau i-au fost întotdeauna cea mai bună apărare. Poziția de centru tribal se datorează desigur, poziției geografice favorabile: lacurile din împrejurimi, Dîmbovița, dealurile, pădurile, întretăierea de drumuri.

Iată de ce credem noi că cetatea Hells, reședința regelui Dromichaites, s-a aflat pe locul Bucureștilor de azi, orașul al cărui nume — explicat în felurile chipuri de-a lungul veacurilor! — ar traduce vechiul nume getic cu aceeași semnificație.

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 4/1974.

Octombrie 1910

PORTUGALIA SE PROCLAMĂ REPUBLICĂ

ION BABICI

Poporul portughez are vechi tradiții de luptă pentru libertate socială și democrație. Istoria modernă a țării a îmbogățit aceste tradiții, fiind marcată de numeroase momente de avânt revoluționar, de luptă a claselor și păturilor sociale înaintate împotriva forțelor retrograde, care se împotriveau progresului social. În prima parte a secolului trecut, de exemplu, în vara anului 1820, a izbucnit răscoala garnizoanei militare din Porto, eveniment care a constituit începutul revoluției burghezo-liberale în Portugalia. La 9 septembrie 1836, nobilimea liberală s-a ridicat și ea împotriva vechii orînduirii, care împiedica

dezvoltarea economică, socială și culturală a țării. Zece ani mai târziu a avut loc răscoala populară care s-a declanșat în nordul Portugaliei și care a fost comentată cu simpatie de ziarul *Curierul românesc*, editat de I. Heliade-Rădulescu. În sfârșit, la 31 ianuarie 1891, a izbucnit la Porto prima revoltă antimonarhică. Răscoala a fost înăbușită în sânge de autorități. Dar nemulțumirile împotriva regimului monarhic — reazemul principal al forțelor antipopulare ale vremii — au continuat să crească, cuprinzând mase din ce în ce mai largi, extinzându-se și în rândurile militarilor.

O nouă răscoală armată împotriva monarhiei a izbucnit în noaptea de 3 spre 4 octombrie 1910 (stil nou), în frunte aflându-se unitățile militare din Lisabona, susținute de masele populare din Capitală. Regele, Manuel II a părăsit în mare grabă țara. A doua zi, a fost proclamată Republica — ideal scump pentru care luptaseră de-a lungul anilor elementele cele mai înaintate ale poporului portughez. Evenimentul a stîrnit un entuziasm uriaș în rândurile forțelor democratice din întreaga țară. Imediat a fost format un guvern provizoriu, condus de Teófilo Braga.

Guvernul republican provizoriu a luat o serie de măsuri democratice. Astfel, la cinci zile după izbucnirea revoluției, guvernul a hotărît acordarea unei largi amnistii politice, înlocuirea juraților religioși cu cei cetățenesci, desființarea poliției secrete și a ordinelor călugărești, confiscarea averilor mănăstirești etc. În decembrie 1910 a fost legiferat dreptul muncitorilor de a face grevă.

Abolirea monarhiei și instaurarea Republicii nu au dus, însă, la modificări esențiale în relațiile sociale de la orașe și sate. Problema fundamentală care interesa majoritatea populației țării — problema agrară — a rămas nerezolvată; dominația economică și politică a moșierilor la sate nu a fost lichidată. Cu toate acestea, revoluția burgheză din octombrie 1910 a favorizat dezvoltarea țării pe calea progresului economic și social-politic. După proclamarea Republicii, clasa muncitoare a început să se afirme cu mai multă tărie pe arena vieții politice a țării, acționînd cu consecvență pentru înfăptuirea năzuințelor de libertate, democrație și progres social.

„Vești cit se poate de îmbucurătoare“

Înlăturarea monarhiei și instaurarea regimului republican în Portugalia au stîrnit un puternic răsunset în întreaga lume. Evenimentul a fost întîmpinat cu sentimente de caldă simpatie de către opinia publică progresistă internațională și cu mult entuziasm și speranțe de către mișcarea muncitorească de pretutindeni. În lucrarea *Statul și revoluția*, V.I. Lenin, referindu-se la semnificația revoluțiilor burgheze de la începutul secolului XX, menționează succesele „atît de strălucite“ ca cele înregistrate în anumite momente de revoluția din Portugalia.

Mișcarea muncitorească din România, moștenitoarea și continuatoarea celor mai înaintate tradiții democratice ale poporului nostru, a urmărit cu satisfacție lupta victorioasă a forțelor republicane din Portugalia.

Ziarul *România muncitoare*, organul de presă al Partidului Social-Democrat și al Sindicatelor Unite din România, din 26 septembrie 1910 (stil vechi), scria: „Nemulțumirea generală creștea neconținut. Deoarece, guvernul regelui Manuel II întinsese prea mult seria fărâdelegilor, revoluția trebuia să izbucnească dintr-un moment în altul. Și ea a izbucnit, după cum am spus mai sus, pe ziua de 21 septembrie crt. [stil vechi]. Revoluționarii au cîștigat de partea lor, în afară de regimentele de uscat și marina militară. Semnalul revoluției a fost dat de vapoarele ce se aflau în port, care au început să bombardeze Palatul

regal în care se afla regele Manuel II“. Palatul a fost apoi înconjurat de răsculați, iar regele înspăimîntat este lăsat să fugă din țară. Republicanii au reușit să se instaleze rînd pe rînd în instituțiile principale de stat din Capitală. Exprîmînd sentimentele internaționaliste ale proletariatului român, *România muncitoare* scria în continuare: „Poporul portughez sărbătorește acum acest mare act de progres. El a scăpat de regimul monarhic, care vrînd să-și menție domnia prin orice mijloace, împiedica dezvoltarea țării. Alături de poporul portughez și de partidele socialiste din toată lumea, tinăra noastră mișcare salută actual petrecut în Portugalia și strigă cu glas puternic: **Trăiască republica din Portugalia! Jos tirania și autocrația regimurilor monarhice!**“

În articolul *Portugalia republică!* din 30 septembrie 1910 al aceluiași ziar, Dimitrie Marinescu, membru în Comitetul Executiv al Partidului Social-Democrat scria că „poporul portughez sărbătorește azi în toate orașele instituirea regimului republican [...] Odată scuturată de tirania regală — nota în continuare autorul — Portugalia pășește astăzi cu multă încredere spre democrație și civilizație. Astfel, telegramele sosite din Lisabona ne aduc vești cit se poate de îmbucurătoare asupra planului de activitate al guvernului republican“.

Numeroase ziare democratice românești au salutat, de asemenea, cu simpatie, evenimentele din Portugalia. **Adevărul**, din 25 septembrie 1910,

a reprodus manifestul președintelui guvernului provizoriu adresat fotei și armatei în care, printre altele, se spunea: „Guvernul provizoriu al Republicii Portugheze salută trupele de uscat și marina care, împreună cu poporul, au contribuit la proclamarea Republicii spre fericirea patriei”. Scriitorul și publicistul militant N.D.Cocea, binecunoscut pentru pamfletele sale antidinastice, a împărtășit și el satisfacția poporului portughez care întreprinsese de-a lungul anilor „eforturi constante și tenace înspre Republică și democrație”. În articolul **Republica Portugheză**, apărut în revista **Facla** din 25 septembrie 1910, N.D. Cocea releva că „în sufletul tuturor cetățenilor, în conștiința lumii civilizate se înalță un singur strigăt: Regele a murit, trăiască Republica!”. Autorul sublinia, în continuare, că, atunci când popoarele se ridică cu hotărâre la luptă pentru libertate, democrație și progres social, ele pot învinge forțele retrograde. „Guvernanții Portugaliei n-au înțeles că un vînt nou suflă asupra popoarelor și că un spirit invincibil de libertate și de conștiință omenească agită și ridică mulțimile nedreptățite. Au crezut că înăbușind glasul presei, vor înăbuși revendicările și gemetele poporului. Au crezut că tăgăduind exercițiul libertăților cetățenești, vor suprima însăși nevoia acestor libertăți. Guvernanții Portugaliei s-au înșelat”.

Năzuințe comune

Și în anul următor, o serie de publicații din țara noastră au continuat să releve însemnătatea schimbărilor produse în Portugalia. Trecind în revistă evenimentele politice cele mai importante desfășurate pe plan internațional în anul anterior, **Calendarul muncii pe anul 1911**, apărut la București sub egida

Proclamarea Republicii Portugheze a avut un larg ecou în presa românească a timpului

În p. 38: revoluționari pe străzile Lisabonei. În dreapta jos: fostul rege Manuel II

Cercul de Editură Socialistă, sublinia că „toată lumea democratică și revoluționară a sărbătorit proclamarea Republicii Portugheze”. Sub titlul **Revoluția portugheză**, aceeași publicație analiza pe larg cauzele, desfășurarea și însemnătatea istorică a evenimentelor petrecute în acea țară: „Revoluția portugheză a fost o mișcare populară, adică antimonarhică și anticlericală, care s-a înfăptuit în condițiuni neobișnuite, dar care a fost bogată în urmări, căci a avut simpatia anticipată a țării. Noua Republică își datorește existența [...] voințe generale a poporului, însăși acțiunii maselor. Revoluția portugheză a fost făcută de norod. Armata și marina i-au venit în ajutor, ajutor prețios. Poporul portughez, care a suferit atât, a știut să-și păstreze singele rece de la început pînă la sfîrșit”.

Almanahul pe anul 1911 al ziarelor **Adevărul** și **Dimineața** a comentat, de asemenea, schimbările petrecute în Portugalia în 1910: „Revoluția care a detronat pe regele Manuel II și a introdus forma de guvernămînt republicană a fost pornită din cele mai curate sentimente de dragoste pentru popor”. De aceea „lumea democratică a primit cu multă satisfacție știrea schimbării formei de guvernămînt în Portugalia”.

Manifestările de simpatie și solidaritate ale opiniei publice progresiste din România cu Republica Portugheză instalată în urmă cu 65 ani s-au înscris ca un simbol al prieteniei româno-portugheze, prietenie ce-și are originea și în afinitățile de origine și cultură latină a celor două popoare, în năzuințele lor comune pentru o viață mai bună.

Tot despre capitularea de la Gherghița

colonel în rezervă ERMIL VASILIU

În numărul 7-8/1969, revista Magazin Istoric a publicat un articol despre capitularea, la 28 august 1944, a unor resturi ale armatei hitleriste care încercaseră să înăbușe lupta forțelor insurrecționale române. După cum se știe, evenimentele s-au desfășurat astfel: în noaptea de 23 august, generalul Gerstenberg s-a prezentat la Palat și a solicitat permisiunea autorităților române de a merge la Băncă, dincolo de cuvântul de onoare că va ordona retragerea forțelor hitleriste cantonate acolo. Călcând uși-cuvântul (vezi articolul „Onoarea” generalului nr. 7-8/1969), el a arestat pe cei doi ofițeri superiori români cei-l însoțeau și a ordonat trupelor germane să atace Bucureștii. Aviația hitleristă s-a năpustit sălbatec asupra Capitalei. Dar după cinci zile de înecăștri, trupele hitleriste, bătute și dezorganizate de români, au abandonat lupta, încredințându-se retragere peste Carpați. Ajunse la Gherghița, ele au fost interceptate și dezarmate de unități ale Armatei 4 române.

România fiind în stare de război cu cel de-al III-lea Reich, comandamentul român avea de rezolvat problemele pe care li le ridica nu numai agresivitatea unităților Wehrmachtului de pe teritoriul țării noastre, ci și lipsa totală de scrupule a generalilor hitleriști. Iată câteva detalii prezentate de colonelul în rezervă Ermil Vasiliu, ei însuși participanți la evenimentele, detalii menite să contribuie la o mai completă reconstituire a faptelor petrecute acum 31 ani.

În dimineața de 28 august 1944, cartierul Armatei 4 române, comandată de generalul Ilie Șteflea, se găsea instalat în clădirea școlii din comuna Drăgănești, localitate aflată pe râul Prahova, între București și Ploiești. Am primit ordin să mă prezint fără zăbăvă la generalul comandant. Generalul Șteflea, care mă aștepta lângă masa de lucru, mi-a spus:

— O coloană motorizată, de aproximativ 5 km, sub comanda generalului Gerstenberg, a părăsit azi dimineața Bucureștii și se îndreaptă spre Buzău, încercând să-și croiască drum spre nord, peste Carpați. În mai puțin de două ore poate să ajungă la sud de Drăgănești. Am dat ordin colonelului Dragomir să înlăture coloana cită mai la sud de Drăgănești și să-l invite pe generalul Gerstenberg la mine. Dacă se va prezenta, îi revine misiunea capturării generalului și a dezarmării coloanei; în caz că va refuza, vom opri această coloană la sud de Prahova. Pentru bararea trecerii dispunem deocamdată de un batalion de mărș¹, întărit cu o secție de tunuri antitanc. Îți doresc succes.

Ieșind din cabinetul generalului, mi-am dat seama că, în fața pericolului pe care îl reprezenta coloana germană, evitarea luptei constituia singura soluție. În această idee, deci, generalul Șteflea hotărâse ca Gerstenberg să fie despărțit de coloană și apoi forțat să dea ordin de capitulare a acesteia. Propunerea unei întrevăderi între cele două părți, în situația dată, constituia pentru generalul Gerstenberg o acțiune care, rațional, nu putea fi respinsă.

Acceptând să vină la Drăgănești, însă, generalul german nu putea avea intenția de a se constitui prizonier, ci speranța că va obține de la generalul Șteflea libera trecere la nord de râul Prahova. Trebuia să prevăd, de asemenea, că generalul Gerstenberg va veni însoțit de câțiva ofițeri din statul său major, toți în ținută de campanie. Cea mai elementară prudență mă obliga, deci, să fac pregătirile necesare.

Iată motivele pentru care am dat ordin comandantului unui pluton de poliție aflat la cartierul Armatei 4 să mă însoțească cu 20 jandarmi

și două pusti mitraliere. În recunoașterea satului. Pentru instalarea „de circumstanță” a cartierului armatei, am ales ultima casă din marginea de sud a localității, în apropierea podului de peste Prahova. Clădirea era construită din scinduri, în genul pavilionelor de sport. În jurul ei se afla un parc împrejmuț cu gard înalt din lemn. Din seosea, trecând pe sub un portal, se mergea pe o alee pietruită, de aproximativ 50 m, împoartă pe ambele părți de copaci proaspăt sădiți. Clădirea părea impunătoare și foarte potrivită pentru acțiunea pe care o pregăteam. Interiorul pavilionului a fost adaptat cu mare ușurință scopului propus. Prin ușa principală se intra într-un mic vestibul cu cite o ușă de acces pe fiecare parte: în stînga — o cameră spațioasă, iar în dreapta — camere mai mici. Am ales camera din stînga, care avea, la rîndul său, două uși de acces pe același perete și o fereastră ce dădea spre grădina din spatele casei. În interior se aflau o masă ovală și citeva scaune.

După o scurtă studiere a terenului, am dispus astfel soldații: cite o santinele la poartă și la ușa de intrare; doi ostași cu o pușcă mitralieră în grădina; pitești sub fereastră deschisă, două grupe de șoc, formate din cite patru soldați și un sergent, în spatele celor două uși de acces; șase ostași cu o pușcă mitralieră — rezerva — în camera cea mai apropiată. La intrare urma să stea locotenentul, care trebuia să urmărească cu atenție indicațiile mele. Dacă ar fi fost nevoie de folosirea forței, atunci, la comanda mea (parola „Gata!”) — jandarmii urmau să intre fulgerător în acțiune: pușca mitralieră trebuia să tragă citeva rafale lungi, iar ostașii se aplec în lumina fereștei; simultan, echipele de șoc urmau să intre în cameră, imobilizîndu-i pe germani.

La aproximativ un sfert de oră după terminarea pregătirilor, dinspre podul de peste Prahova a apărut un automobil de culoare închisă, urmat de o mașină de campanie. Ambele s-au apropiat de poartă, au încetinit, au virat și apoi au oprit. Santinelele, împletirite, au dat pe rînd onorul. Din mașină au coborât doi generali-aviatori și un locotenent, desigur, translatorul. I-am invi-

tat — în limba germană — să mă urmeze în interiorul camerei. După îndeplinirea rigidă, dar protocolară, a formalităților de prezentare, am invitat oșpeșii să ia loc pe scaunele. S-au așezat, cu spatele înspre cele două uși, de la stînga mea spre dreapta: locotenentul-translator, generalul Gerstenberg, generalul Stahel și colonelul Dragomir.

Toată atenția îmi era îndreptată asupra lor, în așa fel încît să le pot urmări orice mișcare, după care le-am comunicat că domnul general Șteflea dorea ca întrevăderea să aibă loc imediat, dar fără revolvare la sold. Riposta generalului Gerstenberg a fost reținută, dar categoric negativă. Pe măsură ce discuția continua, în contradictoriu, calmul îl părăsea. Cînd am ajuns la concluzia că discuția n-ar mai fi avut nici un rost, am rostit parola „Gata!”. A urmat o rafală asurzitoare, iar echipele de șoc au năvălit pe amîndouă ușile. În învîlmășeala creată, generalul Gerstenberg a fost trîntit la pămînt și imobilizat. Gerstenberg și-a exprimat din nou dorința de a vorbi cu generalul Șteflea. Am spus că acest lucru va fi posibil numai după ce va da ordin ca întreaga coloană să depună armele. A refuzat categoric. Tăcerea s-a așternut din nou, prelungindu-se cîteva timp.

Într-un trîziu, a urmat o scurtă și discretă consultare între cei doi generali hitleriști, după care Gerstenberg a scos din buzunar un carnet și a scris ordinul de capitulare. L-am citit, iar înmîna colonelului Dragomir, care a părăsit imediat încăperea pentru a da dispozițiile necesare îndeplinirii acțiunilor de dezarmare a coloanei. Ulterior, am aflat că operația dezarmării s-a efectuat sub supravegherea directă a colonelului Vătămănuș, șeful Biroului operații al Armatei 4.

După aproape o jumătate de oră s-a făcut apariția cel de-al treilea general german, care fusese lăsat la comanda coloanei, cu ordinul de capitulare în mînă, întrebînd dacă este autentic. După confirmare, a părăsit camera fără nici un cuvînt.

Cînd am fost informat că dezarmarea a luat sfîrșit, m-am prezentat generalului Șteflea, raportîndu-i.

— Trei generali germani, împreună cu întreaga coloană sînt prizonierii noștri!

Superiorul meu mi-a strîns mîna spunîndu-mi:

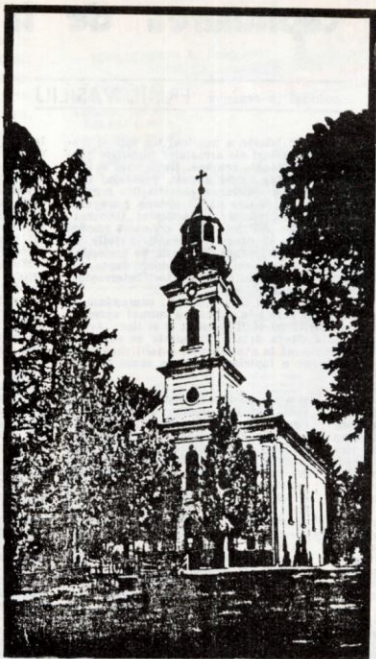
— Nu am nimic de vorbit cu generalii nemți. Du-i pe toți la București. Drum bun!

I-am escortat pe generalii germani la București, în propriul lor automobil „Horch”, la volanul cărui am trecut. În dreapta mea l-am plasat pe șeful german, iar în stînga au luat loc locotenent-colonelul Stoiculescu, avînd pe Gerstenberg la dreapta, iar la stînga pe Stahel. Pînă la București s-a menținut o tăcere aproape totală. Se întinucase de-a binelea cînd am ajuns la lagărul de prizonieri amenajat în cazarma Regimentului 21 infanterie din strada General Anghelcuș (actualmente Ștefan Furtună).

¹ Unitate înscărcinată cu paza podurilor, șoselelor și căilor ferate.

Indată ce a ieșit din Baia de Criș, spre Brăd, căldura zărește înălțându-se înaintea lui, cam la 2 km depărtare, impozanta clădire a bisericii din Tebea, important monument istoric. Înaintea celei de astăzi, a fost aici o altă biserică, tot din piatră, dar mult mai mică, cu turn din lemn și acoperită cu șindrii — așa cum se poate vedea în vechea fotografie din 1872, făcută cu prilejul înmormântării lui Iancu. Devenind cu totul nelncăpătoare, mica biserică a fost înlocuită, acum mai bine de trei sferturi de veac, cu cea de astăzi, căreia i s-a pus piatra fundamentală la 16 mai 1893 și a fost terminată și sfințită la 8/20 septembrie 1896. Pe bolta interioară, țebenii au hotărât să fie desenat tricolorul românesc. Când a fost zidită cea veche, nu se știe. În timpul revoluției din 1784, însă, aici a fost o biserică, lângă care era gorunul lui Horea. Iar după știrile păstrate prin tradiție, se spune că înaintea aceleia, ar fi fost o alta, numai din lemn, așezată ceva mai la o parte, pe un loc mai ridicat, numit „Gorgan”.

În partea stângă a bisericii din Tebea, se mai vede și astăzi, subrezit de trecerea anilor, dar păstrat ca o pioasă amintire, gorunul lui Horea, la umbra căruia legenda spune că acesta a înmormântat, în 1784, pe iobagi să se răscolească contra asupritorilor, pentru dreptate și libertate. Se zice că pe vremea aceea, ramurile lui se întindeau pe o suprafață circulară, al cărei diametru avea 12 m, iar vârsta îi era, atunci, de

LA ȚEBEA

I. POPESCU-MUSCEL

peste 600 ani. Dar dintele necrușător al vremii i-a ros trunchiul și i-a uscat crengile, rămânându-i verde numai una... De pe această creangă, tradiția spune că ar fi vorbit Horea iobagilor și de aceea a rămas verde.

Astăzi, trunchiul falnicului gorun abia se mai poate menține; pentru a-l proteja a fost încins cu cercuri de fier. Iar după primul război mondial a fost sădit lângă el un alt gorun, ca să-i ia locul când se va usca de tot.

La 8 octombrie 1966, cu prilejul unei vizite făcute pe aceste me-

leaguri, tovarășul Nicolae Ceaușescu a plantat aici un pui de gorun, „simbol al îmbinării peste veacuri a vechilor și recentelor tradiții de luptă eroică pentru libertate și propășirea poporului nostru. Aici, spunea, în cuvântarea rostită, secretarul general al partidului, „străjuiește de secole gorunul lui Horia — erou al povestirilor populare, simbol al renașterii Daciei, cum aprecia Marx personalitatea lui Horia. Gorunul evocă și figura marelui tribun al acestor mealeguri revoluționare de la 1848, Avram Iancu, înflăcărat luptător pentru drepturile sociale și naționale ale poporului nostru”.

Chiar în fața bisericii e mormintul lui Avram Iancu, străjuit de doi brazi și două tunuri. Pe crucea veche de piatră, se poate citi simpla inscripție inițială: Avram Iancu, Adv[ocat]. Pref[ectul]. leg[iunii]. gem[ine]. Rom[âne]. în anii 1848/9 † 1872. După primul război mondial, în 1923, deasupra mormintului a fost așezată

o placă de marmură, cu următoarea inscripție: Craiului Munților, Națiunea Română întregită în hotarele ei firești și unită în spiritul libertății. MDCCCXLVIII — MCMXVIII.

Celelalte două morminte ale tribunilor lui Iancu, Ion Băleanu și Simion Groza, sînt la cîteva pași spre dreapta.

Pe crucea veche a celui dintîi, în față, este săpat textul: Ici sîntă osemintele fericitului IONU unul dintre martirii națiunii române ucisă perfidamente în anul 1849, mai 23, iunie 4, 1849, pusă în 1869, Sept. 10. Iar pe partea din spate a crucii, scrie: Prefectul

(Urmare din p. 4)

Zarandului în 1848-9, prins mișelește în Abrud și spânzurat la losaș de fugarii unguri bătuiți de lăncu. — „Mor liniștiți, moartea mea e răsunată deajuns prin cele două înfringeri ale maghiarilor la Abrud!” au fost ultimile-i vorbe. Ceva mai jos, indicația: Osemintele lui i s'au adus aici la 16 August 1924 — la Centenarul nașterii lui lăncu.

În dreapta mormintului lui Buteanu, este mormintul celui alături tribun, al preotului Simion Groza, pe a cărui cruce scrie: Simion Groza, tribunul celor 7 sate zaradiene în 1848-9, eroul de la Sturțul din Abrud, paroh în Rovina 1834-1885. Osemintele lui au fost aduse aici în 16 august 1924, la Centenarul nașterii lui lăncu.

În cimitirul bisericii din Tebea își mai dorm somnul de veci 90 eroi români, căzuți în luptele eroice din primul război mondial. Din felul cum sînt așezate mormintele lor față de intrarea principală în curtea bisericii, pe poarta dinspre nord — 18 în partea dreaptă a aleii și 72 în cea stîngă — se poate forma cifra care reprezintă anul morții lui lăncu: 1872. Tot aici se mai află, în sfîrșit, și o cruce ridicată de locuitorii Tebei, în amintirea celor 64 eroi din această comună, căzuți în primul război mondial, precum și mormintul doctorului Pavel Oprea (1861-1937), fost profesor și director al Liceului „Avram lăncu” din Brad și luptător pentru cultura națională a românilor din Țara Zarandului.

Spre sfîrșitul secolului trecut, la mormintul lui lăncu a venit o delegație a studenților transilvăneni, sub conducerea tinerilor Scurtu, Novacovici și Șter, care a depus pe mormintul eroului o coroană de flori, cu o panglică tricoloră, pe care scria: Tinerimea română universitară, Eroul Național Avram lăncu, 1848.

Pe acest motiv, conducătorii delegației, Scurtu, Novacovici și Șter au fost dați în judecată de guvern, iar coroana confiscată. Tinerii învinși au fost nevoiți să treacă granița în vechiul regat, ca să scape de închisoare. La procesul care a urmat, apărați de Fr. Hossu-Longin și Ștefan Ciceo Pop, ei au fost achitați, iar prin sentința dată de Tribunalul Deva, coroana a fost restituită bisericii, spre a fi așezată pe crucea eroului lăncu. Azi coroana se păstrează într-o cutie de sticlă, în biserică, spre amintirea vremurilor și a oamenilor de altădată.

Bătălia dintre daci și romani o prezintă în aspra ei înverșunare: dacii „n-au fost scoși din hora lui Marte pînă ce n-a căzut în mijlocul ei regele lor însuși”. Descriind întemeierea statelor feudale românești, Miron Costin subliniază că și transilvănenii „au păstrat neschimbate numele cel vechi și se mîndresc și azi cu numele rumâni”, explicînd clar că: „ei nu se folosesc de denumirile de moldoveani și muntenii căci aceste numiri se trag de la rîurile de aici”. Într-o continuare arată: „Și pînă azi ei sînt mult mai numeroși ca ungurii [...]. Și au o limbă mult mai frumoasă și mai apropiată de cea italiană, mai ales maramureșanii”. Aduagă apoi, o constatare pe care o aflase, desigur, în timpul trecerii sale prin Maramureș că: „ei nu sînt supuși nimănui, liberi, nu slujesc pînă azi nici unui stăpîn. Numai cînd merge și principele în persoană încalecă și ei la război și țin pe cheltuiala lor garnizoana cetății Hust. Au privilegii deosebite și sînt pînă azi neîntrecuți în trebile ostășești”.

Gîndul suprem al lui Miron Costin era scoaterea românilor de sub dominația străină. De aceea, întreaga sa operă de cronicar sau poet avea drept scop să aprindă interesul și înțelegerea pentru soarta poporului român, vrednic de trai slobod, ca o cheazăie a originii și eroismului său. În acest spirit povestește legenda vîntătorii lui Dragoș care a gonit bourul din codrii maramureșeni pînă la apa Moldovei unde s-a înecat Molda, sau

„descălecarea” lui Negru vodă în Țara Românească. Laudă calitățile de orînduitor de țară ale lui Alexandru cel Bun și vitejia lui Ștefan cel Mare.

Tălmăcind și prelucrînd **Istoria de crălia ungurească** a lui Laurențiu Toppeltin din Mediaș, Miron Costin se preocupă și de istoria Transilvaniei, în cadrul stăpînirii maghiare. Îl interesează în mod deosebit faptele lui Ioan Corvin de Hunedoara, căruia îi slăvește calitățile de militar și om politic, fiind mîndru că-l poate număra printre eroii luptei împotriva cîmpirii otomane.

Idee cardinală în întreaga operă a lui Miron Costin, unitatea de origine a românilor, această primă etapă a conștiinței naționale, este sintetizată în cele șase **Stihuri de descălecătul țării**, aflate după **Predosloviea Letopiseșului Țării Moldovei**: „Neamul țării Moldovei de unde se trăgănează? [se trage — n.a.] / Din țările Rîmului, tot omul să creadă/ Traian întîi, împăratul, supuind pre dahii/ Dragoș apoi în moldoveni premenind pre vlahi/ Martor este Troianul, șanțul în țara noastră/ Și Turnul Săverinul, munteni, în țara voastră”.

În istoria poporului român, viața, fapta și opera de cronicar a lui Miron Costin sînt trepte în urcușul țării noastre spre libertate. Pledoaria lui pentru originea și unitatea românilor a străbătut vicisitudinile veacurilor și ne-a ajutat în necurmata strădanie de a ne apăra ființa națională.

Octombrie — noiembrie 1918

ARMISTIȚIUL

FERDINAND FOCH

mareșal al Franței

Pentru aliații occidentali, anul 1918 nu începea deloc promițător. Ofensivele lor din 1917 în diverse sectoare ale Frontului de Vest se soldaseră cu pierderi uriașe, pe care nu le compensau înfrimile câștiguri de teren dobândite. Generalul Robert Nivelle care, în ultima zi a anului 1916, luase locul lui Joffre în calitate de comandant-șef al forțelor franceze, rămăsese în acest post exact patru luni și jumătate, fiind la rândul său înlocuit de generalul Philippe Pétain (15 mai 1917). Intrate în război împotriva Germaniei la 6 aprilie, Statele Unite ale Americii, lipsite de serviciul militar obligator, erau abia pe cale de a-și constitui o armată de uscat. Din complicate rațiuni de politică internă, președintele Wilson stabilise că S.U.A. erau nu aliatul, ci asociatul Antantelor; până la 31 decembrie 1917, efectivele americane trimise în Europa, sub comanda generalului John J. Pershing, nu aveau decât o valoare simbolică.

Un rol deosebit de important în evoluția războiului l-au jucat revoluțiile ruse din 1917¹. Exemplul lor a însoțit zecile de milioane de oameni sortiți suferinței și morții, victime ale intereselor divergente ale marilor monopoluri și statelor imperialiste. În ciuda cenzurii foarte severe, soldații ambelor tabere au aflat despre

răsturnarea țarismului, despre crearea sovietelor și despre hotărârea crescândă a muncitorilor și țăranilor ruși de a pune capăt războiului. Sub influența revoluției din februarie de la Petrograd² și exasperate de jertfirea inutilă a 120 000 oameni, în cursul ofensivei eșuate din 16-20 aprilie, numeroase unități franceze s-au răscolat pe întregul front. Mișcările au fost înăbușite în sînge, dar spiritul de revoltă nu a dispărut. Victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie l-a dat un nou și puternic imbold. După ieșirea Rusiei din război, prin armistițiul semnat în decembrie la Brest-Litovsk, Puterile Centrale au adus evasitateala trupelor lor în Europa Occidentală. O mică parte a mers pe frontul secundar din Italia, covârșitoarea majoritate fiind dislocată în Franța, unde 177 divizii aliate treburau acum să înăbușe plect celor 205 divizii inamice.

Dar Germania și Austro-Ungaria nu aveau nici ele o situație de învidiat: strangulată pe plan economic de blocada maritimă impusă de Anglia, populația lor civilă pătimea tot mai grav de pe urma foametei. Încă din martie 1917, tinărul împărat de la Viena, Carol I, urmașul tron al lui Franz Joseph, încercase să inițieze tratative secrete de pace cu președintele Republicii franceze,

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 7/1967, 11/1969.

² Vezi Magazin Istoric, nr. 10/1968.

Raymond Poincaré. În răsărit, Bulgaria și Turcia, ajunse la capătul resurselor umane și materiale, se îndreptau spre prăpastie. Germania nu rămânea nici ea imună la zguduirii ca urmare a activității revoluționare desfășurate de gruparea Spartakus, muncitorii metalurgiști au făcut grevă în aprilie 1917, iar marinarii din flota militară s-au răscolit în iulie-august; până și Reichstagul a votat o moțiune în favoarea încheierii cît mai grabnice la păcii. Dar nici Parlamentul, nici guvernul de la Berlin, nu mai cîrmuiau efectiv țara. Puterea se afla în minile generalului Paul von Hindenburg, comandantul suprem și ale șefului său de stat-major, generalul Erich Ludendorff, conducătorul de fapt al operațiilor pe diversele fronturi. Acest cuplu instaurase o veritabilă dictatură militară, înăbușind în fața oricărei tentații a oamenilor politici de a acționa pentru curmarea conflictului.

Intruchipare a poftelor nesătioase de cucerire, a disprețului față de viețile oamenilor, a rasismului și reacționarismului sălbatic, Ludendorff nu concepea sfîrșitul războiului decît după obținerea „victoriei totale cu orice preț”. Dîndu-și seama că singura lui șansă era de a învinge înaltele ca efective americane să afluie prea greu în balanță, el a pregătît, încă din iarna 1917-1918, mari acțiuni ofensive, menite să izoleze și să distrugă mai întâi trupele britanice, apoi pe cele franceze.

Prima ofensivă a anului 1918 s-a desfășurat însele pe tărîm diplomatic. La 8 ianuarie, adresîndu-se Congresului S.U.A., președintele Wilson a enunțat ceea ce el numea „singurul program posibil de pace”. Cele 14 puncte ale acestuia, devenite de atunci faimoase, prevedeau, printre altele, ca măsuri postbelice: evacuarea de către Puterile Centrale a Rusiei, Românii, Serbii și Muntenegrului, autonomia popoarelor din Austro-Ungaria, reducerea armamentelor, formarea unei organizații internaționale care să asigure libertatea și integritatea teritorială a statelor mari și mici (vîltorea Societate a Națiunilor) etc.

Nici aliații occidentali, nici Puterile Centrale nu au dat atenție propunerilor americane. Primul ministru britanic, David Lloyd George, se temea că țara sa va pierde sceptrul de „regină a mărilor”. Venit în fruntea guvernului francez la 15 noiembrie 1917 Georges Clemenceau, în vîrstă de 73 ani, supranumit „Tigru” din cauza ferocității cu care își ataca adversarii politici, dezvăluia formula pe care înțelegea să o aplice: „Război, numai război!... Politică internă! Fac război! Politică externă! Fac război!”

De exact aceeași părere era Ludendorff, care a trecut la aplicarea minuișoarelor sale planuri.

21 MARTIE 1918: trei armate germane declanșează ofensiva pe rîul Somme, înfîngînd o „pană” largă de 20 km între forțele franceze și B.E.F. și apropiindu-se rapid de orașul Amiens. După două zile, Parisul începe să fie bombardat de gigantice piese de artilerie („Bertha cea grasă”). Manifestînd aceleași tendințe de panică și defetism care vor fi fatale Franței în iunie 1940, Pétain este convins de pierderea iminentă a Capitalei și acordă englezilor, grav amenințați cu nimicirea, un ajutor submediocru. Generalul Sir Douglas Haig, comandantul B.E.F.-ului, imploră Londra să obțină de la Clemenceau „numirea lui Foch sau a altui general francez care vrea să lupte”. În fața pericolului crescînd, aliații realizează unitatea de comandament care se lăsa așteptată de aproape patru ani: Foch devine la 26 martie „coordonator al Frontului de Vest”, iar la 3 aprilie „comandant suprem al forțelor aliate și asociate din Franța”.

După cîteva succese tactice, ofensiva lui Ludendorff se încheie printr-un eșec strategic la 5 aprilie. Fiecare parte pierde aproximativ 240 000 morți, răniți și dispa-ruți.

9 APRILIE: o armată germană întreprinde o a doua ofensivă, pe rîul Lys, împotriva unei fișe de apărare mai nordică a sectorului britanic, cu scopul de a cuceri porturile Dunkerque, Calais și Boulogne, la Canalul Mincii, încercînd astfel armata belgiană și rupînd legăturile aliaților cu Anglia. Deși e obligat să se retragă, B.E.F.-ul rezistă cu înverșunare și acțiunea la sfîrșit la 27 aprilie, fără a-și fi așezat țelurile. Pierderile sînt din nou egale — cîte 100 000 oameni.

27 MAI: Ludendorff declanșează cu două armate a treia ofensivă, pe rîul Aisne, rupînd linile unei armate franceze, ajungînd din nou pe malurile Marnel și forînd acolo un intrînd adînc de peste 36 km și larg de aproape 50 km. Anticipînd o victorie facilă, Kaiserul, Kronprinzul (fiul și moștenitorul său prezumptiv), Hindenburg și Ludendorff, reușit în grabă pe cîmpul de luptă, lansează cuvîntul de ordine „Nach Paris!” („Spre Paris!”).

În Franța suflă un vînt de panică. Foch se află în permanent conflict cu Pétain, dar acum are trîșnetul și cu Clemenceau, căruia îi dătează funcția; la un moment dat, sub tirul întrebărilor suspicioase ale primului ministru, mareșalul ripostează: „Vreți să mă trimiteți în fața Consiliului de război? Totuși, Clemenceau îl apără în Parlament, cînd deputații cer demiterea lui Foch. La 4 iunie, sub presiunea unor contraatcuri aliate și americane, Ludendorff pune capăt operației.

9 IUNIE: două armate germane efectuează a patra ofensivă, pe rîul Oise, dar unități franceze și americane o opresc după numai patru zile.

15 IULIE: alte două armate germane lansează a cincea ofensivă, în Champagne, pe direcția Marnel, care este astfel vizată a treia oară. Un număr de 14 divizii forțază trecerea rîului la vest de orașul Reims, dar rezistența aliaților se dovedește din nou foarte dură. Recunoscîndu-și eșecul, la 19 iulie, Ludendorff se pregătește de o retragere generală, pentru a-și reduce frontul, pe aliniamentul Soissons — Chateau-Thierry — Reims. În cele cîinci ofensive, el a pierdut aproximativ o jumătate de milion de oameni. Pierderile franceze și britanice sînt întrucîtva mai mari, dar trupele americane soseau acum pe front într-un ritm de aproape 300 000 oameni pe lună (pînă la sfîrșitul războiului, totalul lor va ajunge la 42 divizii).

Din ziua de 18 iulie, inițiativa a fost prelăuată de aliați care au angajat următoarele operații:

— ofensiva dintre rîurile Aisne și Marna (8 iulie-5 august), executată de trei armate franceze, întărite cu 8 divizii americane (în cluda opoziției lui Pétain, mereu temător de „colosala forță germană”), a lăsat intrîndul german din acea zonă, scurînd frontul cu aproape 45 km, înăluțînd orice amenințare asupra Parisului și capturînd 30 000 prizonieri, peste 600 tunuri și 3 000 mitraliere. Ca recompensă pentru victorie, primul ministru Georges Clemenceau l-a decernat lui Foch bastonul de mareșal al Franței;

— ofensiva de la Amiens (8 august-4 septembrie) s-a desfășurat în două faze. Prima a durat trei zile: cu spîrșina a peste 2 000 tunuri, 415 tancuri și aproape 800 avioane, o armată britanică și una franceză, urmată apoi de o a doua, au rupt frontul înamic luînd 15 000 prizonieri și 400 tunuri. În fața a doua s-au angrenat în luptă și alte armate aliate, care l-au silit pe Ludendorff să ordone o retragere generală din intrîndurile de pe rîul Lys și din zona Amiens, pînă la „linia Hindenburg” — o zonă fortificată la est de aliniamentul Arras-Soissons, unde germanii se mai retrăsese și în primăvara lui 1917. Pierderile lor depășeau 100 000 oameni, pe cînd ale francezilor și englezilor nu ajungeau nici la jumătatea acestor cifre.

Trecînd de la un optimism plin de aroganță la cel mai complet pesimism, Ludendorff nota: „Cînd soarele zilei de 8 august a apus pe cîmpul de luptă, cea mai mare înfrîngere suferită de armata germană de la începutul războiului era un fapt împlinit. 8 august a fost ziua cea neagră pentru forțele noastre...”. La 11 august, el și-a înalțat demisia, pe care Kaiserul Wilhelm II nu a primit-o, deși ajunsesse la o concluzie asemănătoare: „Văd că trebuie să cîdem la înțelegere [cu inamicul — n.a.]. Am atins aproape limita capacității noastre de rezistență. Trebuie să punem capăt războiului”.

Nici generalul, nici împăratul nu au luat însă măsuri pentru a pune capăt măcelului și evenimentele s-au precipitat în continuare. La 12 septembrie, Armata 1 a S.U.A., spîrșinită de 600 avioane aliate, a declanșat ofensiva împotriva intrîndului german de la St. Michel, la sud de Verdun, pe care l-a lichidat în 4 zile: a fost cea mai mare operație a trupelor de uscat americane după războiul de secesiune din 1861-1865.

La 26 septembrie, aceeași Armată 1 americană, avînd în flancul stîng Armata 4 franceză, a lovit prin surprindere inamicul, pe ambele maluri ale Meusei și la nordul rîului, în pădurea Argonne. Pînă la 8 octombrie, trupele aflate în ofensivă au străpuns primele două din

cele trei linii fortificate de apărare ale germanilor. La 4 octombrie, asaltul a fost reluat și americanii au curățat pădurea Argonne, iar Armata 4 a forțat trecerea râului Alsne. Până la sfârșitul lunii octombrie, cea de-a treia și ultima linie de apărare germană era în cea mai mare parte străpunsă.

O zi după debutul acestei ofensive americane, la 27 septembrie, un grup de armate din B.E.F. a lovit „linia Hindenburg”, cucerind, la 5 octombrie, ultimele sale poziții de apărare. La 25 septembrie a treia a acțiune în Flandra și grupul de armate anglo-belgiene, comandat de regele Albert I al Belgiei. Situația trupelor

germane pe Frontul de Vest devenea din ce în ce mai critică.

Numit cancelar (prim-ministru) al Germaniei, prințul Max von Baden a adresat la 6 octombrie un mesaj președintelui Wilson, solicitând un armistițiu pe baza celor 14 puncte enumerate de el. De aici, dăm din nou cuvântul mareșalului Foch, care își continuă amintirile reunite sub modestul titlu: *Mémoires pour servir à l'histoire de la guerre de 1914-1918* („Memorii care să contribuie la istoria războiului din 1914-1918”).

F.V.

Încă la 6 octombrie 1918, prin intermediul guvernului elvețian și al ministrului său la Berna, guvernul german a adresat o notă președintelui Statelor Unite ale Americii, căruia îi solicita „să se ocupe de problema păcii, să informeze în acest sens toate statele beligerante și să le invite să trimită plenipotențieri pentru începerea negocierilor”. Guvernul german se declara dispus să abordeze aceste negocieri pe baza programului din mesajul adresat de președintele Wilson Congresului la 8 ianuarie 1918 și din declarațiile sale ulterioare, mai cu seamă în cea din 27 septembrie 1918. În sfârșit, lăsând să se întrevadă situația sa grea, Berlinul cerea „încheierea imediată a unui armistițiu general pe uscat, pe mare și în aer”.

La 8 octombrie, răspunzând la această notă, președintele Wilson a menționat că o condiție prealabilă pentru încheierea armistițiului era retragerea imediată a armatelor germane din teritoriile invadate.

În aceeași zi de 8 octombrie, luasem și eu inițiativa de a adresa d-lui Clemenceau un proiect sumar al obligațiilor care, după părerea mea, ar fi trebuit impuse inamicului „în eventualitatea încetării, fie și momentane, a ostilităților”. La baza acestor obligații stăteau trei principii.

„Nu poate fi vorba ca armatele [aliat — n.t.] care operează în Franța și în Belgia să înceteze ostilitățile înainte de:

1) Eliberarea teritoriilor invadate în pofda tuturor

legilor — Belgia, Franța, Alsacia-Lorena, Luxemburg — și readucerea populației refugiate.

Inamicul va trebui așadar să se retragă din aceste teritorii într-un interval de cincisprezece zile și să repatrieze imediat populațiile respective [care trebuiseră să se refugieze — n.t.].

Prima condiție a armistițiului

2) Asigurarea unei baze convenabile de operații militare care să ne permită continuarea războiului până la distrugerea forței inamice în eventualitatea unui eșec al negocierilor de pace.

Pentru aceasta ne sînt necesare, în același interval de cincisprezece zile, două sau trei capete de pod pe Rin, la nivelul orașelor Rastadt, Strasbourg, Neu Brisach (un cap de pod = un semicerc trasat pe malul drept, avînd o rază de 30 km și drept centru faleză malului drept).

A doua condiție a armistițiului

3) Obținerea de garanții pentru reparațiile la care ne dau dreptul distrugerile provocate în țările aliate, reparații a căror listă urmează a fi prezentată la negocierile pentru tratatul de pace.

În acest scop trupele inamice vor părăsi regiunile de pe malul stîng al Rinului într-un interval de treizeci zile; pînă la semnarea păcii, aceste regiuni vor fi ocupate și administrate de trupele aliate de comun acord cu autoritățile locale.

A treia condiție a armistițiului

În afară de acestea, este cazul să se pună următoarele condiții complementare:

4) Toată tehnica militară și materialul de asigurare de orice natură, care nu vor putea fi evacuate de trupele germane în termenele fixate, vor trebui lăsate pe loc, distrugerea lor fiind interzisă.

5) Militarii din unitățile care nu vor părăsi teritoriile stabilite în termenele fixate vor fi dezarmați și făcuți prizonieri de război.

6) Materialele de cale ferată, linii și exploatare vor fi lăsate pe loc și nu vor constitui obiectul nici unei distrugerii. Întregul material belgian și francez capturat (sau echivalentul său numeric) va fi restituit imediat.

7) Instalațiile militare de orice fel destinate trupelor — bivouacuri, cantonamente, parcuri, arsenale — vor fi părăsite intacte, transportarea sau distrugerea lor fiind interzisă.

8) Același lucru va fi valabil pentru unitățile industriale și atelierele de orice fel.

9) Ostilitățile vor înceta la 24 ore după ziua în care părțile contractante vor accepta condițiile”.

**Max von Baden
încearcă să profite**

Adevărul este că, în prima jumătate a lunii octombrie, eram încă prea departe de Rinul de Nord, pentru a ne putea

¹ Vezi *Magazin Istorie*, nr. 9/1975. Titlul și subtitlurile fragmentului publicat aparțin redacției revistei *Magazin Istorie*.

Generalul John Pershing, comandantul forțelor expediționare americane, debarcă la Boulogne

În ciuda unei cronice afecțiuni a ochilor, primul ministru francez Georges Clemenceau face dese inspecții pe front

Ferdinand Foch după primirea însemnelor de mareșal al Franței

În p. 44: sosirea primilor plenipotențiar germani în liniile franceze (desen)

gândi la ocuparea teritoriului respectiv, în condițiile unui armistițiu imediat, dar ne puteam asigura cucerirea Rinului de Sud, aflat mult mai aproape de armatele noastre și care ne asigura forțarea fluviului în eventualitatea reluării ostilităților. Iată de ce, în nota din 8 octombrie ceream capetele de pod de la Neu Brisach, Strasbourg și Rastadt. Ele ne ofereau posibilitatea de a ocoli linia de apărare pe care o constituia fluviul în partea sa centrală, dacă ar fi trebuit să reluăm lupta după o suspendare a operațiilor intervenită la acea dată.

După cum se vede, exista o deosebire considerabilă între aceste propuneri și condiția unică a evacuării, enunțată de președintele Statelor Unite. E drept că, fixând un minimum

fără de care nu putea fi vorba de armistițiu, președintele Wilson nu exclusese, pare-se, orice alte condiții socotite ca necesare de către aliați. Tocmai aceste condiții le-am expus eu în fața șefilor de guverne ale Antantei, reuniți la Paris la Ministerul Afacerilor Externe, în după-amiaza zilei de 9 octombrie. Totuși, în ciuda opiniei d-lui Clemenceau, care ar fi preferat să nu intervină imediat în dezbaterile angajată între Berlin și Washington, dl. Lloyd George, pentru a evita orice neînțelegere ulterioară, și-a convins colegii să adreseze de urgență un mesaj președintelui Wilson spre a-i atrage atenția asupra insuficienței condițiilor, care, spunea el, nu l-ar împiedica „pe inamic să tragă un avantaj din încetarea focului, pentru ca la

expirarea armistiștiului, ne-urmat de pace, să se aște într-o situație militară mai favorabilă decât în momentul întreruperii ostilităților. I s-ar da astfel posibilitatea de a ieși dintr-o situație critică, de a-și salva materialul, de a-și regrupa unitățile, de a-și scurta frontul, de a se retrage fără pierderi de vieți omenești pe pozițiile noi pe care ar avea vreme să și le aleagă și să le întărească”.

Dl. Lloyd George adăuga: „Condițiile unui armistițiu nu pot fi stabilite decât după consultarea experților militari și potrivit situației militare în momentul când încep negocierile...”.

Dl. Lloyd George fusese bine inspirat cerind expedierea imediată a mesajului, deoarece germanii, după cum era și de așteptat, nu doreau să

piardă prilejul nesperat care li se oferea de a ieși onorabil din încurcătură.

La 12 octombrie, prințul Max von Baden se grăbea să comunice la Washington că era gata „să se conformeze propunerilor de evacuare prezentate de președinte, pentru a ajunge la un armistițiu”.

Dar președintele Wilson, fiind între timp prevenit de aliași asupra pericolului la care se expunea, a îndrumat negocierile pe un făgaș mai ferm, telegrafiind, la 14 octombrie, cancelarului german:

„...Trebuie să fie limpede că prevederile armistițiului sînt probleme de resortul și de competența consilierilor militari ai guvernului Statelor Unite și ai guvernelor aliate și că nu poate fi acceptat de către guvernul Statelor Unite nici un acord care să nu asigure garanții pe deplin satisfăcătoare cu privire la menținerea actualiei superiorității a armatei Statelor Unite și ale aliașilor pe cîmpul de luptă...”.

Ar fi fost o dovadă de îngîmfare din partea noastră să credem că guvernul de la Berlin, oricare ar fi fost el, se va înclina de bună voie în fața noilor exigențe ale Casei Albe. El s-a prefăcut că ignoră condițiile puse pentru încheierea armistițiului, care se înăsprișeră subit. Neputîndu-i recuza pe generalii aliați, la avizul cărora s-a referit președintele Wilson, Berlinul a încercat în schimb să-i antreneze pe un teren ceva mai solid pentru germani. De ce, se mira guvernul berlinez, să vorbim despre avantaje militare a căror evaluare e atît de dificilă? Pentru determinarea profiturilor și pierderilor de război, n-ar fi mai bine să ne bazăm pe cifre ușor de stabilit, cum ar fi efectivele prezente atunci pe cîmpul de luptă?...

„Acceptînd propunerile referitoare la evacuarea teritoriilor ocupate, scria cancelarul Max von Baden la data de 20 octombrie, guvernul german a pornit de la principiul că

Noiembrie 1918: unități militare germane se răscoală împotriva Kaiserului

atît modalitățile acestei evacuări cît și condițiile armistițiului, trebuie lăsate pe seama consilierilor militari și că proporția actuală a forțelor aflate pe front trebuie să constituie o bază pentru acordurile care asigură și garantează aceste condiții. Guvernul german lasă la latitudinea președintelui Statelor Unite crearea cadrului necesar pentru punerea la punct a detaliilor, fiind convins că președintele nu va admite nici o pretenție incompatibilă cu onoarea poporului german și cu instaurarea unei păci drepte...”.

Capcana întinsă de prințul von Baden nu putea înșela guvernele aliate, dar venise timpul ca discuțiile purtate de două săptămîni încoace între Berlin și Washington să ia sfîrșit. Ele nu se puteau solda decît cu confuzie și, de altfel, nu era de loc de dorit ca germanii să ajungă să-l considere pe președintele Wilson un fel de arbitru între guvernele Antantei și imperiile centrale. Într-

un asemenea joc, aliații aveau totul de pierdut și nimic de cîștigat; esențialul era să se dea cuvîntul, fără întîrziere, consilierilor militari.

Dincolo sau dincoace de Rin ?

La sfîrșitul ședinței [din 25 octombrie 1918 — n.t.] în care comandanții șefi fuseseră solicitați să-și expună punctele de vedere cu privire la armistițiu, s-au redactat condițiile militare ce trebuiau supuse atenției guvernelor aliate. În principal ele cuprindeau:

1) Evacuarea imediată a teritoriilor invadate în pofida tuturor legilor — Belgia, Franța, Alsacia-Lorena, Luxemburg — și repatrierea imediată a locuitorilor lor.

2) Cedarea de către inamic a 5 000 tunuri, 30 000 mitraliere și 3 000 aruncătoare de mine.

3) Evacuarea armatei germane din regiunile de pe malul stîng al Rinului, ocuparea de către aliați a capetelor de pod cu o rază de treizeci kilometri, stabilite pe malul drept la Mainz, Koblenz, Köln, Strasbourg și amenajarea pe același mal a unei zone neutre cu o lățime de patruzeci kilometri la est de fluviu.

4) Interzicerea pentru inamic de a provoca distrugeri sau pagube pe teritoriile evacuate.

5) Livrarea a 5 000 locomotive și 150 000 vagoane în bună stare de funcționare.

6) Livrarea a 150 submarine, retragerea flotei de suprafață în porturile Mării Baltice și ocuparea porturilor Cuxhaven și Helgoland de către flotele aliate.

7) Menținerea blocadei pe durata îndeplinirii condițiilor de mai sus.

Eu însumi le-am dus la Paris, în după-amiaza de 25 octombrie și am înmînat textul astfel redactat alți președintelui Republicii, cit și președintelui Consiliului de miniștri. Cînd, în întrevederea pe care am avut-o cu dl. Poincaré, acesta a remarcat că germanii ar putea să considere condițiile inacceptabile și să le refuze, i-am răspuns: „Atunci vom continua războiul, deoarece, în stadiul în care am ajuns armatele aliate la ora actuală, nu avem dreptul să oprim înaintarea lor victorioasă înainte de a fi făcut imposibilă orice rezistență germană și de a fi obținut garanții trainice pentru o pace cucerită cu prețul altor sacrificii!”

Nu puteam pune capăt operațiilor noastre de înaintare spre Berlin decît după ce deveneam stăpîni pe poziția Rinului care bara fluviul pe tronsonul dintre Köln și Mainz.

[...] În dimineața de 31 octombrie, o primă întrunire a șefilor de guverne aliate a avut loc la Paris la colonelul House, trimisul special în Franța al președintelui Wilson. Am aflat

încă de la începutul ședinței că Turcia semnase armistițiul de la Moudros și că Austria era scoasă din luptă.

În aceste condiții fiind invitat să-mi spun părerea asupra situației generale, mi-a fost ușor să arăt cît de prielnice ne erau evenimentele începînd din acel moment.

De mai bine de trei luni germanii, înfrinși în Franța și în Belgia, obligați fără încetare să se retragă, lăsa-
seră deja în mîinile noastre peste 260 000 prizonieri și 4 000 tunuri. Situația militară a Germaniei dovedea o profundă dezorganizare, în timp ce noi mai eram în stare să luptăm în tot cursul iernii, pe un front de 400 km și să continuăm războiul, dacă era necesar, pînă la distrugerea inamicului.

După această expunere, colonelul House m-a întrebat dacă mi se pare de preferat continuarea războiului împotriva Germaniei sau încheierea unui armistițiu. La care i-am răspuns: „Nu fac război de dragul războiului. Dacă obțin prin armistițiu condițiile pe care vrem să le impunem Germaniei, mă declar satisfăcut. Scopul fiind atins, nimeni nu are dreptul să mai verse vreo picătură de sînge în plus”.

În după-amiaza zilei de 31 octombrie, la Versailles s-a ținut o ședință a Consiliului superior de război. La începutul acestei ședințe, care urma să fie consacrată examinării condițiilor de armistițiu cu Austro-Ungaria, am fost din nou invitat să iau cuvîntul și mi-am repetat declarațiile făcute dimineață cu privire la situația militară din ce în ce mai favorabilă a aliaților.

La 1 noiembrie a început examinarea în amănunt a condițiilor de armistițiu pe care urma să le impunem Germaniei.

Dimineața s-a ținut la Paris, la Ministerul de Război, o nouă ședință a șefilor de guverne aliate. S-au citit, cu acest prilej, condițiile pe care le propusesem în legătură cu ocuparea malului stîng al Rinului. Încîndu-se o discuție feldmaresăul Haig a putut să-și expună din nou punctul de vedere și declarațiile făcute la 25 octombrie, care reprezentau, bineînțeles, modul de a privi al d-lui Lloyd George și al colegilor săi. Această teză — care suspenda ostilitățile prin oprirea armatelor aliate la frontiera Belgiei, Luxemburgului și Alsaciei-Lorenei, adică pe malul stîng și la o oarecare distanță de Rin, pe scurt, cu obstacolul sub nas — era din punct de vedere militar inacceptabilă. Ea lăsa Germaniei, aflată la adăpostul Rinului, posibilitatea de a-și reface armatele în timpul elaborării condițiilor de pace și posibilitatea, în caz că nu accepta aceste condiții, de a relua lupta sub auspiciu defavorabil pentru armatele aliate, acestea putînd pierde o mare parte din roadele unor victorii obținute cu greu. Neluînd Rinul prin armistițiu, guvernele aliate riscuau să compromită pacea pe care o doreau. Teza mea a fost acceptată.

[...] În după-amiaza de 2 noiembrie, la Versailles s-a ținut o nouă ședință, în cursul căreia au fost discutate condițiile navale ale armistițiului și cele privitoare la frontul din Rusia.

[...] În sfîrșit, la 4 noiembrie, după o ultimă citire, șefii guvernelor aliate au stabilit textul definitiv al armistițiului, care a fost telegrafiat imediat președintelui Wilson. S-a hotărît de asemenea ca, asistat de un amiral britanic, să fiu împuternicit de a comunica acest text solilor desemnați oficial de guvernul german și de a trata cu ei pe aceste baze.

AGATHOCLE

LA ASEDIUL ASEDIATORILOR

HORIA C. MATEI

Anul 316 î.e.n. Cu 7 ani în urmă, pe malul Eufratului — în Babilon — se stinsese cel mai strălucit cuceritor al antichității: Alexandru Macedon. Imensul său imperiu era acum sfîșiat de luptele dintre generalii (diadohii) săi. În Peninsula Italică, Roma era angajată în cel de-al doilea război samnit pentru stăpînirea unei părți din Italia, anume Campania. Sub presiunea necruțătoare a legiunilor romane și a hoardelor celtice de peste Alpi, orașele etrusce își trăiau ultimele clipe de neațîrnare. În acest moment, Cartagina, semeața republică oligarhică, încerca să cucerească ultimele colonii grecești din Sicilia și să devină, astfel, stăpîna necontestată a celei mai mari insule a Mediteranei. Siracuză, cel mai însemnat polis (oraș-stat) al Siciliei antice cunoștea, la rîndu-i, evenimente de primă importanță pentru destinele lumii grecești occidentale. Conducătorul demosului — am spune azi, al partidei populare — Agathocle, ales recent strateg al orașului, denunța în plină zi uneltirile Consiliului celor 600, bastionul oligarhiei, acuzîndu-i pe fruntașii acestuia de manevre ostile intereselor poporului și de încercarea de a-l asasina. Profitînd de tumultul iscat, Agathocle a executat imediat căpeteniile partidei oligarhice. Astfel — a spus el mulțimilor adunate în piața orașului — a curățat cetatea de elementele ei cele mai dăunătoare. Își făcuse datoria și depunea toate prerogativele puterii în mîinile poporului. Bine regizat, finalul a fost cel scontat: adunarea i-a acordat puteri discreționare, făcînd din el stăpînul unic și absolut al Siracuzei. A început, astfel, o nouă pagină în destinul zbuciumat al unui om — poate cea mai interesantă personalitate a lumii grecești apusene.

Syracusa antică (încercare de reconstituire din 1717)

În p. 50: Agathocle, tiranul Siracuzei (bust de marmură aflat în Muzeul din Neapole)

Fiu al unui exilat din Rhegion (azi Reggio, în Italia), Agathocle s-a născut, probabil, în anul 360 î.e.n., la Thermai (Termini), oraș din partea apuseană a Siciliei. Olar o vreme ca și tatăl său, s-a stabilit la vârsta de 18 ani în Siracuză, obținând după cîțva timp cetățenia. Cele două decenii care s-au scurs după moartea guvernatorului siracuzan Timoleon (337 î.e.n.) au fost marcate de re izbucnirea conflictelor între oligarhi și democrați. Sprijinindu-se pe prestigiul dobîndit în cursul unor expediții militare, Agathocle a devenit, treptat, un conducător influent al partidei democrate. În fața adunării poporului, el a atacat violent pe conducătorii aristocrației. Efectul nu a fost însă cel dorit și Agathocle a trebuit să părăsească în grabă orașul. A peregrinat prin sudul Italiei, ca mercenar în slujba Tarentului, apoi a Rhegionului. Între timp, vestea victoriei unei

insurecții democratice la Siracuză l-a determinat să se întoarcă în oraș. La scurt timp, însă, noul conducător al orașului, corintianul Aketorides, în loc să se mențină deasupra partidelor cum cerea tradiția, a pactizat cu oligarhi exilați, iar Agathocle a fost din nou silit să părăsească, travestit, în timpul nopții Siracuză scăpînd ca prin minune de urmăritorii trimiși după el. De data aceasta, n-a mai plecat din Sicilia. Grupînd în jurul său pe toți nemulțumiții, s-a retras în orașul Morgantina, pe care l-a transformat într-o adevărată bază de operații. A cucerit apoi orașul Leontinoi (Lentini, în Sicilia) și, după o vreme, a revenit sub zidurile cetății care-l izgonise în două rînduri.

Orașele-state grecești din Italia meridională și Sicilia — rod al marii colonizări elene din secolele VIII-VII î.e.n. — cunoscute de la jumătatea

veacului VI sub denumirea generică de Grecia Magna, stăviliseră, în primele trei decenii ale sec. V î.e.n., atît expansiunea etruscă cît și pe cea cartagineză, iar în primul sfert al sec. IV î.e.n. trăiseră o epocă de strălucire economică și culturală nemaiîntîlnită. Acum aveau o existență dificilă, fiecare apărîndu-și cu îndrîjire independența din ce în ce mai amenințată de iureșul populațiilor italice și de tiramelele cartagineze.

Cartagina, ale cărei forțe pătrunseseră în Sicilia încă din sec. VIII-VII î.e.n., ocupa în acea vreme o treime din insulă și, ca întotdeauna, era gata să profite de pe urma conflictelor dintre cetățile grecești pentru a-și extinde stăpînirea și influența în regiunile răsăritene. Amenințați de Agathocle, oligarhi Siracuzei au cerut ajutor lui

¹ Vase cu trei rînduri de vase.

Hamilcar, comandantul suprem al trupelor cartagineze din insulă. Printr-o schimbare de atitudine, ale cărei amănunte au rămas necunoscute, nu ei, însă, ci Agathocle a reușit să-l facă aliat pe Hamilcar, care a mediat încheierea ostilităților și a impus încheierea păcii. Printre altele, condițiile de pace statorniceau relații pașnice cu Cartagina, reprimirea lui Agathocle în oraș și alegerea lui în funcția de strateg.

Primele măsuri inițiate pe plan intern s-au situat pe linia generală, a tiraniei¹ grecești: exilarea oligarhilor, anularea datorilor, redistribuirea pământurilor, încurajarea meșteșugurilor și a comerțului, măsuri care i-au asigurat un puternic sprijin în rândurile cetățenilor Siracuzei.

Lovitura de teatru

Îngrijorate de posibilitatea instaurării unui regim ferm la Siracuză, principalele orașe grecești din Sicilia — Acragas, Gela, Messina (azi, Agrigento, Gela și Messina) — ostile lui Agathocle, au acordat azil exilaților siracuzani și, în anii 314-313 î.e.n., au format o ligă la care a aderat și Tarentul, oraș din sudul Italiei. Neputându-se ajunge la un punct de vedere comun în privința conducerii operațiilor militare, ligă a apelat la spartanul Akrotatos. Dar cruzimea, tendințele despotice ale noului comandant, asasinarea lui Sosistratos, conducătorul exilaților siracuzani, au dus în scurt timp la destrămarea ligii. Hamilcar, comandantul cartaginez a fost din nou cel care a mediat încheierea păcii: cetățile grecești din Sicilia, cu excepția Messanei, au recunoscut tacit hegemonia Siracuzei. Un an mai târziu, sub presiunea trupelor de mercenari ale lui Agathocle, Messina s-a debarasat de povara compromițătoare a exilaților și s-a

raliat și ea tiranului din Siracuză.

Încercarea lui Agathocle de a ocupa orașul Acragas, a doua mare cetate grecească a Siciliei, a eșuat din cauza intervenției Cartaginei. Acțiunea tiranului Siracuzei, de unificare a tuturor cetăților grecești, urmărea, în ultimă instanță, eliminarea Cartaginei din Sicilia; o confruntare între cele două tabere devenise, deci, inevitabilă.

Primul an de război (312 î.e.n.) s-a desfășurat fără operații de anvergură, ambele tabere străduindu-se să-și întărească potențialul militar. Agathocle a respins un atac lansat împotriva Gelei de armata exilaților siracuzani, conduși de Deinocrate. La începutul anului următor, noul general cartaginez tot cu numele de Hamilcar, fiul lui Giscon (celălalt Hamilcar murise între timp), recent debarcat în Sicilia, a reunit sub ordinele sale peste 40 000 pedestri și 10 000 călăreți, forță considerabilă pentru acea vreme. Flota cartagineză era stăpână pe mare, blocând coastele Siciliei. Douăzeci de nave siracuzane au fost capturate în strîmtoarea Messinei. Deși avea forțe inferioare, Agathocle a încercat să bazeze, la Himera (oraș azi dispărut), înaintarea adversarilor. Într-o acțiune de mare curaj, el a asaltat tabăra adversă. După un succes inițial, prin intervenția neașteptată a unor noi forțe cartagineze, Agathocle a fost constrins să se retragă între zidurile Gelei. Spera că, în timp ce inamicul va asedia această cetate, Siracuză își va putea organiza temeinic rezistența. Dar cartaginezii, intuindu-i planurile, n-au asediat Gela, ci au înaintat în marșuri repezi spre răsărit. În scurtă vreme, Leontinoi, Camarina (azi dispărut), Tauromenion (Taormina) și Messina au trecut de partea cartagineză. După o confruntare inegală, abandonat de toți aliații, Agathocle s-a retras în Siracuză.

Asediat pe mare și uscat, el a încercat să reziste. Sub povara lipsurilor, locuitorii Siracuzei au început, însă, să se arate nemulțumiți. Agathocle a conceput un plan de o originalitate și îndrăzneală fără precedent: atacarea

inamicului la el acasă. A format un corp expediționar alcătuit din 14 000 siracuzani și mercenari (greci, italici și celți), pe care i-a pregătit pentru o acțiune al cărei țel nu l-a dezvăluit nimănui. După ce l-a numit guvernator al orașului pe fratele său, Antandros, în amurgul zilei de 14 august 310 î.e.n. (o eclipsă de soare care a avut loc în cea de-a doua zi a permis fixarea cu precizie a acestei date!), tiranul a dispus îmbarcarea corpului expediționar în cele 60 nave pe care le mai poseda. Profitând de dezordinea produsă în cadrul escadrei cartagineze care bloca portul, dezordine pricinuită de apariția bruscă a unui convoi de nave cu cereale ce se apropia de Siracuză, a forțat ieșirea din radă și s-a îndreptat spre nord. Inițial, inamicul a considerat manevra doar ca o diversivnă în sprijinul convoiului siracuzan. Timp de șase zile și șase nopți — urmărit de escadra cartagineză, superioară numeric — Agathocle a reușit să înconjoare toată coasta septentrională a Siciliei și, în văzul flotei cartagineze, a debarcat nevățat pe pământul Africii de Nord, la capul Hermaion (azi capul Bon, Tunisia), la circa 100 km de Cartagina.

În fața porților Cartaginei

Abia debarcat, el a anunțat trupelor sale hotărîrea de a închina flota zeităților protectoare ale Siciliei — Demeter și Core — și, sub privirile stupefiate ale oamenilor săi, a transformat imediat într-o imensă torță, vasul amiral.

Comandanții celorlalte nave i-au urmat exemplul. Ostașii trebuiau să înțeleagă că nu le rămînea decît să învingă ori să piară.

Vestea debarcării lui Agathocle a creat cartaginezilor impresia că armatele lor din Sicilia au fost nimicite și orașul a fost cuprins de panică. După primele clipe de confuzie extremă, Consiliul celor 1000 din Cartagina, i-a însărcinat pe conducătorii celor două mari facțiuni rivale care

¹ Tirania, ca formă de conducere politică, a apărut, în condițiile democratizării vieții politice, în sec. VII î.e.n., în Grecia antică și s-a extins apoi în orașele-stare grecești din sudul Italiei și Siciliei. Mult mai târziu, tirania a devenit sinonimul unei guvernări crude și despotice, înlocuite prin uzurpare.

dominau viața politică a cetății, Bomilcar și Hannon, să mobilizeze o armată. Trupele siracuzane s-au găsit în fața unui adversar de patru ori mai numeros, dar animozitățile dintre cei doi comandanți cartaginezi aveau să le fie de mare ajutor. Hannon însuși a căzut în timpul luptei și retragerea cartagineză s-a transformat într-o derută dezastruoasă.

În războiul dintre Siracuză și Cartagina se crease o situație de-a dreptul bizară: armatele fiecărei părți asediau în același timp Capitala adversarului! De la întemeierea sa, Cartagina nu mai cunoscuse un pericol atât de amenințător. Îndrăznețul siracuzan avea cimp liber de acțiune în Africa de Nord, unde inamicul trecuse la defensivă. Orașe ca Thapsus și Hadrumetum (Sousse, Tunisia) au căzut în mâinile lui Agathocle; un rege libian i s-a aliat. Potrivit informațiilor istoricului grec Diodor din Sicilia, el a devenit stăpînul a peste 200 așezări punico. O nouă armată cartagineză, întărită cu contingente detașate din Sicilia, a fost înfrîntă lângă actualul oraș Tunis. Constrînși la pasivitate în Africa, cartaginezii au încercat, în primăvara anului 309 î.e.n. printr-un suprem efort, să îngenuncheze Siracuză la ea acasă. Asaltul a eșuat, însă; Hamilcar însuși a fost făcut prizonier, iar capul lui trimis lui Agathocle. Armata punică din Sicilia s-a destrămat.

Dar forțele de care dispunea Agathocle erau insuficiente pentru un asediu decisiv al metropolei cartagineze. La aceasta s-a adăugat și revolta propriilor săi mercenari, revoltă înăbușită numai datorită singelui rece și talentului de orator al lui Agathocle. În căutarea unei soluții care să-i permită consolidarea succeselor anterioare și să-i ofere perspectiva unei noi ofensive, el a apelat la macedoneanul Ophellas, un fost locotenent al lui Ptolemeu, guvernatorul provinciei nord-africane Cirenaica — din partea de est a Libiei de astăzi — oferindu-i în schimbul ajutorului militar, toate teritoriile cucerite în Africa.

În vara anului 309 î.e.n., Ophellas, sosit cu 10 000 mercenari greci și tot cu atîția coloniști, a făcut joncțiunea cu Agathocle, dar colaborarea lor a fost de scurtă durată. Orgoliosul Ophellas nu s-a arătat dispus să se subordoneze tiranului, care a pus la cale înlăturarea proaspătului său aliat. Trupele acestuia au rămas, însă, sub comanda lui Agathocle. Forțele siracuzane astfel întărite au cucerit apoi alte cîteva orașe punico importante, ba chiar au reușit să-și construiască în porturile cucerite o mică flotă cu ajutorul căreia au stabilit legături cu Sicilia. Cît privește situația Cartaginei, lucrurile s-au complicat și mai mult prin izbucnirea unor conflicte interne. Bomilcar a sîrșit răstîgnit pe cruce, ca urmare a încercării sale eșuate de a-și instaura puterea personală în oraș. Unii istorici antici susțin, dar nu se poate dovedi, că ar fi avut legături secrete cu tiranul Siracuzei.

Rege înrudit cu regii

În anul următor (308 î.e.n.), Agathocle a oferit o nouă dovadă a ingeniozității sale strategice. Cu numai 2 000 oameni, a debarcat în partea cartagineză a Siciliei, repurtind o serie de succese fulgerătoare, în urma cărora a cucerit orașele Selinus (Selinunte), Thermai, Kephalaion (azi dispărut) ș.a. Cu excepția citorva temple, micul oraș Sagerto, care încercase o rezistență mai organizată, a fost distrus din temelii. Dar, după mutarea frontului principal în Sicilia, războiul din Africa a luat un curs nefavorabil pentru forțele grecești. Cartagina a adoptat o tactică eficientă: trei corpuri de armată acționînd independent, au atacat pozițiile siracuzane, obligîndu-l pe Archagathos, fiul lui Agathocle, să-și divizeze la rîndu-i trupele. Două din armatele sale au fost zdrobite, iar Archagathos asediat în Tunis. Prezența lui Agathocle în Africa se impunea imperios. Fără să stea pe gînduri, a efectuat o nouă străpungere a blocadei cartagineze, de data aceasta cu sprijinul a 18 trimere etrusce și a debarcat pentru a

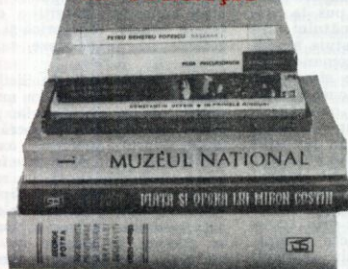
două oară, în primăvara anului 306 î.e.n., pe pămîntul Africii. Cu o armată de mercenari adesea nesigură, cu aliați gata să-l trădeze la cel mai neînsemnat eșec, el și-a dat însă curînd seama că forțele de care dispunea nu erau suficiente pentru a obține o victorie categorică și că trebuia să abandoneze campania din Africa.

La întoarcerea sa în Sicilia, situația Siracuzei nu era mult diferită de cea din ajunul expediției din Africa. Deinocrate, conducătorul opoziției, care grupase în jurul său toate forțele ostile lui Agathocle, era mai puternic ca oricînd. Pasiphilos, unul dintre cei mai talentați generali pe care-i lăsase în Sicilia, se raliase și el, cu toate forțele sale, taberei oligarhice. Agathocle a încercat să ajungă la înțelegere cu adversarii săi. Dar, atunci cînd Deinocrate i-a cerut să părăsească Sicilia, a regizat cu măiestrie o răsturnare spectaculoasă a situației. În anul 306 î.e.n., a încheiat pacea cu cartaginezii; în schimbul sumei de 300 talanți, a înapoiat Cartaginei cetățile din vestul Siciliei, iar cu banii obținuți astfel și-a refăcut armata și a obținut victoria asupra lui Deinocrate. La scurt timp și-a luat titlul de rege. Prin acțiunile sale din Italia meridională și Marea Adriatică (cucerirea insulei Corcira) a intervenit în concertul diplomatic, înrîndindu-se cu dinastiile elenice, al căror egal se socotea: în jurul anului 300 î.e.n. s-a căsătorit cu Theoxena, fiica lui Ptolemeu I, iar cinci ani mai tîrziu o fiică a sa din altă căsătorie, Lanassa, a devenit soția lui Pyrrhos din Epir, apoi a lui Demetrios Poliorcetes.

Iscusitul strateg s-a stins din viață în anul 289 î.e.n., în vîrstă de aproape 72 ani. Izvoarele ne relatează că, fidel vechilor sale idei, începuse construcția unei importante flote de peste 200 nave, pentru a relua lupta cu Cartagina.

A fost una dintre cele mai strălucite personalități ale Greciei Magna; lupta lui îndrăzneată și neobosită a asigurat polisurilor siciliene încă un secol de independență, înainte de înglobarea lor definitivă în statul roman.

Cărți sosite la redacție

● Paraschiva Nichita — 6 MARTIE 1945.

Editura Politică, București, 1975, 72 pp., 1,50 lei; succintă prezentare a evenimentelor care au marcat instaurarea primului guvern revoluționar democratic din istoria României. Lucrarea a apărut în colecția File de istorie sub egida Institutului de Studii Istorice și Social-Politice de pe Îngă C.C. al P.C.R.

● Olimpiu Măteșescu — OPINIA PUBLICĂ INTERNAȚIONALĂ DESPRE DICTATUL DE LA VIENA.

Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975, 256 pp., 11 lei; mărturie revelatoare ale amplei mișcări de solidaritate pe plan mondial cu poporul român față de sentința arbitrară și samavolnică impusă României la 30 august 1940 de către Germania nazistă și Italia fascistă.

● Petru Demetru Popescu — BASARAB I.

Editura Militară, București, 1975, 144 pp., 4,25 lei; domnia bogată în fapte eroice a voievodului (1310-1352) întemeietor al statului independent Țara Românească.

● Enache Pulu — VIAȚA ȘI OPERA LUI MIRON COSTIN.

Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975, 324, pp., 25 lei; activitatea științifică și literară a învâțatului scriitor moldovean din sec. XVII, într-o vastă prezentare critică.

● Árvay Árpád — PILDA PRECURSORILOR. EVOCĂRI.

În românește de Gelu Păteanu, prefață de Ion Bănușă, Editura Kriterion, București, 1975, 232 pp., 14 lei; contribuții ale unor artiști din secolul trecut (pictori, actori, muzicieni) la întărirea legăturilor româno-maghiare.

● Colonel în rezervă Emil Costăchescu — SUB FALDURILE TRICOLORULUI.

Editura Militară, București, 1975, 184, pp., 4 lei; glorioase fapte de arme din trecutul de luptă al Diviziei 18 infanterie.

● Constantin Ucrain — ÎN PRIMELE RÎNDURI.

Editura Albatros, București, 1975, 112 pp., 5,00 lei; omagiu adus femeilor române care, în timpul războiului antihitlerist, au făcut dovada unui înalt patriotism și spirit de sacrificiu în slujirea patriei.

● George Potra — DOCUMENTE PRIVITOARE LA ISTORIA ORAȘULUI BUCUREȘTI.

Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975, 572 pp., 43 lei; 487 importante documente asupra vieții economice, social-politice, editare și culturale a societății bucureștene din perioada 14 ianuarie 1821-1 decembrie 1848.

● ISTORIA CLUJULUI.

Sub redacția acad. prof. Ștefan Pascu, Cluj, 1974, 576 pp.; volumul tipărit cu prilejul aniversării a 1850 ani de la prima atestare documentară a Clujului ca municipiu.

● IZVOARE ISTORICE PRAHOVENE.

Culegere de documente apărută sub îngrijirea dr. Ion Șt. Baciu (redactor responsabil), prof. Mihai Rachieru, prof. Victor Teodorescu, Ploiești, 1975, 288 pp.; contribuții la istoria mișcării muncitorești de pe Valea Prahovei, din perioada 1918-1928.

Între multiplele acțiuni de valorificare și popularizare a patrimoniului muzeistic, Muzeul de Istorie al Republicii Socialiste România înscrie și o bogată activitate publicistică. Sub egida acestei instituții au apărut numeroase pliante, ghiduri, cataloage etc., printre care cataloagele expozițiilor jubiliare consacrate aniversării a 125 ani de la revoluția din 1848 din țările române, a 300 ani de la nașterea lui Dimitrie Cantemir și, recent, a sărbătoririi celor 375 ani de la prima unire a Țării Românești, Moldovei și Transilvaniei înfăptuită sub Mihai Viteazul.

Din recente apariții semnalăm următoarele:

● GHID ISTORIC, București, 1974, 136 pp., 12 lei; prețios îndrumar pentru vizitatori, volumul constituie o detaliată descriere a secțiilor muzeului, a bogatei colecții de exponate care oglindesc istoria civilizației materiale și spirituale pe teritoriul patriei noastre de-a lungul secolelor. Lucrarea este tipărită în limbile română, engleză, franceză, germană, rusă, spaniolă.

● Prezentării celor mai valoroase exponate din cadrul secțiilor muzeului, le este dedicat și albumul pregătit de un colectiv de autori (Florian Georgescu — redactor responsabil, Ștefan Olteanu — redactor responsabil adjunct).

● MUZEUL NAȚIONAL, (București, 1974, 328 pp., 41 lei) este titlul unui prim volum care își propune să „constituie o tribună de difuzare a celor mai valoroase experiențe și rezultate din activitatea de cercetare muzeologică”.

SFÎRȘITUL ȚARISMULUI

M. KASVINOV

În zbuțumata primăvară a anului 1918, vechiul oraș Tobolsk din vestul Siberiei — cunoscut loc de exil pentru deținuții politici în timpul regimului țarist — găzduia un arestat de stirpe imperială, pe fostul țar al Rusiei Nicolae II, împreună cu familia sa.

În vîltoarea revoluției burghezo-democratice din februarie 1917, suveranul abdicase în martie același an, desemnîndu-l succesor la domnie pe fratele său Mihail, care, la rîndul său, după cum s-a văzut renunțase la coroană după numai opt ore. După un arest „la domiciliu” de cinci luni, în Palatul Aleksandrovski de la Țarskoe Selo — timp în care au avut loc relatele tentative nereușite de fugă peste graniță — la 14 august 1917 familia imperială a fost mutată în casa guvernatorului din Tobolsk, unde detenția s-a prelungit 268 zile¹.

În toată această vreme, țara s-a zbuțumată sub șocul unor evenimente grave. La 7 septembrie 1917, a început o rebeliune contrarevoluționară, condusă de generalul Kornilov și lichidată în numai cinci zile de muncitorii înarmați ai Petrogradului. În aceeași lună, Sovietele din Petrograd și Moscova au trecut de partea bolșevicilor; Rusia s-a proclamat republică; la 25 octombrie pe lângă Sovietul din Petrograd s-a creat Comitetul Militar Revoluționar — statul-major legal al insurecției proletare, iar la 7 noiembrie s-a declanșat și desfășurat victorios, sub conducerea bolșevicilor în frunte cu Lenin insurecția armată a muncitorilor, soldaților și matrozilor din Petrograd.

În mai puțin de patru luni — de la 7 noiembrie 1917 pînă în februarie 1918 — revoluția socialistă s-a extins cu o repezițiune uimitoare pe imensul teritoriu al Rusiei. „În întreaga Rusie — arăta Lenin — se ridica valul războiului civil și peste tot biruiam cu o ușurință extraordinară, tocmai pentru că fructul era copt, pentru că masele trecuseră prin întreaga experiență a politici de conciliere cu burghezia. În întinsele raioane din Siberia și Orientul Îndepărtat, care erau predominant agrare, avînd un mic număr de întreprinderi industriale, riposta contrarevoluționară a fost și ea zdrobită, fiind instituită puterea sovietelor”.

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 6, 7, 8, 9/1975.

La un an de la prăbușire, la trei luni înaintea sfârșitului lor, în inima Siberiei și înconjurată de pază, Romanovii cercetează încă posibilitatea evadării. În Tobolskul aparent pașnic, încep să-și ridice prudent capul membrii organizației pogromiste a sutelor negre. Rolul pe care monarhia l-a atribuit acestei organizații reprezintă unul din exemplele cele mai edificatoare ale caracterului profund retrograd pe care l-a avut domnia lui Nicolae. Referindu-se la aceasta, Lenin scria, în octombrie 1911: „Tărismul a fost nevoit să ducă o luptă pe viață și pe moarte, a fost nevoit să caute mijloace de apărare în afara de birocrație, complet sleită de puteri și în afara de armată, slăbită în urma înfringerilor militare și din pricina descompunerii interne. Singurul lucru care-l mai rămăsese monarhiei țariste în această situație era organizarea elementelor huliganice ale populației și punerea la cale a unor pogromuri [...]. Monarhia nu putea să nu se apere împotriva revoluției, iar monarhia rusă, semiasiatică și iobăgăstă a Romanovilor nu putea să se apere decât cu mijloacele cele mai mirșave, mai dezgustătoare, mai josnice și mai crude“.

Din 1903 pînă în 1906, sutele negre au săvîrșit pogromuri, în numele „tătucului țar“, în 116 crașe ale țării, urgii cărora le-au căzut victime activiștii ai mișcărilor revoluționare și democratice, deputați ai Dumei, evrei și alte naționalități neruse. Structural, „Uniunea poporului rus“, cum se numea organizația sutelor negre din Petersburg, s-a constituit în octombrie 1905 — ca o replică a avîntului revoluționar al acestui an — moment din care avea să acționeze deschis ca organizație monarhistă, rasist-șovină și pogromist-teroristă. După Manifestul țarului din 17 octombrie 1905, ea s-a manifestat în avanscena politică ca forță ce dispunea de fonduri bănești, centre de propagandă și bază poligrafică, iar în 1906, în jurul ei s-au concentrat și alte organizații monarhiste, cu filiale în toate marile orașe ale Rusiei. Înșiși prim-ministrul Witte recunoștea că această organizație reprezenta patriotismul sălbatic, nihilist, hrănit cu minciună, viclenie și înșelăciune.

În telegramele de felicitare, în toasturile pe care le închina în cinstea membrilor organizației „Uniunii poporului rus“, după desăvîrșirea pogromurilor, „nobilul cavalier al reacțiunii pogromiste“, cum l-a numit Lenin pe fostul țar, îi gratula astfel pe executanții poruncilor imperiale: „Uniți-vă, adevărați oameni ruși!“, „Vă sînt sincer recunoscători“, „Îmi sînteți necesari“, „Voi sînteți sprîjinul și speranța mea“. Este semnificativ și faptul că tipografia proclamațiilor „Uniunii“ se afla într-una din clădirile Ministerului Afacerilor Interne, iar unele texte ale acestor proclamații veneau de la... palat, unele chiar de sub pana unui „oarecare înalt demnitar“, care prefera însă să nu-și decline identitatea. Rolul lui Nicolae II în organizarea pogromurilor a fost principal, participarea lui la ele directă și nemijlocită. „Nu exista tablou al suferințelor umane care să miște inima sa uscată din naștere“, mărturisea un contemporan despre Nicolae II. Toate proiectele de acte rasist-șovine respinse de Consiliul de Stat (sau de Dumă, după 1905) treceau automat prin așa-numitele consfătuiri extraordinare care beneficiau de participarea țarului. Ele puteau astfel căpăta caracter de lege numai printr-o semnătură a suveranului.

Venite din Petrograd, Moscova și raioanele sudice ale țării, în martie-aprilie 1918 diverse persoane cu titluri nobiliare, uneori cu documente false și nume fictive, ofițeri de nuanță kornilovistă, curteni, membri ai unor cercuri monarhiste sau contrarevoluționare, reprezentanți ai misiunilor diplomatice apusene încep să mișune la Tobolsk și Tiumen. Își face apariția înșiși prințul Lvov, fostul președinte al guvernului provizoriu, minat de niște... „afaceri forestiere“. Pe numele părintelui Aleksei, conducătorul grupurilor diversioniste monarhiste, este găsită o scrisoare adresată din Crimeea de Maria Feodorovna, mama lui Nicolae II. Ea cere acțiuni energice pentru protejarea țarului: „...Acum ți-a venit ție rîndul să salvezi Rusia — îndeamnă, amenință, demască!! Fie ca numele tău să se acopere de glorie pentru salvarea Rusiei care a suferit atît“.

Pusă în fața unor noi și noi încercări — în martie și începutul lui aprilie la Murmansk și Vladivostok au debarcat trupe de desant engleze și, respectiv, japoneze — puterea sovietică trebuie să împiedice cu orice mijloace încercările de evadare ale Romanovilor, altminteri în jurul ex-monarhului s-ar fi unit toate elementele contrarevoluționare, ostile Rusiei Sovietice. În aceste condiții, autoritățile sovietice iau măsuri de transmutare a familiei imperiale de la Tobolsk, unde putea fi capturată de albi, în regiunea vecină, Ural, cu centrul politic la Ekaterinburg, una din cele mai importante zone industriale ale Rusiei, cunoscută prin tradițiile sale revoluționare și prin efectivul mare de muncitori. În același timp, este pregătit un proces, care să se desfășoare în fața țării și poporului, cu privire la crimele fostului țar.

În vederea desfășurării operației de mutare la Ekaterinburg, s-au întîlnit la Ufa reprezentantul Sovietului din Ural, vechiul bolșevic F.I. Goloscekin și însărcinatul special al Prezidiului Comitetului Central Executiv din toată Rusia V.V. Iakovlev. Scopul ascuns al acestuia din urmă era transportarea Romanovilor la linia de demarcație sovieto-germană și predarea lor autorităților de ocupație ale Kaiserului. La dispoziția lui Iakovlev este pus un detașament al gărzilor roșii, cu un efectiv de 150 oameni, comandat de V.N. Zențov. Efective suplimentare din Ural și Omsk, sub conducerea lui Hohreakov și Avdeev, sprîjină expediția.

La 22 aprilie 1918, Iakovlev intră în Tobolsk, iar în dimineața zilei următoare se prezintă în casa guvernatorului și îi înștiințează pe fostul țar despre plecarea a doua zi. Se hotărăște ca primul transport să cuprindă perechea imperială și pe prințesa Maria, însoțite de cîteva slugi, urmînd ca la scurt timp (cîteva săptămîni) să sosească și ceilalți copii.

Florentina DOLGHIN

Disperata tentativă a unui trădător

În ziua de 26 aprilie, la ora 4 dimineață, lângă casa guvernatorului sînt aduse vehicule de tot felul — în special săniile siberiene cu tălpici lungi și căruțe cu coviltir — procurate (în parte rechiziționate) din oraș de către grupe de ostași conduși de Avdeev și Zentov. Se are în vedere că pe unele porțiuni ale drumului zăpada nu s-a topit încă, iar pe altele pămîntul este neacoperit, așa că vor fi necesare atît săniile cît și căruțele. Lîngă casa guvernatorului trag în total cinci echipaje cu doi cai și unsprezece cu trei, inclusiv o trăsură acoperită, destinată fostei țarine.

S-a calculat că îmbarcarea va dura cam o oră — o oră și jumătate și că cel mai tîrziu la cinci se va putea pleca. Însă Aleksandra Feodorovna, de cum iese din casă, începe să facă mofuri, întîrziind plecarea. Întîi constată că va fi însoțită de doi și nu de trei servitori ai ei și cere să fie luat și al treilea. Cum locurile sînt strict calculate, iar Iakovlev nu vrea să o contracizeze, trebuie să alerge de-a lungul convoiului, mutîndu-i și înghesuindu-i pe pasageri, pentru a mai face un loc. De îndată ce se rezolvă această problemă, se ivește alta: este mai mult bagaj decît s-a anunțat, nu încapă tot și Aleksandra Feodorovna începe iar să se plîngă și să protesteze. Din ordinul lui Iakovlev, cîțiva soldați dau fuga pe străzile și în curțile învecinate și rechiziționează de la un negustor o căruță cu doi cai. Bagajul este încărcat, totul pare gata de plecare. Se dă și semnalul, dar deasupra convoiului se aude din nou vocea stridentă a Aleksandrei Feodorovna: vrea să stea împreună cu soțul ei. De data aceasta Iakovlev o refuză politicos, dar ferm: lîngă Nicolae stă el și nu va părăsi acest loc.

Spre mirarea escortei, Iakovlev, încălcînd dispozițiile,

începe să se adreseze persoanelor de sub paza sa cu „Măria Ta” și „Înălțimea Ta”. „De după storul de la fereastră — avea să-și amintească Tatiana Melnik-Botkina¹ — am văzut cum comisarul Iakovlev mergea în întuneric alături de țar, conducîndu-l spre trăsură și îi spunea ceva respectuos, ducînd adesea mîna la papahă” (căciulă caucaziană — n.r.). „Îmi amintesc foarte bine — a povestit Bitner² — cum Iakovlev stătea pe cerdac și ținea mîna la cozoroc cînd țarul s-a urcat în trăsură”. „Purtarea lui [Iakovlev] față de țar era extrem

¹ Fîlca lui Botkin, doctorul Curții, care și-a urmat tatăl la Tobolsk.

² Persoană din suita țarului.

de curtenitoare — arăta istoricul Volkov. Cînd a văzut că țarul nu avea pe el decît mantaua, l-a întrebat: «Cum! Așa aveți de gînd să mergeți la drum?». Țarul i-a răspuns: «Întotdeauna călătoresc îmbrăcat așa». Iakovlev a protestat: «Nu, nu se poate și a ordonat cuiva să i se aducă țarului încă o haină. I s-a adus o manta de ploaie care a fost pusă sub scaunul trăsorii”. Atitudinea corectă față de membrii familiei imperiale este o normă generală, însă, după anumite gesturi ale lui Iakovlev, Nicolae își dă seama pe loc că, așa cum îi va spune lui Gilliard (preceptorul țareviciului Aleksei), „omul acesta nu este ceea ce vrea să pară”.

Un nou hobby al lui Nicolae II: grădîritul

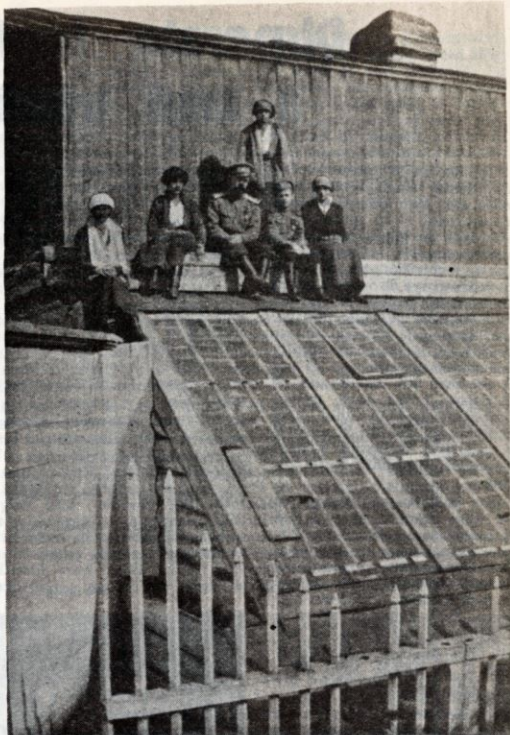

Popas in casa lui Rasputin

Ora 6. Toți se așază la locurile lor; se dă ultima comandă; în fine, convoiul se poate porni. Iakovlev stă alături de Nicolae; Aleksandra Feodorovna și Maria se instalează comod pe pernele moi ale trăsurii lor acoperite, trasă de trei cai; în urma lor, într-o căruță cu doi cai, vin prințul Dolgorukov și doctorul Botkin; după ei servitorii — Cemedurov, Trupp, Ivan Sednev, Anna Demidova și alții. În rînd cu echipajul lui Iakovlev și Nicolae, Avdeev (adjunctul lui Hohreakov) și Guzakov (al doilea adjunct al lui Iakovlev) călăresc voinicește pe doi cai cu coada tăiată scurt. Obligația lor este să mențină ordinea în convoi, să-i raporteze lui Iakovlev tot ce observă, să transmită dispozițiile și observațiile lui. Înaintea și în urma lor vin subunități speciale înarmate cu mitraliere: o unitate a detașamentului de la Ufa sub comanda lui Zențov (cealaltă a rămas la Tobolsk) și o grupă de soldați din vechea escortă de la Tobolsk, condusă de plutonierul-adjutant Matveev. Înaintea tuturor, în fruntea coloanei, merge un grup de recunoaștere format din cavaleriști. Mult în urmă, păstrînd o distanță constantă, însă fără a pierde din ochi convoiul, vin grupuri de cavaleriști din Ural și Omsk.

Se trece Irțișul pe care gheața este deja moale, acoperită de apă. Iakovlev mîna convoiul înainte fără oprire, nedîndu-i nici o clipă de răgaz. În vîi este încă zăpădă, însă în locurile mai înalte pămîntul a rămas gol și oamenii trebuie să se mute ba în săniș, ba în căruțe. Primul popas scurt se face la 90 verste (o verstă = 1,067 km) de Tobolsk. La han, pasagerii beau ceai pe săturate, apoi convoiul își continuă drumul.

Noaptea de 26 spre 27 aprilie este petrecută în satul Iovlev, situat în punctul unde Tayda se varsă în Tobol; în prima zi au fost parcurse 130 verste. Pentru cei trei membri ai familiei imperiale, însoțitorii instalează paturile

O zi însoțită la Tobolek. O parte din familia fostului țar... pe acoperișul unei sere

pliante luate de la Tobolsk într-o casă cu etaj de la marginea drumului. La ora 8 dimineața, după micul dejun, se pleacă mai departe. În aceeași zi se traversează, nu fără dificultate, Tobolul, care, pe alocuri a început să se dezghețe. Aleksandra Feodorovna refuză să treacă rîul pe gheață, spunîndu-i lui Iakovlev că se teme. Convoiul este trimis înainte, iar din satul cel mai apropiat sînt aduse scînduri și se improvizează un podeț. Aleksandra Feodorovna și Maria, susținute de braț de Botkin și Dolgorukov, trec una după alta pe acest podeț, iar restul de vreo zece stînjeni cîț mai rămîn pînă la mal și străbat cu podul plutitor. Nicolae,

însă, merge pînă la podul plutitor cu trăsura, direct pe gheață. În general, tot drumul, fostul țar este foarte vioi, degajat, se întreține mult cu Iakovlev și cu ceilalți. Vizitiul Sevastianov¹ a povestit după aceea că „țarul tot discuta cu Iakovlev și despre politică și despre alte cele și cu atîta foc vorbea că celălalt nici nu apuca să deschidă gura”. La un moment dat, Nicolae îl roagă pe Sevastianov să-l lase să mîne caii, dar vizitiul îi refuză — caii, spune el, sînt „năbădăioși, siberieni... așa că tu, Măria

¹ Albardistiții l-au urmărit pe acest vizitiu — țăranul Ivan Fomici Sevastianov din gubernia Tomsk — și, găsindu-l, l-au supus la torturi cumplite; a fost împuscat de albi la Tiumen, în septembrie 1918.

Ta, nu cred să te descurci cu ei...".

Pe Avdeev, care, călare, merge o bucată de drum în rînd cu trăsura, Nicolae îl întreabă cîți ani a servit în cavalerie. Acesta îi răspunde că nu a servit niciodată, „nici o zi”, „Nicolae s-a uitat la mine neîncrezător; a trebuit să-i explic că am învățat să călăresc de mic, în stepele kirghize”.

Spre deosebire de soțul său, Aleksandra Feodorovna este tot drumul posomorîtă, aproape că nu vorbește. Maria se arată comunicativă, sporovînd vesel cu ostașii din escortă. La popasuri, Iakovlev se învîrtește în jurul celor două doamne, se poartă ca un cavalier galant, nu mai conținește cu glumele și anecdotele. Din satul Pokrovskoe, unde convoiul poposește în casa lui Grigori Rasputin¹, el expediază o telegramă la Tobolsk pe numele lui Kobilinski, șeful pazei de la Tobolsk: „Călătoria decurge bine. Cum se simte Micuțul². Hristos cu voi. Iakovlev”. Aici, chiar lângă pereții locuinței stătești a călugărului decedat, fosta țarină are posibilitatea să-l plîngă încă o dată pe Rasputin.

Cînd părăsesc Pokrovskoe, Aleksandra Feodorovna, din trăsura ei, face semnul crucii spre grupul de țărani care s-au adunat la gard. Din mulțime se aud risete, exclamații batjocoritoare. Un mușic strigă: „Șasa, unde-i Grișa [aluzie la Rasputin] al tău?”. Aleksandra Feodorovna lasă capul în jos și nu-l mai ridică pînă ce trăsura nu iese din sat.

În localitățile de pe traseu toți știu că îi duc pe fostul țar și pe fosta țarină, deși organizatorii s-au străduit să nu se afle. Acolo unde trec, ziua sau seara, străzile sînt pline de lume. Mulți, ca să vadă mai bine, se cațără pe acoperișurile caselor, în virful clopotnițelor, al copacilor, pe garduri. Trecerea convoiului este urmărită în cea mai mare parte în tăcere; uneori, însă, pînă la urechile lui Nicolae ajung replici batjocoritoare: „Ce, te-ai săturat de domnie?”; „Ei, cum e, momlie,

nu mai vrei război?”; „Ne-ai frînt ciolanele, ai?”.

Iakovlev la strimtoare

Pe drumuri de pădure și pe cîmpie, transformate pe alocuri în mociră, peste podețe și poduri plutitoare, traversînd trei rîuri late, a căror gheață stă gata în orice clipă să crape, convoiul condus de Iakovlev parcurge în 40 ore 280 verste și la 10 seara părăsesc pe străzile Tiumentului.

La intrarea în oraș îi iese în întîmpinare, în fruntea unui escadron de cavalerie, N.M. Nemțov — conducătorul bolșevicilor din Tiumen și membru de partid din 1897 — care a participat activ la organizarea pazei drumului de la Tobolsk la Tiumen. Detașamentul urmează apoi convoiul, conducîndu-l prin tot orașul pînă la gară.

Curînd, la capătul peronului apare, pufîind și scrișnind, o locomotivă de manevră. Ea trage o garnitură formată din șase vagoane de pasageri menționate în mersul trenurilor ca „trenul special nr. 42 al căii ferate Samara-Zlatoust”. Începe îmbarcarea. Familiei Romanov i se dă un vagon separat la mijlocul garniturii. Iakovlev ocupă un compartiment în centrul acestui vagon. În dreapta îi are pe Nicolae și Aleksandra Feodorovna, în stînga pe fiica fostului țar și pe Anna Demidova. Alte trei compartimente sînt repartizate servitorilor și celor apropiați. În compartimentele de la ambele extremități se instalează comandantul de detașament Zențov și șeful gărzii. În capetele culoarelor și pe platforme stau sentinele. Întreaga escortă din acest vagon provine din detașamentul de la Ufa.

Puțin după miezul nopții (spre 28 aprilie), îmbarcarea este terminată; în cele trei compartimente din centrul vagonului principal, servitorii aștern paturile. Agitația se potolește, pe platformă și în tren se lasă liniștea. Iakovlev pleacă la oficiul telegrafic. Se întoarce repede și trecînd prin vagoane comunică cu

voce scăzută soldaților că a avut o convorbire cu centrul și că s-a dat dispoziție să nu mai plece la Ekaterinburg, cum fusese vorba inițial, ci spre Moscova. De aceea ordonă: trenul să meargă în direcția Omsk-Celebinsk-Samara. La ora 5 dimineața, în timp ce pasagerii dorm duși în compartimentele lor, trenul nr. 42 se pune încet în mișcare și pornește în direcția Omsk.

Ofițerul de serviciu al Sovietului din Ural așteaptă în dimineața aceea o confirmare telegrafică precum că trenul nr. 42 a pornit din Tiumen în direcția Ekaterinburg. Goloscekin și Iakovlev s-au înțeles încă la Ufa să se trimită astfel de informații Sovietului, pe măsură ce trenul se deplasează. Primul semnal (despre plecarea trenului) trebuie să fie primit la Soviet în ziua de 28 aprilie, ora 6 dimineața. Semnalul nu sosește. Ofițerul de serviciu se alarmează. Din dispoziția președintelui Sovietului din Ural, A.G. Beloborodov, la Tiumen este trimisă o notă telegrafică. Ea rămîne fără răspuns. Abia cînd detașamentul de cavalerie din Ural, care a rămas în urma lui Iakovlev, ajunge la Tiumen și descoperă că trenul a plecat în direcția Omsk, autoritățile din Ekaterinburg află, printr-o telegramă trimisă de ostașii lor din gărzile roșii și primită la ora 10, că Iakovlev s-a lansat într-o aventură.

Este convocat de urgență prezidiul comitetului executiv. El hotărăște să fie luate măsuri excepționale. Sub titlul „Către toți, către toți, către toți”, din Ekaterinburg sînt lansate în întreaga Rusie apeluri telefonice de a se împiedica trădarea pusă la cale de Iakovlev. Sovietul din Ural îl declară trădător față de cauza revoluției și îl scoate în afara legii. La apelul celor din Ural răspunde Sovietul din Siberia de Vest. El anunță că un detașament de cavalerie din Omsk va încerca să captureze trenul. Îi va tăia calea lui Iakovlev la nodul de cale ferată Kulomzino, de unde trenul poate să-și schimbe direcția spre Celebinsk.

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 4/1967.

² Se referă, desigur, la țareviciul Aleksei.

Între timp, Iakovlev află că a început urmărirea. În gara Liubiinsk oprește, detașează locomotiva cu un vagon și, lăsând trenul sub paza detașamentului, pleacă la Omsk. Reprezentantul Sovietului din Siberia de Vest, care îl întîmpină la gară, îi recomandă să se „răzgîndească pînă nu e prea tîrziu”, să se supună ordinelor și să plece la Ekaterinburg. Iakovlev își exprimă dorința de a mai vorbi odată cu centrul. Căpătînd legătura cu Iakov Sverdlov, președintele Comitetului Executiv Central din toată Rusia, îl minte, spunîndu-i că cei din Ural și din Omsk s-au coalizat împotriva lui, că el și pasagerii de care răspunde sînt amenințați de o „răfuială” și îi cere permisiunea de a-i duce și a-i ascunde pe Romanovi „într-un loc potrivit”, unde sub

„Oriunde, numai în Ural nu“

După toate probabilitățile, Iakovlev nu are un plan precis al acțiunii pe care vrea s-o întreprindă. El speră să-și atingă scopul adaptîndu-se la împrejurări. La început întrezărește posibilitatea de a răzbi în guberniile centrale, iar de acolo, în condiții favorabile, să ia direcția sud, spre granița cu zona de ocupație germană. După aceea, scriu admiratorii săi actuali, „în calculele lui și-a făcut loc și gîndul că dincolo de Omsk, dacă apucă să ajungă în acea zonă, se deschide cale liberă de mii de kilometri pînă la Oceanul Pacific”. Apare apoi o a treia variantă: în drum spre Samara să-i debarce pe Romanovi și

din presupunerea lor că — cu ajutorul lui „germanii îl aduceau pe țar și familia lui mai aproape de locul unde se aflau amplasate trupele lor pe teritoriul Rusiei” (M.A. Sokolov, *Uciderea familiei țariste*, Berlin, 1925; mărturiile lui Gilliard). După spusele aceluiași autor, fostul țar „l-a înțeles bine pe Iakovlev... Ascunzîndu-se sub masca de bolșevic, acesta încerca să-l salveze pe țar și pe moștenitorul tronului, făcînd voia germanilor. Nu se poate să nu vezi acest lucru dacă te gîndești mai bine la ceea ce a făcut Iakovlev la Tobolsk și pe drum. Ţelul încercării lui avea categoric un caracter politic”. În persoana lui Iakovlev, în acest „om bun și sincer”, el vedea un trimis al germanilor... „Ostii bolșevicilor, Iakovlev era

Petrogradul se pregătește pentru a sărbători 1 Mai 1918. În centrul fațadei Palatului Mariinski, un enorm afiș pe care scrie: „Înrolați-vă în armata roșie!”

paza lui vor putea aștepta „pînă se lămurește situația”. Sverdlov îi ordonă să plece la Ekaterinburg și să-i predea pe Romanovi autorităților regiunii Ural.

Iakovlev înțelege că este la strîmtoare. Să-și croiască drum prin Kulomzino nu poate. Nu e sigur că escorta și ajutoarele lui din tren vor continua să creadă în dispozițiile primite de la Moscova pe care le tot invocă. Revenind la gară, ordonă întoarcerea la Tiumen, cu destinația ulterioară Ekaterinburg.

să-i ascundă în munți, în gubernia Ufa (de unde Iakovlev este originar). Probabil că și Romanovii simt că omul acesta pregătește evadarea lor; încetul cu încetul ei capătă încredere într-insul. La confătuirile de familie care au loc în compartimentele centrale rezervate Romanovilor, Aleksandra Feodorovna spune: „Este un om bun, oameni buni ni l-au trimis, ne vrea binele”. Nicolae crede la fel: „Este un om bun, sincer, îmi place”. Această părere a Romanovilor despre Iakovlev decurge

trimisul unei alte puteri, nebolșevice. Acționînd conform directivelor acesteia, el îl ducea pe țar nu la Ekaterinburg, ci încerca să-l ducă prin Omsk în alt loc, inaccessibil bolșevicilor”. Încercarea nu reușește. Aventura eșuează. Goana nesăbuită pe drumurile de fier siberiene a spionului Iakovlev nu are nici un rezultat.

Pasagerul principal își dă seama de acest succes mai tîrziu. El bănuiește că ceva nu e în regulă abia cînd trenul oprește la Liblinsk. După nu-

La destinație

mele gărilor prin care trece, după forfota escortei, din frințurile de frază auzite, simte că nu merge spre Moscova. Noaptea când trenul trece prin Tiumenul cufundat în întuneric, este deja convins că se îndreaptă spre Ekaterinburg. În zorii zilei de 30 aprilie iese din compartiment și, văzându-l pe culoar pe P.M. Matveev, se îndreaptă spre dînsul vădit nervos. Matveev își amintește mai tirziu:

„Tam-nesam m-a întrebat: — Spune-mi, te rog, s-a hotărît definitiv să mergem la Ekaterinburg?

Primind răspunsul meu afirmativ, a continuat:

— Aș fi plecat bucuros oriunde, numai în Ural nu.

La observația mea că ar trebui să-i fie indiferent unde merge, de vreme ce în toată Rusia a învins puterea sovietică mi-a răspuns că, totuși, n-ar vrea să rămână în Ural, deoarece, judecînd după ceea ce scriu ziarele locale, muncitorii îi sînt foarte ostili¹. Nicolae află că muncitorii din Ural îi sînt „ostili” din zărelile pe care Iakovlev i le cumpără în gări. Nu știe, însă, și probabil că aceasta nici nu-l mai interesează acum, că cei din Ural l-au demascat și pe Iakovlev.

În ziua de 30 aprilie la ora 9 dimineața, trenul nr. 42 se apropie încet de Ekaterinburg. În piața din fața gării s-a adunat o mare de oameni. Sînt locuitorii orașului, în majoritate muncitori. Primejdia unor excese nu este exclusă. Veniți la gară, membrii prezidiului Sovietului dau dispoziții administrației căilor ferate să oprească trenul în fața gara de mărfuri Ekaterinburg-III, unde cei trei Români vor fi debarcați, apoi să tragă garnitura cu restul de călători în gara centrală.

Cu mult înainte de a ajunge la destinație, Romanovii s-au îmbrăcat și așteaptă în compartimentele lor, gata să coboare. Cu două verste înainte de gara principală, trenul se oprește. Cei trei pasageri coboară pe peron. Iakovlev își ia rămas bun de la ei fără nici un semn de emoție.

În mijlocul pieții pustii a gării Ekaterinburg-III, încercuită de un cordon de ostași din gărzile roșii, staționează două automobile. După șirul lung de magazine apar cei trei membri ai familiei Romanov, trecînd peste linii însoțiți

de Avdeev. În întîmpinarea lor vin președintele Sovietului din Ural, A.G. Beloborodov, locțiitorul lui, B.V. Didkovski și F.I. Goloscekin, membru al prezidiului. Salutîndu-i pe noii veniți, Beloborodov îi invită să urce în mașini.

În primul automobil iau loc, pe canapeaua din spate, Nicolae, soția și fiica lui; lîngă șoferul Samohvalov¹ se așază Didkovski.

În al doilea automobil iau loc, pe canapeaua din spate, Beloborodov și Avdeev, iar Goloscekin se așază lîngă șoferul Zagoruiko².

Fără escortă, neatrîgînd atenția trecătorilor matinali, mașinile traversează centrul orașului. La intersecția unei străzi largi cu o stradă, automobilele opresc în fața intrării principale a unui imobil. Beloborodov coboară din automobil și, îndreptîndu-se spre Nicolae, care în clipa aceea iese și el din ceaaltă mașină, îi spune:

— Cetățene Romanov, pu-teți intra.

¹ P.T. Samohvalov a figurat în listele de proscrisi ale procuraturii lui Kolceak; a fost descoperit și împușcat la Omsk, în martie 1919.

² S.T. Zagoruiko a fost urmărit de oamenii lui Kolceak ca unul care figura în listele de proscrisi implicate în „cazul Ekaterinburg”; a fost arestat în Iulie la Vladivostok și împușcat la Cita, în august 1919.

. Clio anunță . Clio anunță . Clio anun

■ Muzeul de artă feudală

Chiar la începutul șoselei București-Ploiești, în dreptul fîntîni Miorița, într-o cochetă vilă, adăpostit de o masivă perdea de pomi, se află Muzeul de Artă Feudală „Ing. D. Minovici”. Conceput în stilul englezesc din vremea dinastiei Tudorilor, clădirea realizează o îmbinare armonioasă cu peisajul înconjurător și, totodată, este construită astfel încît să asigure interiorului o iluminare propice unei instituții muzeale.

Organizat în 1945, muzeul reunește o valoroasă colecție de artă feudală, adunată de-a lungul anilor de către fondatorul său, în prezent director al instituției. Muzeul dispune de relativ puține încăperi: un vestibul, un hol, o bibliotecă și așa-numita „cameră toscană”.

În vestibul înfrîmț grăvurile — unele în culori — ale lui J. Riedinger, halebarde, diverse obiecte de uz vîntătoresc, un basorelief reprezentîndu-l pe Hubertus (patronul vîntătorilor) și o vechi teracotă, lucrată de elevii lui Luca Della Robbia.

Dintre exponatele din hol, o remarcă specială se cuvine monumentalului cămin de piatră din epoca Renașterii, precum și imensei tapiserii (5½ m) executată la Bruxelles, în prima jumătate a sec. XVII, în atelierul lui Jacob van Segers, descendent al unei familii de desatori atestați documentar încă din 1442. Interiorul holului este completat de numeroase vitralii și tablouri (între acestea din urmă, o excelentă copie după un autopoartret al lui Rembrandt — originalul fiind expus la Stadtgalerei din Viena — și o madonă — pictură atribuită elevilor lui Leonardo da Vinci).

„Cameră toscană”, cu pardoseala, grinzile plafonului, vitraliile și mobilierul originare din regiunea Florenței, adăpostește colecția de piese de ceramică și căni de zinc de factură germană.

Încăperea destinată bibliotecii este demarcată de hol prin două sculpturi în marmură (doi lei, replici ale celor de la Loggia dei lanzi, din Florența). Bibliotecă, din nuc masiv, ornamentată cu sculpturi în tarsă, cuprinde peste 2.000 volume, multe de o deosebită valoare.

Încursiunea noastră în acest mic dar valoros muzeu care în această vară a împlinit trei decenii de existență este, de fapt, o invitație la vizitarea lui, pentru a-l descoperi frumusețe artistice.

G. D.

SATCHINEZ SAU VOIVOZI

GHITĂ BALAN ȘERBAN din Comloșul Mare, jud. Timiș; dr. VALERIU VÂRBONCU IUTCHIN din Timișoara; VASILE-VLADA IUTCHIN din com. Satchinez, jud. Timiș, ne-au scris pe marginea articolului Pavel Chinezul un vajnic luptător pentru libertate din veacul XV (nr. 2/1975), semnându-ne cu adresa sa era originar din localitatea Kenez (azi Voivozi) din Crișana, ci din com. Satchinez, jud. Timiș. Autorul articolului, C. Rezașcheviț precizează: „Deși Pavel Chinezul a fost comite de Timișoara și a luptat mult în Banat împotriva turcilor, aceasta nu înseamnă că era originar din Banat. Istoriografia maghiară, folosind izvoare diverse (inclusiv tradiția) arată că Pavel Chinezul s-a născut în satul Kenez din comitatul Bihor (Crișana). Cîtăm în acest sens în lucrarea A. Pallas Nagy Lexikona, vol. X, Budapesta, 1895, pp. 553-554, articolul semnat de Sziládyi Geza și Puky A. intitulat Kínizsi-család Abauj-es Biharmegyében (Familia Chinezu în județele Abauj și Bihor).

Despre trecutul localității Kenez (Voivozi), atestată în Crișana încă de la sfîrșitul secl. XIII, referințe se găsesc în lucrarea: Coriolan Suciu, Dicționar istoric al localităților din Transilvania, vol. II, București, 1968, p. 257”.

CEI PATRU

MIRON D. PAVEL din Iași, ne roagă să-i comunicăm numele celorlalți trei comandanți de oști care, împreună cu Pavel Chinezul (nr. 2/1975), sînt reprezentați în grupul statuar din Piața Libertății din Cluj. Personajele respective sînt: Blasiu Magyar — comandant de oști; Ștefan Báthory — principe al Transilvaniei; Ștefan Zápolya — guvernator al Vienei.

PRECIZĂRI

Prof. GEORGE POTRA din București, ne trimite următoarele: „La Poșta Magazin istoric, din nr. 3/1975, în nota intitulată Piatra Cinzaiului trimisă de cititorul Vasile Buta, socotim că s-a strecurat o greșeală conștientă în folosirea eronată a cuvintului cinzai, în loc de chinzai, cum este corect. În limba vorbită a țăranilor din Transilvania, termenul chinzai este frecvent întrebuințat. El provine din maghiarul kín, trecut în românește sub forma chin, dar cu același înțeles de suferință, sturtură etc”.

★

OCTAV DE LA MUNTE din Iași: cele scrise de dv. ne interesează. Așteptăm alte comunicări și... numele autorului lor.

★

Ing. GH. ZĂGĂNESCU din Paris și viceamiral (r) FLOREA DIACONU din București: în articolul Bătălia cuvoialetor (nr. 11/1974) se afirmă că „Tirpitz”-ul a fost „cea mai puternică navă din ambele tabere angajate în cel de-al doilea război”. În manuscris, fraza continua cu patru cuvinte, omise ulterior: „în operațiile din Atlantic”. Comparativ cu „Tirpitz”-ul, care avea un deplasament de 42.900 t. Japonia deținea două nave-mamut, „Jamato” și „Musashi” (72.800 t), scufundate în octombrie 1944, în golful Leyte și, respectiv, în aprilie 1945, la Okinawa.

CÎND 1877=1212

TROFIN TIRNAVOI din Rupea, jud. Brașov: „Sînt un pasionat cercetător al istoriei și arheologiei. Magazin istoric, de la apariția sa, din aprilie 1967 și pînă în prezent mi-a fost de un real folos. Pe lângă faptul că mi-a îmbogățit substanțial cunoștințele istorice, revista dv. mi-a fost de un prețios ajutor în alcătuirea monografiilor a două comune: Bunești (cu satele Viscir, Koades, Criș și Mesindorf) și, respectiv, Hoghir (cu satele Cuculata, Lupșa, Fintina și Dopca”. În continuarea acestor (de ce să n-o recunoaștem) măgulitoare cuvinte la adresa Magazinului istoric, cititorul nostru continuă: „Aș vrea să vă comunic o nedumerire. Din lucrarea Cetatea Bran, de Ana Maria Henegariu am aflat că prima știre scrisă referitoare la construcția cetății Bran este din 1377. În calendarul de perete pe 1975, pe fila din 11 aprilie, este menționat scutul Bran datînd din anul 1212. Cine are dreptate?”

Lucrarea la care vă referiți are dreptate: cea dintîi mențiune a construirii castelului Bran datează din 1377. Se pare, însă, că actualul castel ar fi fost ridicat pe temelile unei cetăți leuonice, construită între 1212-1222 de către magistrul leuton Ditrich (Theodoricus).

CIDUL, EL CAMPEADOR

TRAIAN NICHITOI din Sibiu, ne solicită „cîteva cuvinte despre viața și luptele eroului spaniol cunoscut sub numele de El Cid”.

Cidul, sau Rodrigo (Ruy) Díaz de Vivar (cca. 1043-1099), supranumit și El Campeador (Luptătorul), și-a legat numele de luptă pentru eliberarea teritoriilor spaniole ocupate de mauri. S-a născut în mica localitate Vivar, din apropierea Burgosului. Exilat, de către regele Castiliei, Alfons VI, Cidul a trecut în slujba emirului de Saragosa, luînd parte la lupta dintre fiii acestuia. La început l-a apărut pe Mutamin, apoi s-a unit cu fratele acestuia, pentru a cuceri Valencia (vîndută de către Alfons maurilor) pe care a ocupat-o, proclamîndu-se domnitor independent. Fiicele sale, doña Sol și doña Elvira, s-au căsătorit cu regii Navarrai și Leónului.

Intruchipare ideală a cavalerului spaniol, Cidul a inspirat încă de la sfîrșitul secl. XII, mai multe creații literare, evocatoare a faptelor sale de arme. Printre acestea, poemul epic El Cantar de Mio Cid ocupă un loc de frunte, fiind, totodată, și unul din primele monumente literare spaniole. Poemul, în care istoria se împletește cu legenda, narează faptele Cidului de la plecarea din Vivar și pînă în momentul înlocuirii sale triumfale. Pierre Corneille i-a consacrat, de asemenea, o celebră tragedie, iar compozitorul J. Massenet l-a evocat în opera sa Cidul.

EMINENȚA CENUȘIE

ALEXANDRU DUMITRESCU din București și dr. PETRE BARBU din Hunedoara, referindu-se la articolul Mazarin — un nedreptățit al istoriei (nr. 6/1974) ne scriu că porecla eminență cenușie a fost dată consilierului politic și diplomatic al lui Richelieu François le Clerc du Tremblay cunoscut și sub numele de „părintele Iosif” și nu cardinalului, cum rezultă din articol. Aveți dreptate. Adăugăm doar că expresia eminență cenușie se folosește în sens figurat, în mod obișnuit în scrierile istorice, cînd este vorba de un confidențiar sau sfătător influent din culise și al cărui nume nu apare de obicei legat în chip oficial de acțiunile persoanei asupra căreia își exercită influența.

CEI DOI FRAȚI AI LUI NICOLAE II

Referitor la articolul Sfîrșitul țarismului din nr. 6/1975 al revistei noastre, BEJENUTA TEODOR din municipiul Gheorghe Gheorghiu-Dej, jud. Bacău face

două observații: 1. casa inginerului Ipatiev nu s-a afla la Ekaterinburg, cum se afirmă în introducerea la articolul ci la Tobolsk; 2. Aleksandr III și Maria Feodorovna, părinții lui Nicolae II, au avut cinci copii, nu patru, cum a apărut într-un subtitlu la articolul citat. Răspundem conform aceluiași numărul:

1. Sursele istorice sovietice cercetele indică totuși localitatea Ekaterinburg; 2. Ne-am adresat Almanachului de Gotha (almanahul familiilor imperiale regale și cu... singe albastru) pe anul 1915, în care figurau numai patru copii. După scrisoarea do. ne-am întors cu cercetarea pînă la anul 1894-1899, unde lucrarea sus-amintită indică cinci copii; Gheorghe, al doilea fiu, în-ordinea vîrstei, al lui Aleksandr III, a murit în anul 1899 (născut în 1871), nemaifigurînd deci în Almanachul de Gotha pe următorii ani.

Nicolae MINEI

CERERI ȘI OFERTE

NICOLAE N. PETRESCU. Întreprinderea de autoturisme, Cîmpulung Muscel, jud. Argeș, solicită: nr. 1, 4/1967; 1, 5/1968; 10/1969; 1/1974.

IOAN NĂSTASE din București, Aleea Străduinței, nr. 4, bl. A.5, ap. 6, tel. 84.75.35, solicită: nr. 5/1968; ofera: nr. 4/1968, 6/1971.

DIONISIE IONASCU din Cluj-Napoca, str. Bracului nr. 4, solicită: nr. 1-4, 9/1967; 1, 2/1968; 1, 9/1969; 10/1970.

IOAN MANGA din Oradea, str. Cozlei, nr. 38, ap. 1, ofera colecția completă.

NICOLAE BOVA din București, str. Granitului, nr. 14, ofera colecția completă.

V. CREANGĂ din Rupea, jud. Brașov, str. Cetății, nr. 16 F, sc. A, ap. 9, solicită: nr. 1-9/1967; 1-12/1968.

ANTON V. DODE din com. Modelu, jud. Ialomița, str. Stejarilor, nr. 13, ofera: nr. 3/1971; 1/1972; 8, 12/1973; 11/1974.

NICA GHEORGHE din com. Măgurești, jud. Bacău, solicită: nr. 1-9/1967; 1,5,6,9,12/1968; 2/1973; 6/1974; ofera: 4,10,11/1963; 1,3,4,9/1969; 1/1970.

ION M. DRAGOMIRESCU din București, str. Grigore Gabrielescu, nr. 4, telefon 35.47.14, ofera colecția completă.

IOAN M. PIȚA din com. Drăgănești, sat Cornurile de Jos, jud. Prahova, solicită: nr. 1/1968; nr. 9/1970; nr. 7/1971; nr. 8/1972.

POȘTA CONCURSULUI

FLOREA NICOLAE, F. POPESCU, NICOLAE ARCAN și TOMA MARIUS din București: dat fiind că în formularea întrebării nr. 11, publicată în nr. 9/1975, p. 54, s-a strecurat o eroare, reproducem această întrebare în forma ei corectă:

„În ce oraș s-a ținut conferința internațională la sfîrșitul căreia s-a anunțat oficial pentru prima oară principii capitulării necondiționate a Germaniei, Italiei și Japoniei în cel de-al doilea război mondial?”

(1974)

ȘT. TRIFU din București: este limpede că dacă nu vor fi mai mulți participanți cu același număr de răspunsuri exacte — ceea ce este puțin probabil — stabilirea cîștigătorilor se va face în ordinea numărului de răspunsuri corecte.

PETRU MIHEȘ din satul Mezlad, com. Remetea, jud. Bihor: da, întrebarea conține o afirmație a unei mari personalități. Se cere să menționeze numele.

Prof. JEAN-JUSTINIAN DÎRMON din Golenți, jud. Dolj: 1) răspunsurile să fie cît mai concise, conținînd, bineînțeles, elementele cerute de întrebare; 2) în ambele variante, vom considera scrierea numelui respectiv corectă.

IOAN FOTU din București: important este ca răspunsurile să fie scrise cît mai cîle.

S. MICLE din Sighetul Marmăției: 1) da, cele două întrebări omise la nr. 8/1975 au apărut în nr. 9/1975; 2) bineînțeles că la tragerea la sorți vor participa numai cititorii ale căror răspunsuri vor întruni condițiile cerute; 3) nu aveți dreptate. Mai calculați odată.

VICISLAV ZATONCICOVSCHI din Cernavodă, jud. Constanța: 1) recitiți cu atenție indicația bibliografică dată de noi la întrebarea nr. 30 din Magazin istoric, nr. 8/1975; 2) nu, nu este vorba de o cură nici de o scăpare. Calculul este corect în ambele variante.

CE VOM CITI ÎN NUMĂRUL VIITOR

● Vlaicu Vodă — „marele voievod, domnul de bun neam” ● Luptătorul comunist, istoricul și profesorul Lucrețiu Pătrășcanu ● Memoriile marelui Foch: tratativele din pădurea Compiègne ● Un erou și un martir: cneazul Lazăr ● Iorga împotriva Gărzii de fier ● Neobositul cărturar Antim Ivireanu ● 14 aprilie 1924: protestul Elenei Filipovici ● „În miile noastre stau destinele României”: 1858, două documente ale Unirii ● Orașe medievale: Köln ● Ecouri ale timpului trecut în Albania ● Ioniță Tunsu — haiducul ● Sfirșitul țarismului: ultimele zile ale lui Nicolae II ● Un răsfăț al literaturii: Don Carlos

CONTENTS (Romanian History) D. ALMAŞ Miron Costin (1633-1691), a historian of the Romanians ... 2 • M.C. STĂNESCU 1924. The Communists of Galaţi Challenge the Secret Police... 5 • N. COPOIU and I. URSU 19 août 1858. The Paris Convention on the Union of Moldavia and Wallachia ... 8 • C. REZACHEVICI A New Interpretation of a Note Made by Michael the Brave ... 13 • C. POPISTEANU London 1939. The "Case" of the Romanian Diplomat Tilea ... 16 • N. POPESCU and A. CARDAS Political History Records: The Peasant-Worker Bloc ... 21 • L. LÖVENDAL-PAPAE The Invincible Lövendal in Timisoara (1716) ... 30 • P.I. PANAIT The Eventful Story of the Princely Residence on Dealul Spirii ... 34 • I. BABICI 1910. The Portuguese Republic. Its Echo in Romania ... 38

SOMMAIRE (Histoire roumaine) D. ALMAŞ Miron Costin (1633-1691), un historien de tous les Roumains ... 2 • M.C. STĂNESCU 1924. Les communistes de Galaţi défient la Sûreté ... 5 • N. COPOIU et I. URSU 19 août 1858. La Convention de Paris concernant l'union des principautés de Moldavie et de Valachie ... 8 • C. REZACHEVICI Une nouvelle interprétation donnée à une note de Michel le Brave ... 13 • C. POPISTEANU Londres 1939. Le "cas" du diplomate roumain Tilea ... 16 • N. POPESCU et A. CARDAS Fiches d'histoire politique: Le Bloc Ouvrier-Paysan ... 21 • L. LÖVENDAL-PAPAE L'invincible Lövendal à Timisoara (1716) ... 30 • P.I. PANAIT La résidence princière de Dealul Spirii et son histoire mouvementée ... 34 • I. BABICI 1910. La République portugaise (échos en Roumanie) ... 38

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Д. АЛМАШ Мирон Костин (1633-1691), историк всех румынов ... 2 • М. К. СТЭНЕСКУ 1924: Галацкие коммунисты против румынской Охраны ... 5 • Н. КОПОИУ, И. УРСУ 19-ое августа 1858 г. Парижское соглашение по воссоединению княжеств Молдавия и Валахия ... 8 • К. РЕЗАКЕВИЧ Заметка Михая Храброго в новом толковании ... 13 • К. ПОПИСТЕАНУ Лондон 1939 г. "Каузу" румынского дипломата Тилеа ... 16 • Н. ПОПЕСКУ, А. КАРДАШ Заметки по политической истории: Рабоче-крестьянский блок ... 21 • Л. ЛЕВЕНДАЛ-ПАПАЕ Непобедимый Лёвендал в Тимишоаре (1716) ... 30 • П. И. ПАНАИТ Беспокойная история господарской резиденции Дилул Спирий ... 34 • И. БАБИЧ 1910: Португальская республика (отголоски в Румынии) ... 38

INHALT (Rumänische Geschichte) D. ALMAŞ Miron Costin (1633-1691) — Historiker aller Rumänen ... 2 • M.C. STĂNESCU 1924 — Galatzer Kommunisten trotz der Sigurantza ... 5 • N. COPOIU, I. URSU 19. August 1858 — Das Pariser Abkommen hinsichtlich der Vereinigung der Fürstentümer Moldau und der Walachei ... 8 • C. REZACHEVICI Eine Aufzeichnung Mihai Viteazul's in neuerlicher Auslegung ... 13 • C. POPISTEANU London 1939. Der „Fall“ des rumänischen Diplomaten Tilea ... 16 • N. POPESCU, A. CARDAS Aus politisch-historischen Vermerken — Der Arbeits-Bäuerliche Block ... 21 • L. LÖVENDAL-PAPAE Der unüberwindliche Lövendal in Temesvar (1716) ... 30 • P. I. PANAIT Die bewegte Geschichte der herrschaftlichen Residenz am Dealul Spirii ... 34 • I. BABICI 1910: Die portugiesische Republik (Widerhall in Rumänien) ... 38

SUMARIO (Historia rumana) D. ALMAŞ Miron Costin (1633-1691) istoriador de los rumanos... 2 • M. C. STĂNESCU 1924, los comunistas de Galaţi enfrentan la Policía... 5 • N. COPOIU, I. URSU 19 de agosto de 1858. La Convención de París con respecto a la unión de los principados Moldavia y Valaquia ... 8 • C. REZACHEVICI Una nota de Miquel el Valiente en una interpretación nueva ... 13 • C. POPISTEANU Londra 1939. "El caso" del diplomático rumano Tilea... 16 • N. POPESCU, A. CARDAS Fichas de historia política. El Bloque Obrero-Campesino ... 21 • L. LÖVENDAL-PAPAE El invencible Lövendal a Timisoara (1716) ... 30 • P. I. PANAIT Una historia agitada de la residencia real de Dealul Spirii ... 34 • I. BABICI 1910: Republica portuguesa (Ecos en Rumania) ... 38

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, Bucureşti, Calea Grivitei, nr. 64-66, P.O.B. 2001, telex : 011631

magazin istoric

Bucureşti, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poştal nr. 1, Căsuţa poştală 702, telefon 16 68 72.

REDACTORI: Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ştefan Sorin Gorovei, Ioan Lăcustă, Vasile Şimandan, Marian Ştefan, Ioana Ursu, Domnica Zavoiinschi

SECRETAR GENERAL DE REDACŢIE: Valeriu Buduru

PREZENTAREA ARTISTICĂ: Radu Ion Popescu

TEHNOREDACTOR: Anton Tănase

CORECTURA: Constanţa Avram,

Ana-Maria Şerbănescu

Apare lunar, se găseşte de vânzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali, difuzorii din întreprinderi, instituţii şi de la sate. Preţul unui număr 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Săinteii” — Bucureşti

42 427

Paraphras
domini

